

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alenka Virant

**Tibetansko vprašanje v luči načela pravice
ljudstev do samoodločbe**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alenka Virant

Mentor: prof. dr. Bojko Bučar

**Tibetansko vprašanje v luči načela pravice
ljudstev do samoodločbe**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

*Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Bojku Bučarju
za konstruktivno usmerjanje pri pisanju diplomskega dela.*

*Zahvala gre tudi moji družini,
ki mi je ves čas pisanja diplomskega dela dajala tiho,
a dragoceno moralno podporo,
pa tudi vsem mojim prijateljem za spodbudne besede.*

TIBETANSKO VPRAŠANJE V LUČI NAČELA PRAVICE LJUDSTEV DO SAMOODLOČBE

Z nalogo želim prikazati, da gre pri vprašanju Tibeta za kompleksno vprašanje nacionalizma, ki pravico Tibetancev do samoodločbe postavlja v nasprotje s pravico Kitajske kot večetnične države do ohranjanja njene ozemeljske celovitosti. V prvem delu obravnavam razvoj načela samoodločbe in kodifikacijo mednarodnega prava na tem področju, nosilca samoodločbe, pravico do odcepitve in koncept notranje samoodločbe. Drugi del analizira zgodovino Tibeta in njegovih odnosov s Kitajsko. Ključen cilj zgodovinske analize je odgovoriti na vprašanje v zvezi s statusom Tibeta pred njegovo zasedbo, bodisi da je šlo za *de facto* neodvisno državo, kar je stališče mnogih mednarodnopravnih strokovnjakov, bodisi da je bil Tibet od nekdaj integralni del kitajskega ozemlja, kar ostaja neomajno stališče Kitajske. V zadnjem delu naloge obravnavam razmerje med pravico Tibetancev do samoodločbe in pravico Kitajske do ozemeljske celovitosti. Cilj te obravnave je odgovoriti na vprašanje, ali je zahteva tibetanskega ljudstva po (zunanji) samoodločbi v skladu z načelom o ozemeljski celovitosti držav, in to ne glede na predhodni politični status Tibeta, ter podati možne rešitve tibetanskega vprašanja kot oblike uresničevanja pravice Tibetancev do samoodločbe.

Ključne besede: Tibet, Kitajska, samoodločba, ozemeljska celovitost, nacionalizem.

THE TIBET QUESTION IN THE LIGHT OF PRINCIPLE OF THE RIGHT OF PEOPLES TO SELF-DETERMINATION

The aim of the thesis is to show that the core of the Tibet question involves the doctrine of nationalism which pits the right of Tibetans to self-determination against the right of China as a multiethnic state to maintain its territorial integrity. In the first part I analyse the development of the principle of self-determination and the codification of international law in this area; the beneficiaries of the right to self-determination, the right to secession and the importance of the principle of internal self-determination. The second part deals with the history of Tibet and its relations with China. The main goal of the historic analysis is to define the status of Tibet at the time of its occupation by China. Was Tibet a *de facto* independent state, which is the conclusion of many international lawyers or was it the integral part of China for centuries which remains the statement of China? In the last part of the thesis I analyse the relation between the right of Tibetans to self-determination and the right of China to maintain its territorial integrity. The goal of this analysis is to ascertain whether the claim of Tibetans to (external) self-determination is in conformity with the principle of territorial integrity of states, regardless of Tibet's previous political status, and to present the modes of the implementation of the right of Tibetans to self-determination as possible solutions to Tibet question.

Key words: Tibet, China, self-determination, territorial integrity, nationalism.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	6
UVOD	7
1 NAČELO PRAVICE LJUDSTEV DO SAMOODLOČBE	10
1.1 RAZVOJ NAČELA.....	10
1.2 NAČELO SAMOODLOČBE V SODOBNEM MEDNARODNEM PRAVU....	12
1.2.1 Univerzalni dokumenti	14
1.2.2 Regionalni dokumenti	18
1.3 NOSILEC PRAVICE DO SAMOODLOČBE	20
1.4 PRAVICA DO ODCEPITVE.....	22
1.5 NOTRANJA SAMOODLOČBA	26
2 STATUS TIBETA PRED LETOM 1950 – NEODVISNA DRŽAVA ALI DEL OZEMLJA KITAJSKE?	28
2.1 OBDOBJE OD 7. STOLETJA DO VZPONA MONGOLOV	28
2.2 VPLIV MONGOLOV IN DINASTIJA YUAN	29
2.3 KITAJSKA DINASTIJA MING	32
2.4 OBDOBJE DINASTIJE QING	33
2.5 <i>DE FACTO</i> NEODVISNOST TIBETA	37
2.6 ZMAGA KOMUNISTOV IN REAKCIJA TIBETA	43
2.7 ZASEDBA TIBETA IN POZIV OZN	45
2.8 KITAJSKO-TIBETANSKI SPORAZUM V 17 TOČKAH.....	47
2.9 OBDOBJE OD 1951 DO TIBETANSKEGA UPORA 1959.....	50
2.10 INTERNACIONALIZACIJA TIBETANSKEGA VPRAŠANJA.....	53
2.11 VZPON TIBETANSKEGA NACIONALIZMA PO RAZPUSTITVI OBOROŽENEGA ODPORA.....	56
3 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE.....	58
3.1 TIBETANCI KOT LJUDSTVO.....	58
3.2 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE <i>VS.</i> PRAVICA KITAJSKE DO OZEMELJSKE CELOVITOSTI.....	60
3.2.1 Nelegitimnost oblasti LR Kitajske v Tibetu	61
3.2.2 Koncept avtonomije na Kitajskem	63
3.2.3 Kršitve človekovih pravic v Tibetu	66
3.3 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE - SKLEP ..	72
3.4 OBLIKE URESNIČEVANJA PRAVICE TIBETANCEV DO SAMOODLOČBE KOT MOŽNE REŠITVE TIBETANSKEGA VPRAŠANJA	73
4 ZAKLJUČEK	78
5 LITERATURA	81

SEZNAM KRATIC

ART – Avtonomna regija Tibet

CIA (*Central Intelligence Agency*) – Centralna obveščevalna agencija

ES – Evropska skupnost

GS – Generalna skupščina

MKDPP – Mednarodna konvencija o državljanskih in političnih pravicah

MKESKP – Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah

KP – Komunistična partija

KVSE – Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

LOA – Ljudska osvobodilna armada

LR – Ljudska republika

NPOA – Nacionalna prostovoljna obrambna armada

OAE – Organizacija afriške enotnosti

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN – Organizacija Združenih narodov

POART – Pripravljalni odbor za avtonomno regijo Tibet

SONLK – Stalni odbor nacionalnega ljudskega kongresa

SZ – Sovjetska zveza

TVI – Tibetanska vlada v izgnanstvu

UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*) –

Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

UNPO (*Unrepresented Nations and Peoples Organisation*) – Organizacija nezastopanih narodov in ljudstev

VB - Velika Britanija

ZDA - Združene države Amerike

ZNRA – Zakon o nacionalni regionalni avtonomiji

UVOD

Tibetansko vprašanje velja za enega najbolj kontroverznih varnostnih vprašanj Ljudske republike Kitajske (LR Kitajska). Čeprav LR Kitajska problem predstavlja kot izrazito notranjepolitični, položaj Tibetancev pa enači s položajem etnične manjšine, živeče na njenem ozemlju, je po mojem mnenju problem treba obravnavati z vidika mednarodnega prava. Aktualnost teme vidim predvsem v tem, da gre pri tem konfliktu za tipično soočanje dveh temeljnih mednarodnopravnih načel, načela pravice ljudstev do samoodločbe na eni ter načela ozemeljske celovitosti držav na drugi strani. Pri vprašanju Tibeta in njegovega statusa v odnosu do Kitajske gre namreč za kompleksno vprašanje nacionalizma, ki pravico nekega ljudstva do samoodločbe in neodvisnosti postavlja v nasprotje s pravico (večetnične) države do ohranitve njene ozemeljske celovitosti.

Gre torej za enega tistih težko rešljivih konfliktov, ki se dotikajo antagonizma med ključnima načeloma urejanja odnosov med državami, zapisanega že v Ustanovni listini Združenih narodov. Ker mednarodna skupnost še ni našla enotnega odgovora na vprašanje, kdaj ima neka etnična entiteta pravico do (zunanje) samoodločbe, imajo odločilno vlogo pri reševanju tovrstnih vprašanj vsakokratna geopolitična realnost in interesi velikih sil, kar v večini primerov otežuje reševanje že tako kompleksnih konfliktov, mednarodni skupnosti pa nalaga težko nalogo. Prav zaradi kompleksnosti in potencialnih destabilizacijskih učinkov zahtev po odcepitvi, bom v nalogi osvetlila tudi pomen t. i. notranje samoodločbe kot ene od možnosti ureditve tibetanskega vprašanja znotraj kitajskega državnega ustroja.

Temeljno vprašanje, na katerega bom poskusila odgovoriti, je, ali ima tibetansko ljudstvo - ne glede na to, ali sprejmemo stališče, da je Tibet neodvisna država pod ilegalno okupacijo ali ne - pravico do samoodločbe, vključno z neodvisnostjo, in to kljub nasprotni zahtevi Kitajske po spoštovanju njene ozemeljske celovitosti? V nalogi želim torej pokazati, da tibetanski problem zajema širše pojmovanje pravice do samoodločbe, t. i. zunanjo samoodločbo, ki podeljuje določenemu ljudstvu tudi pravico do neodvisnosti in odcepitve.

Tako zastavljen problem se odraža tudi pri oblikovanju tez diplomske naloge. Vodilo analize bosta namreč predstavljali naslednji dve tezi:

Teza 1: status Tibeta pred njegovo zasedbo leta 1950 je bližje razlagi, da je šlo za neodvisno državo, kot pa dikciji kitajskih oblasti, da je bil Tibet skozi zgodovino sestavni del Kitajske in tako tudi danes izključno njen notranjepolitični problem.

Teza 2: tibetansko ljudstvo ima pravico do samoodločbe, vključno z neodvisnostjo, kljub zahtevi Kitajske po spoštovanju njene ozemeljske celovitosti.

Pri obravnavi kitajsko-tibetanskega konflikta, še posebej pa političnega statusa Tibeta, sem se srečala s problemom različnih interpretacij ene in druge strani, ki izvirajo iz bolj ali manj čustveno obarvanih analiz in percepcij zgodovinskih dogodkov, ki naj bi upravičevali bodisi kitajsko stališče, da je bil Tibet vse od 13. stoletja naprej del njenega ozemlja, in do katerega ima vso pravico tudi danes, bodisi stališče tibetanske strani, po katerem je bil Tibet večino svoje zgodovine, zlasti pa v obdobju štirih desetletij pred njegovo zasedbo, *de facto* neodvisna država. Od tod izhaja tudi težavnost pri določanju političnega statusa Tibeta skozi zgodovino, ki še vedno ostaja predmet različnih razlag. V nalogi bom poskušala preseči omenjeni problem neobjektivnih zgodovinskih interpretacij in podati stališča obeh strani ter problematiko analizirati tudi na podlagi mnenj mednarodnopравnih strokovnjakov. Temelj pogleda Kitajske, obravnavan v nalogi, je bela knjiga z naslovom *Tibet – Its Ownership and Human Rights Situation*, ki jo je Kitajska izdala leta 1992. Knjiga ponazarja trdno stališče LR Kitajske v zvezi s statusom Tibeta, ki je že skoraj pol stoletja nespremenjeno.

Diplomsko delo je razdeljeno na tri temeljna poglavja. Ker je načelo samoodločbe ljudstev temeljno načelo, ki predstavlja vodilo analize zgoraj opredeljene problematike, je prvi del naloge namenjen analizi tega načela mednarodnega prava. V tem poglavju obravnavam razvoj političnega načela samoodločbe, njegove mednarodnopravne koncepcije ter položaj načela v današnjem mednarodnem pravu. V nadaljevanju opredeljujem subjekt pravice do samoodločbe in obravnavam temeljno vprašanje, ki se v zvezi z uveljavljanjem tega načela postavlja in ostaja predmet nasprotujočih si stališč, to je pravico do odcepitve ter s tem povezan odnos med načelom samoodločbe in načelom ozemeljske celovitosti držav. Posebno poglavje je namenjeno tudi opredelitvi t. i. notranje samoodločbe, ki dobiva pomen zlasti v obdobju po koncu dekolonizacije, in sicer kot del širšega okvira spoštovanja človekovih pravic in spodbujanja demokratičnih procesov znotraj držav.

V drugem delu naloge pozornost namenjam zgodovini Tibeta, še posebej pa odnosom med Kitajsko in Tibetom ter dinamični procesov, ki so botrovali spremembam v političnem statusu Tibeta skozi različna obdobja in pripeljali do današnjega stanja. Ta

del je razdeljen na več obdobj, in sicer vse od 7. stoletja in nastanka tibetanske države naprej. Temeljni cilj zgodovinske analize je torej opredelitev statusa Tibeta, preden ga je leta 1950 zasedla LR Kitajska. V ta namen obravnavam tudi temeljne elemente državnosti, ki jih je Tibet posedoval v desetletjih pred njegovo zasedbo. Obširno poglavje je namenjeno tudi kritičnemu obdobju od sredine 20. stoletja, saj zmaga kitajskih komunistov leta 1949 in podpis t. i. Sporazuma v 17 točkah o miroljubni osvoboditvi Tibeta dve leti kasneje, za vedno spremenita tradicionalno podobo tibetanske družbe in življenje Tibetancev. Posebno poglavje je namenjeno sami zasedbi Tibeta, reakciji tibetanski vlade ter tibetanskemu uporu leta 1959.

Tretje poglavje je namenjeno analizi pravice tibetanskega ljudstva do samoodločbe. V tem poglavju obravnavam Tibetance kot »ljudstvo«, torej kot nosilca te pravice, analiziram razmerje med pravico tibetanskega ljudstva do samoodločbe na eni in pravico Kitajske do ohranitve njene ozemelske celovitosti na drugi strani ter na podlagi zaključkov teh analiz nakazujem možne rešitve tibetanskega vprašanja, bodisi v smislu večje avtonomije pokrajine, za kar se zavzema dalajlama, bodisi v smislu neodvisne državne tvorbe, ki predstavlja temeljni cilj zlasti mlajše generacije Tibetancev.

Pri preverjanju zastavljenih tez sem uporabila različne metode raziskovanja, katerih temelj je analiza ustreznih sekundarnih in primarnih virov. Postopek zbiranja virov tako temelji na eni strani na preučevanju strokovne literature, člankov in publikacij, na drugi strani pa na analizi primarnih virov – mednarodnih konvencij, resolucij in drugih dokumentov, ki so jih sprejele mednarodne organizacije. Eden od metodoloških pristopov je deskriptivna analiza, s katero sem pojasnila temeljna mednarodnopravna načela, pomembna za nadaljnje proučevanje, še zlasti za rešitev druge teze. Zgodovinskorazvojna analiza pa mi je bila v pomoč pri analizi političnega statusa Tibeta skozi zgodovino in njegovih odnosov s Kitajsko ter drugimi državami, s katerimi je Tibet v preteklosti vzdrževal odnose.

1 NAČELO PRAVICE LJUDSTEV DO SAMOODLOČBE

1.1 RAZVOJ NAČELA

Idejni zametki pravice do samoodločbe segajo daleč v zgodovino, saj je, kot pojasnjuje Petrič (1984, 11), pravica do samoodločbe »po svojem bistvu izraz težnje ljudi po svobodi.« Pomembnejše za razlago današnje stopnje razvoja pravice do samoodločbe pa so tiste idejne korenine samoodločbe, ki so izraz demokratične ideje, saj samoodločba »ni nič drugega kot eminentno demokratično dejanje, ni nič drugega kot uresničitev demokratične biti« (Kristan 1990, 171). Bistvo demokratičnih prvin samoodločbe, ki so dobile svoj izraz že v deklaraciji o neodvisnosti nizozemskih provinc izpod španske krone iz leta 1581 in Ameriški deklaraciji o neodvisnosti iz leta 1776, je namreč v tem, da vsaka oblast izhaja iz soglasja vladanih.¹ Francoska revolucija, ki je zlasti z Deklaracijo o pravicah človeka in državljana iz leta 1789 utrdila idejo suverenosti ljudstva in s tem demokratično vsebino samoodločbe, pa je temu političnemu načelu dodala dodatno razsežnost. Ko francoska revolucija opredeli nacijo za nosilca suverenosti, hkrati pa uvede prakso uvajanja plebiscitov, s katero se Francija odreče aneksijam, dobi načelo o samoodločbi nacionalno razsežnost. Bistvo nacionalne prvine samoodločbe je torej na splošno v tem, da ima vsako ljudstvo pravico do ustanovitve svoje nacionalne države in da samo odloči o lastni vladi. V tem smislu Cobban (1969, 41) pojasnjuje, da se je revolucionarna ideja o pravici ljudstva do svobodne izbire svoje lastne oblasti z lahkoto razvila v zahtevo, da ima ljudstvo pravico do odločitve tudi o tem, ali se bo združilo z eno ali drugo državo, ali pa celo ustanovilo svojo lastno neodvisno državo.

Posledica opisanega razvoja je, da se v 19. stoletju načelo samoodločbe začne povezovati s pravico narodov kot kolektivnih entitet. S tem ni več vezano le na politične institucije predstavniške demokracije, temveč tudi na samo strukturo mednarodnega sistema (Bartkus 1999, 105). Obdobje med leti 1848 in 1870 lahko štejemo za vrhunec nacionalne samoodločbe (Shesadi 1993, 13). Ta razvoj, ki ga lahko v tistem času beležimo tudi na področju Latinske Amerike², je v Evropi vključeval serijo dolgotrajnih

---

¹ Ameriška revolucija je pomenila potrditev samoodločbe tako v njenem notranjem kot tudi zunanjem aspektu. Na eni strani je oblikovala sistem predstavniške demokracije, na drugi strani pa pravico ameriškega ljudstva, da samo določi svoj odnos z zunanjim svetom (Shesadi 1993, 13).

² V srednji in južni Ameriki se za nastanek novih držav, osvobojenih izpod španske vladavine, in razmejitev med njimi, uporabi načelo *uti possidetis (juris)*, kar v prevodu pomeni obstoječe stanje, torej

bojev, naperjenih proti avtokratskim režimom osmanskega in avstro-ogrškega imperija. Skupni imenovalec vseh teh osvobodilnih bojev je bilo nacionalno načelo, ki ga je leta 1851 v obliki formule »Vsak narod – ena država, celoten narod – ena država« opredelil Stanislao Mancini (Kristan 1990, 172). Upošteva je pravkar navedeno nacionalno prvino načela o samoodločbi lahko tudi razumemo naslednji citat: »Zgodovina samoodločbe je zgodovina oblikovanja narodov in razpadanja držav« (Cobban 1969, 42).

Kristan loči med tremi koncepcijami samoodločbe, Leninovo, Wilsonovo in mednarodnopravno (Kristan 1990, 172). Za razcvet ideje nacionalne in demokratične samoodločbe so ključni dogodki, ki so sledili prvi svetovni vojni, zlasti pa sta za ta razvoj pomembna oktobrska revolucija v Rusiji leta 1917 in padec režima carske Rusije. Med svoje takratne cilje je začasna ruska oblast štela tudi doseganje miru na osnovi »pravice narodov, da odločajo o svoji lastni usodi« (Cobban 1969, 50). Že teden dni po oktobrski revoluciji Lenin izda Deklaracijo o pravicah narodov, v kateri izpostavi enakost in suverenost narodov Rusije ter njihovo pravico do »svobodne samoodločbe, vključno z odcepitvijo in ustanovitvijo neodvisnih držav« (Bartkus 1999, 103-107). Leninova koncepcija je imela velik vpliv na marksistično misel in na pravno doktrino. Velik pomen ima zlasti demokratična vsebina te koncepcije, saj temelji na svobodnem odločanju narodov in na nasprotovanju aneksijam, v političnem smislu pa je pomembna zato, ker med sestavine pravice do samoodločbe šteje tudi pravico do odcepitve in ustanovitve svoje države (Kristan 1990, 174). Vendar pa se po drugi strani že v tistem času kaže, da pravica do samoodločbe postaja sredstvo za doseganje drugačnih ciljev. Za Lenina je bil ta princip podrejen interesom socializma, bil je le vmesna faza in pogoj za končno združitev vseh narodov v enotno socialistično družbo (Müllerson 1994, 59). Kot navaja Hannum (1996, 32), sta bila tako Lenin kot Stalin »močna zagovornika načela narodne samoodločbe, vendar le do te mere, kolikor bi njeno uresničevanje podpiralo interese razrednega boja.«

Po mnenju Kristana (1990, 174) je Wilsonova koncepcija samoodločbe vsebovana v njegovi poslanici kongresu januarja 1918, v kateri je v štirinajstih točkah razložil pogoje za končanje vojne. Pri tem je treba poudariti, da v znamenitih Wilsonovih štirinajstih točkah same besede samoodločba ne najdemo, najdemo pa zahtevo, da se mora pri

---

stanje posesti, kakršno dejansko obstaja v nekem trenutku. Gre za načelo mednarodnega prava, po katerem določitev meje med državama temelji na pravilu že obstoječih razmejitev, kar pomeni, da ostane ozemlje skupaj z državnimi mejami enako kot je bilo pred nastankom nove države. Na podlagi tega so se novo nastale države Latinske Amerike po koncu španske kolonialne nadvlade skušale izogniti nastanku t. i. nikogaršnjih ozemelj (lat. *terra nullius*) ter hkrati zmanjšati možnosti morebitnih obmejnih sporov (Degan 2000, 567).

odločanju o vprašanih suverenosti upoštevati tudi interese prebivalstva določenega ozemlja. Njegovo pojmovanje načela, ki ga danes imenujemo samoodločba, se bolj nanaša na idejo demokratičnega vladanja, katerega temelj predstavlja soglasje vladanih, ne pa na pravice etničnih manjšin do ustanovitve neodvisnih držav (Carley 1995, V).

Pomembnejša za našo obravnavo je mednarodnopravna koncepcija samoodločbe, ki se začne izgrajevati z ustanovitvijo Organizacije Združenih narodov (OZN), o čemer bo tekla beseda v nadaljevanju.

1.2 NAČELO SAMOODLOČBE V SODOBNEM MEDNARODNEM PRAVU

Če je do ustanovitve OZN pod vplivom idejnih temeljev ameriške in francoske revolucije ter na podlagi razvoja politične misli zlasti Lenina in Wilsona načelo samoodločbe obstajalo le v svojem političnem izrazu, pa se je po drugi svetovni vojni začela izgrajevati tudi njegova mednarodnopravna koncepcija. Načelo samoodločbe ima danes znotraj mednarodnega pravnega reda status norme pozitivnega mednarodnega prava (Conforti 2005, 22). Z njeno vključitvijo v obe konvenciji Združenih narodov o človekovih pravicah (res. GS 2200 (XXI) z dne 16. 12. 1966) ter v Konvencijo št. 169 Mednarodne organizacije dela v zvezi s staroselskimi in plemenskimi ljudstvi v neodvisnih državah je postala del mednarodnega pogodbenega prava. Načelo samoodločbe je bilo vključeno v nekatere najpomembnejše resolucije Generalne skupščine OZN, kamor prištevamo zlasti Deklaracijo o podelitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in ljudstvom (res. GS 1514 (XV) z dne 14. 12. 1960) in Deklaracijo o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami (res. GS 2625 (XXV) z dne 24. 10. 1970), ki načelo samoodločbe postavlja ob bok ostalim temeljnim načelom mednarodnega prava. Pomembno vlogo pri razvoju mednarodnopravnega vidika samoodločbe pa igrajo tudi svečane zaobljube v okviru Konference o varnosti in sodelovanju v Evropu, kamor štejemo zlasti sprejetje Helsinške sklepne listine (Hannum 1993, xix).

Na tem mestu velja omeniti tudi pomen Meddržavnega sodišča, ki je v dveh posvetovalnih mnenjih, tistem o Namibiji z dne 21. 6. 1971 in v mnenju o Zahodni Sahari z dne 16. 10. 1975 načelu samoodločbe priznalo vrednost načela občega običajnega prava (Conforti 2005, 22). V obeh primerih je sodišče potrdilo *erga omnes* značaj načela samoodločbe, njegova univerzalnost pa je bila potrjena tudi na podlagi mnenja sodišča v primeru Vzhodnega Timorja, ki potrди, da imajo pravice in dolžnosti,

izhajajoče iz načela samoodločbe, *erga omnes* značaj, da torej veljajo za celotno mednarodno skupnost (I.C.J. 1995).

Po vsem navedenem se velja vprašati, ali ima načelo mednarodnega prava o pravicah ljudstev do samoodločbe značaj *ius cogens*, ali ga je torej sprejela in priznala mednarodna skupnost kot normo, od katere ni dovoljen noben odmik. V mednarodnopravni doktrini so mnenja o tem deljena. Kot navaja Petrič (1984, 65), je načelu samoodločbe ljudstev »težko oporekati značaj *ius cogens*«, oporo za to trditev pa podkrepi z dejstvom, da je to načelo eno od načel Ustanovne listine OZN, ki so obče sprejeta in ki jih države v skladu s 103. členom Ustanovne listine ne morejo razveljaviti.

Vendar pa je pri tem treba upoštevati, da je natančna vsebina samoodločbe kot pravnega načela še v veliki meri nedoločena. Poleg tega gre za normo, katere razvoj še zdaleč ni končan, polje njenega uveljavljanja pa je, vsaj na temelju prakse držav, dokaj omejeno (Conforti 2005, 22). Danes med pravnimi strokovnjaki namreč prevladuje mnenje, da samoodločba v smislu mednarodnopravne pravice do vzpostavitve lastne neodvisne države, torej zunanja samoodločba, velja zgolj v dveh primerih: (1) v primeru ljudstva, ki je podrejen tuji nadvladi, gre predvsem za primere klasične dekolonizacije, ki jih danes ni več veliko, in (2) v primeru prebivalstva ozemlja, ki je predmet vojaške zasedbe (Conforti 2005, 22; Buchanan 2007, 333). Upoštevajoč tako omejeno uveljavljanje načela pravice ljudstev do samoodločbe, Conforti (2005, 178) temu načelu sicer priznava status norme *ius cogens*, vendar le v tistem obsegu, ki se nanaša na področje dekolonizacije, saj načelo v praksi »ni privzelo pomena, ki bi se dobesedno ujemal z njegovim nazivom, marveč ožji pomen obsodbe podrejanja nekega ljudstva tuji nadvladi.« Podobno ugotavlja Cassese, ko v zvezi z nosilcem samoodločbe navaja, da običajna pravila zagotavljajo pravico do samoodločbe le trem kategorijam ljudstev, tistim, ki so podvržena kolonialni oblasti ali tuji okupaciji ter rasnim skupinam, ki jim ni zagotovljen enakopraven dostop do oblasti (Cassese 1995, 330).

Ne glede na to, katero stališče zavzamemo v zvezi z navedeno dilemo, pa ne moremo prezreti dejstva, da je načelo samoodločbe postalo del prava človekovih pravic. Z vključitvijo tega načela v resoluciji GS 1514 (XV) in 2625 (XXV), v obe konvenciji o človekovih pravicah ter v Dunajsko deklaracijo in akcijski načrt iz leta 1993, ki v svojem 2. členu zanikanje pravice do samoodločbe šteje za kršitev človekovih pravic, obstaja danes temeljno soglasje, da je uresničevanje pravice ljudstev do samoodločbe »temeljni pogoj za dejansko zagotovitev in spoštovanje individualnih človekovih pravic« (Odbor za človekove pravice 1984).

1.2.1 Univerzalni dokumenti

Načelo samoodločbe je bilo po drugi svetovni vojni vključeno v Ustanovno listino OZN, kar nedvomno predstavlja začetek procesa izgrajevanja mednarodnopravne koncepcije samoodločbe. Ustanovna listina samoodločbo neposredno omenja v členu 1(2) med cilji organizacije in v členu 55, ki se nanaša na mednarodno ekonomsko in socialno sodelovanje. Samoodločba je vključena v Ustanovno listino kot eden od temeljev prijateljskih odnosov med državami in kot eden od ciljev OZN, ne pa tudi kot eno izmed načel mednarodnih odnosov. Poleg tega Ustanovna listina državam članicam ne nalaga neposredne obveznosti v zvezi s spoštovanjem tega načela (Cassese 1995, 321). Poglavitni razlog za to gre iskati v dejstvu, da je bil pri tvorcih Ustanovne listine vseskozi prisoten strah, da bi se razumela pravica do samoodločbe kot pravica do odcepitve (A. Cristescu v Petrič 1984, 30). V tem smislu gre tudi razumeti obseg uresničevanja samoodločbe v sistemu OZN, saj je bil ta omejen le na nesamoupravna in skrbniška ozemlja, torej na že obstoječe teritorialne enote (Shesadi 1993, 18). Čeprav določila, vsebovana v XI. in XII. poglavju Ustanovne listine, ki obravnavajo pomembna vprašanja nesamoupravnih ozemelj in skrbniškega sistema, samoodločbe eksplicitno ne omenjajo, pa so, kot navaja Petrič (1984, 30), »nujno vodila prav k samoodločbi.«³

Natančneje je vsebino načela samoodločbe opredelila Deklaracija o podelitvi neodvisnosti koloniziranim deželam in ljudstvom (v nadaljevanju Deklaracija o odpravi kolonializma), ki je bila sprejeta z resolucijo GS 1514 (XV) in velja za enega najpomembnejših dokumentov, sprejetih v okviru OZN. Proti njenemu sprejetju ni glasovala nobena država, njen pomen pa je v tem, da je definirala vsebino načela o samoodločbi, hkrati pa je z njenim sprejetjem to načelo, kot pravi Shesadi (1993, 20), povzdignjeno na raven pravice. Po dikciji njene prve točke Deklaracija o odpravi kolonializma »izpostavljenost ljudstev tujemu podjarmljenju, nadvladi in izkoriščanju« šteje za zanikanje temeljnih človekovih pravic. Sama vsebina pravice do samoodločbe je v 2. členu deklaracije opredeljena kot pravica vseh ljudstev, na osnovi katere »prosto določajo svoj politični status in si svobodno prizadevajo za svoj gospodarski, družbeni

---

³ Sovjetska zveza je sicer predlagala, da se samoodločba vključi v določbe člena 76 (b), ki govori o nalogah skrbniškega sistema, vendar pa so temu nasprotovale Velika Britanija in Francija na podlagi argumenta, da bi omemba samoodločbe povzročila več težav kot pa bi jih rešila. Na koncu se samoodločba implicitno vključi v ta člen skozi dikcijo, da so temeljne naloge skrbniškega sistema »v skladu s cilji Združenih narodov, navedenimi v 1. členu te Ustanovne listine«, med katerimi najdemo tudi samoodločbo (Musgrave 1997, 65).

in kulturni razvoj«. Identično opredelitev samoodločbe najdemo tudi v 1. členu obeh konvencij OZN o človekovih pravicah, o katerih bo govor v nadaljevanju.

Izjemnega pomena za proces dekolonizacije in korak naprej pri uresničevanju pravice do samoodločbe pa se kaže v 3. členu, ki določa, da »n/eustreznost politične, gospodarske, družbene ali izobrazbene pripravljenosti naj ne bo nikoli izgovor za odlaganje neodvisnosti«. S to deklaracijo so namreč padli argumenti kolonialnih metropol, s katerimi so te želele doseganje neodvisnosti kolonialnih dežel pogojevati z njihovo zadostno politično pripravljenostjo in gospodarsko razvitostjo (Bartkus 1999, 70). Medtem ko je Ustanovna listina še delila kolonialna ozemlja na skrbniška in nesamoupravna, pa Deklaracija o odpravi kolonializma v svojem 5. členu razširi uveljavljanje pravice do samoodločbe še na »vsa ostala ozemlja, ki še niso dosegla neodvisnosti«, ter zahteva »takojsnje ukrepe« za »prenos oblasti na ljudstva teh ozemelj, brez vsakršnih pogojev ali rezerv, v skladu z njihovo svobodno izraženo voljo in željo, brez razlikovanja glede na raso, vero ali barvo, zato da se jim omogoči uživanje popolne neodvisnosti in svobode.«

Deklaracija o odpravi kolonializma vsebuje tudi t. i. protiodcepitveno klavzulo (Petrič 1984, 37), kajti istočasno je deklaracija poudarila tudi pomen načela ozemeljske celovitosti. Njen 6. člen tako določa naslednje: »Vsak poskus, naperjen k delnemu ali popolnemu razkroju nacionalne enotnosti in ozemeljske celovitosti neke države, je nezdržljiv s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov.« Tudi v zadnjem, 7. členu deklaracije je ponovljena zahteva po spoštovanju »suverenih pravic vseh ljudstev in njihove ozemeljske celovitosti.«⁴

Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov (imenovana tudi Deklaracija sedmih načel), ki je bila sprejeta z resolucijo GS 2625 (XXV), predstavlja enega izmed najbolj verodostojnih mednarodnih dokumentov, ki obravnavajo načelo samoodločbe. Sprejeta je bila soglasno (brez glasovanja), v svojem splošnem delu pod 3. točko pa

---

⁴ Načelo ozemeljske celovitosti in t. i. protiodcepitvena klavzula je vsebovana v vseh pomembnejših dokumentih skupaj s pravico do samoodločbe, kar je še danes temelj prevladujočega odklonilnega stališča do pravice do odcepitve kot dela vsebine načela pravice do samoodločbe (Petrič 1984, 38). Vendar pa je bila, kot navaja Hannum (1993, 20), »h/armonizacija teh dveh načel v obdobju klasične dekolonizacije relativno enostavna«, kajti neodvisnosti za prekomorske kolonije v večini primerov niso štel kot nekaj, kar bi posegalo v nacionalno enotnost ali ogrožalo ozemeljsko celovitost metropol. Poleg tega je doseganje neodvisnosti kolonialnih dežel temeljilo na obstoječih kolonialnih mejah brez ozira na etnične, jezikovne ali verske elemente, medtem ko gre v obdobju po dekolonizaciji v večini primerov za zahteve po odcepitvi od ozemlja, ki tvori del mednarodno priznane države. Slednje pa povečuje napetost med temi dvema načeli (glej poglavje 1.4)

izrecno določa, da načela, ki so v njej opredeljena »tvorijo temeljna načela mednarodnega prava«. Kot ugotavlja Türk (2007, 157), ima ta deklaracija »naravo avtoritativne razlage Ustanovne listine OZN«, načela, ki so v njej opisana, pa imajo po mnenju Meddržavnega sodišča v zadevi Nikaragva proti ZDA iz leta 1984 naravo običajnega mednarodnega prava.

V Deklaraciji sedmih načel je ponovljena dikcija, da imajo »na podlagi načela enakopravnosti in samoodločbe narodov iz Ustanovne listine Združenih narodov vsi narodi pravico, da svobodno, brez zunanje vmešavanja določajo svoj politični status in uresničujejo svoj gospodarski, družbeni in kulturni razvoj«.

Musgrave (1997, 75) navaja, da predstavlja dikcija »vsil narodi imajo pravico do samoodločbe« v kombinaciji z besedno zvezo »vse države imajo dolžnost« ter povezanost te dolžnosti s širšimi cilji kot je zgolj odprava kolonializma, »dokaz želje zahodnih držav po razširitvi načela samoodločbe preko kolonialnega konteksta«. Univerzalnost načela samoodločbe se potrjuje tudi skozi dikcijo, da »podvrženost ljudstev tujemu podjarmljenju, dominaciji in izkoriščanju predstavlja kršitev načela (samoodločbe) in zanikanje temeljnih človekovih pravic, ter je v nasprotju z Ustanovno listino«. Deklaracija sedmih načel torej razširja bistvo vsebine samoodločbe, saj »pri tem ne gre le za odpravo kolonializma, temveč za odpravo vseh drugih oblik podrejanja narodov« (Petrič 1984, 74).

Deklaracija sedmih načel tudi razširja tradicionalne načine uveljavljanja pravice do samoodločbe, saj lahko ljudstvo poleg vzpostavitve suverene države, svobodne združitve ali pridružitve kaki že neodvisni državi, ki so omenjeni že v deklaraciji o odpravi kolonializma, svojo pravico do samoodločbe uresniči tudi na podlagi svobodne odločitve za »katerikoli drug politični status«.

Posebno velik pomen za razvoj pravice do samoodločbe pa ima določba v deklaraciji, ki se dotika protiodcepitvene klavzule. Deklaracija sedmih načel namreč omejuje prepoved kršitve ozemeljske celovitosti ali politične enotnosti le na tiste suverene in neodvisne države, »ki se obnašajo v skladu z načelom enakopravnosti in samoodločbe /.../ in ki imajo vlado, ki predstavlja celoten narod določenega ozemlja, brez razlikovanja glede na raso, vero ali barvo.« Nekateri avtorji v tem členu vidijo splošno priznanje pravice do odcepitve za etnične skupine znotraj neodvisnih držav, in sicer kot odgovor na grobo in sistematično kršenje njihovih pravic, genocidno politiko, apartheid ipd. Mednje sodi A. Cassese, po katerem deklaracija implicitno dovoljuje odcepitev, vendar le pod določenimi strogimi pogoji (Cassese 1995, 118–119). Med

pogoje, ki bi lahko opravičevali odcepitev določene skupine znotraj suverene države, Cassese navaja primer, ko oblast določene države neki religiozni ali rasni skupini vztrajno zanika njihove demokratične pravice; ko surovo in sistematično tepta njihove temeljne človekove pravice; ter zanika vsakršno možnost, ki bi pripeljala do mirne rešitve znotraj obstoječe državne strukture. V tem smislu Deklaracija sedmih načel, kot ugotavlja Cassese (1995, 120), v izjemnih primerih »povezuje zunanjo samoodločbo z notranjo«, kajti določena rasna ali religiozna skupina lahko pridobi pravico do zunanje samoodločbe v primeru, ko spodleti vsakršen poskus uresničitve notranje samoodločbe v smislu spoštovanja njihove pravice do sodelovanja v demokratičnem procesu.

Deklaracija sedmih načel pomeni očiten napredek pri razumevanju moralnih temeljev pravice do samoodločbe in progresivnega razumevanja tistih njenih razsežnosti, ki se tesno povezujejo s spoštovanjem človekovih pravic. Prav iz določbe deklaracije, ki se nanaša na protiodcepitveno klavzulo namreč izhaja, da predstavljata »/t/rajna reprezentativnost in odgovornost oblasti /.../ pogoj za trajno uživanje pravice do samoodločbe, ter za trajno veljavnost načela ozemeljske celovitosti« (Mishra 2002, 290). Tudi načelo ozemeljske celovitosti ni absolutno in ga je treba razumeti v kontekstu z ostalimi načeli, vključno s pravico do samoodločbe. V razmerah, ko neka država ne zagotavlja spoštovanja interesov nekega naroda ali narodne skupine, temveč krši njihovo pravico do samoodločbe in ko ni več nobene alternative, ki bi zavarovala spoštovanje njihovih temeljnih pravic, utegne biti, kot ugotavlja Türk (2007, 158), »zahteva po samostojni državnosti, na škodo ozemeljske celovitosti skupne države, za narod, ki sestavlja del prebivalstva skupne države, edini način uresničitve njegove pravice do svobodne določitve političnega statusa«.⁵

Leta 1966 je Generalna skupščina OZN sprejela mednarodni konvenciji o človekovih pravicah, Konvencijo o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MKESKP) in Konvencijo o državljanskih in političnih pravicah (MKDPP).⁶ Oba pogodbeni

---

⁵ Ob tem Türk poudarja, da mora biti »/n/rod, ki zahteva samoodločbo konstituiran tako čvrsto, da lahko legitimno izrazi voljo do samoodločbe, in mora biti sposoben za učinkovito obvladovanje ozemlja« (Türk 2007, 158).

⁶ Kitajska je MKESKP ratificirala 27. marca 2001, kar pomeni, da je zavezana k spoštovanju sprejetih pogodbenih določil konvencije. V zvezi s 1. členom konvencije je podala zadržek, ki odraža njeno stališče do odcepitve in po katerem ta člen ne more vplivati na status njene posebne administrativne regije Makao, kot je določen v Skupni deklaraciji Portugalske in Kitajske v zvezi s tem vprašanjem ter v kitajski ustavi. Posebej je v zadržku poudarjeno, da 1. člen konvencije ne more vplivati na tiste določbe omenjenih aktov, po katerih Makao tvori del ozemlja Kitajske in po katerih je vlada LR Kitajske prevzela suverenost nad območjem 20. decembra 1999 (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2008). MKDPP Kitajska sicer še ni ratificirala, je pa ratifikacijo te konvencije napovedala marca 2008. Zlasti sta za Kitajsko sporna 14. člen in druga določba 6. člena MKDPP. Pred samo

dokumenta potrđita povezanost pravice do samoodločbe s človekovimi pravicami, ki se prvič pojavi v Deklaraciji o odpravi kolonializma (Kristan 1990, 177), po drugi strani pa v primerjavi s to deklaracijo vsebinsko razširjata določbe o pravici do samoodločbe. Te določbe so vključene v identični 1. člen obeh konvencij, po katerem imajo »vsi narodi« pravico do samoodločbe, »na osnovi te pravice si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.«⁷ Pravica do samoodločbe je bila postavljena za izhodišče obeh konvencij o človekovih pravicah na podlagi utemeljitev, »da je samoodločba pogoj za uživanje in uresničitev vseh drugih pravic« (Petrič 1984, 34). Prvi člen (2) konvencij opredeljuje tudi ekonomsko samoodločbo, po kateri »razpolagajo vsi narodi prosto s svojimi naravnimi bogastvi in naravnimi viri«.

1.2.2 Regionalni dokumenti

Pri razvoju mednarodnopravnega vidika načela samoodločbe imajo pomembno vlogo tudi nekateri dokumenti, sprejeti v okviru regionalnih organizacij. Na tem mestu velja omeniti Helsinško sklepno listino⁸, pri kateri gre za politično zelo pomemben dokument, zlasti če upoštevamo, da njen prvi del z naslovom Deklaracija o načelih, po katerih se bodo ravnale države v svojih medsebojnih odnosih (t. i. helsinški dekalog) predstavlja, kot navaja Degan (2000, 88), »avtoritativno avtentično tolmačenje držav udeleženk temeljnih načel občega mednarodnega prava«.

Helsinška sklepna listina potrđi veljavnost načela pravice ljudstev do samoodločbe izven kolonialnega konteksta, kajti po njeni dikciji imajo »vsa ljudstva vedno pravico, da svobodno določajo, kadarkoli in kakorkoli želijo, svoj notranji in zunanji politični status, brez zunanjega vmešavanja, in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, ekonomski, socialni in kulturni razvoj.« Kot navaja Musgrave (1997, 99–100), odraža

---

ratifikacijo mora namreč izvesti reformo sodnega sistema na področju poštenega sojenja (14. člen) in smrtne kazni (6 (2) člen) (Lee 2007).

⁷ Na tem mestu velja omeniti zadržek Indije v zvezi s 1. členom ob njeni ratifikaciji konvencij, ki, kot navaja Musgrave (1996, 42), »neposredno predstavlja stališče mnogih držav, ki podpirajo omejeno interpretacijo samoodločbe.« Indija je pred Odbor OZN za človekove pravice podala izjavo, da se pravica do samoodločbe v 1. členu obeh konvencij nanaša le na ljudstva pod tujo dominacijo, ne pa tudi na neodvisne države ali na dele nekega naroda. Tri države - Nizozemska, Francija in Nemčija - so nasprotovale temu stališču Indije. Najostreje je obsodila to stališče Nemčija, ki je potrđila veljavnost pravice do samoodločbe za vsa ljudstva. Njena utemeljitev je bila, da je vsakršno omejevanje te pravice nezdržljivo s ciljem in namenom konvencij (Musgrave 1996, 42).

⁸ Helsinška sklepna listina, ki jo je leta 1975 sprejelo 32 evropskih držav, SZ, Kanada in ZDA, predstavlja politično podlago za delovanje OVSE ter začetek t. i. helsinškega procesa.

tekst sklepne listine »načelno osnovo pogleda zahodnih držav na samoodločbo«, po kateri gre samoodločbo razumeti v smislu trajne pravice, ki jo ima ljudstvo, da periodično izbira svoje politične predstavnike.

Helsinška sklepna listina, tako kot Deklaracija o odpravi kolonializma in Deklaracija sedmih načel, postavlja uresničevanje pravice ljudstev do samoodločbe v soodvisnost z drugimi načeli mednarodnega prava, zlasti z načelom ozemeljske celovitosti. Vendar pa je ta soodvisnost v tej listini toliko bolj poudarjena, saj nastopa v isti določbi. Države udeleženke poziva k spoštovanju pravice do samoodločbe v skladu z »ustreznimi določili mednarodnega prava, vštevši tista, ki se tičejo ozemeljske celovitosti držav.« V tem je mogoče najti razlog, da mnogi avtorji poudarjajo, da Helsinška sklepna listina daje prednost načelu ozemeljske celovitosti pred načelom pravice do samoodločbe. Bartkus (1999, 72) tako navaja, da VIII. določilo »dejansko poudarja prvenstvo ozemeljske celovitosti.« Poleg tega pa je v III. načelu pravica do samoodločbe postavljena v soodvisnost z načelom nedotakljivosti meja (J. Summers 2005, 334). Vendar pa kljub vztrajanju na nedotakljivosti meja in spoštovanju ozemeljske celovitosti držav dikcija sklepne listine, kot navaja Petrič (1984, 45), »ni prav v nikakršnem nasprotju z doslednim tolmačenjem načela o pravici narodov do samoodločbe«, kajti nedotakljivost meja ne pomeni, da teh meja ni mogoče spremeniti na miren način in kot posledico zahteve katerega naroda, bodisi po združitvi bodisi po odcepitvi.⁹

Pariška listina za novo Evropo, ki je bila sprejeta 20. novembra 1990 v okviru KVSE, potrdi veljavnost in soodvisnost desetih načel miroljubnega sožitja iz Helsinške sklepne listine, vključno z enakimi pravicami ljudstev in njihovo pravico do samoodločbe. Tudi v tem dokumentu nastopa pravica do samoodločbe skupaj z načelom ozemeljske celovitosti v isti določbi.

Na koncu obravnave razvoja mednarodnopravne koncepcije načela samoodločbe velja omeniti tudi pogled afriških držav na to načelo, kakor se je izgrajeval v okviru Organizacije afriške enotnosti (OAE) in ki kaže na bistveno drugačen odnos afriških držav do razmerja med samoodločbo ljudstev in načelom ozemeljske celovitosti držav. Zaradi ekstremne etnične raznolikosti večine afriških držav in njihove ranljivosti pri vzpostavljanju lastne državnosti ter nacionalne enotnosti kot posledica arbitrarno

---

⁹ Zahodne države, udeleženke Helsinške konference, med njimi zlasti Nemčija in Irska, so vztrajale na stališču, da načelo nedotakljivosti meja obenem ne preprečuje mirne spremembe teh meja (J. Summers 2005, 334).

določenih meja v procesu dekolonizacije, daje OAE velik poudarek ohranitvi suverenosti in ozemeljske celovitosti držav članic ter nedotakljivosti njihovih meja, kot so izšle iz procesa pridobitve neodvisnosti (Hannum 1996, 46–47; Bartkus 1999, 72). Medtem ko se Ustanovna listina OZN v členu 2(4) osredotoča na negativno oz. pasivno dolžnost članic, saj od držav zgolj zahteva, da se ogibajo dejanj, ki bi bila naperjena proti ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, pa 2. člen Ustanovne listine OAE (sprejeta v Adis Abebi 25. maja 1963) članicam nalaga aktivno dolžnost, da branijo suverenost in ozemeljsko celovitost držav.

Afriške države, prav tako pa večina ostalih držav tretjega sveta, ki so bile ključni igralci pri razvoju pravice do samoodločbe v kontekstu dekolonizacije, so sprejele zelo ozko interpretacijo te pravice v obdobju po koncu procesa osamosvajanja držav izpod kolonialnih oblasti (Hannum 1996, 46). Za te države je koncept samoodločbe v prvi vrsti, če ne kar izključno vezan na proces dekolonizacije. To stališče odražajo mnogi regionalni dokumenti in deklaracije držav tretjega sveta, zlasti Ustanovna listina OAE in Afriška listina o človekovih pravicah in pravicah ljudstev, ki jo je 28. junija 1981 v Nairobi sprejela OAE. Enačenje načela samoodločbe z dekolonizacijo je v Afriški listini o človekovih pravicah razvidno iz členov 19 in 20. Medtem ko 19. člen poudarja nedopustnost dominacije enega ljudstva nad drugim, pa 20. člen, ki določa pravico vseh ljudstev do samoodločbe, to pravico v nadaljevanju navezuje na »kolonizirana in zatirana ljudstva« in njihov boj proti »tuji dominaciji«.¹⁰

1.3 NOSILEC PRAVICE DO SAMOODLOČBE

Eno od ključnih vprašanj, ki se zastavlja pri obravnavi načela pravice do samoodločbe, še posebej pa pri njegovi aplikaciji v konkretnih okoliščinah, je vprašanje, kdo je nosilec te pravice. Vsi pomembnejši mednarodni dokumenti in resolucije, ki vsebujejo to načelo, govorijo o »ljudstvu« (angl. peoples) kot o nosilcu pravice do samoodločbe. Pri tem je treba vedeti, da ima termin »peoples«, ki v dobesednem slovenskem prevodu pomeni tako ljudstvo kot narod, širši pomen, saj

---

¹⁰ S tem v zvezi velja omeniti tudi primer odcepitve Katange, v katerem je Afriška komisija za človekove pravice in pravice narodov izrecno poudarila spoštovanje suverenosti države (Kongo) in njene ozemeljske celovitosti s tem, ko je zavrnila pojmovanje, po katerem bi skupine znotraj držav lahko zahtevale ustanovitev neodvisne države (Pentassuglia 2002, 308–309). Beseda »ljudstvo« v 20. členu Afriške listine o človekovih pravicah in pravicah ljudstev se torej ne nanaša na različne etnične skupine znotraj neke suverene države, temveč le na celotno prebivalstvo nekega nesamoupravnega ozemlja, ne glede na njegovo etnično pestrost.

zajema tako etnično pestra ljudstva neevropskega sveta, ki šele postajajo narodi, kot tudi narode v evropskem smislu, medtem ko se angleški »nation«, ki v slovenščini pomeni nacijo, nanaša na ljudstvo ali narod, ki je politično že konstituiran v lastni državi (Petrič 1984, 104–107). V dokumentih OZN o samoodločbi se je zato uveljavil le izraz »peoples«, saj je bistvo pravice do samoodločbe ravno v tem, da je to v prvi vrsti, kot navaja Petrič (1984, 105), pravica »nesvobodnih, v »nacijo« še ne konstituiranih »narodov«, ki so etnično, kulturno, jezikovno ipd. bodisi opredeljeni, torej res »narodi« v evropskem smislu, bodisi da so to etnično, jezikovno ipd. neopredeljena, pestra »ljudstva« kolonialnih ozemelj.«

Čeprav nimamo neke mednarodnopravno relevantne definicije termina ljudstvo in so tudi v doktrini mnenja o tem, kdo je upravičenec do pravice do samoodločbe, še vedno močno deljena, pa iz razlage mednarodnih dokumentov, ki obravnavajo pravico do samoodločbe izhajajo temeljno spoznanje, da se termin nanaša na celoto prebivalstva nekega ozemlja in ne na dele tega prebivalstva znotraj državnih meja.¹¹ Koncept nosilca samoodločbe je torej iz pravnega vidika opredeljen v strogo teritorialnem smislu. Pentassuglia (2002, 308) je mnenja, da je treba »tako teritorialno razumevanje pojma »ljudstvo« gledati v povezavi z doktrino suverenosti, katere temelj je zaščita državnih meja in politične enotnosti«, in katere potrditev je najti v protiodcepitvenih klavzulah vseh omenjenih dokumentov. Gre za tipično teritorialno razumevanje samoodločbe, ki ostaja, kot ugotavlja Shesadi (1993, 5), »temelj domnevnega mednarodnega konsenza v zvezi s samoodločbo, ki se je izgradilo okrog Združenih narodov.« Iz tega vidika tudi ni težko razumeti, da teritorialno interpretacijo nosilca samoodločbe potrjuje tudi sama praksa držav.¹²

---

¹¹ Vse pomembnejše definicije tega pojma izpostavljajo pomen tako objektivnih kot tudi subjektivnih elementov, potrebnih, da bi neko skupnost lahko opredelili za »ljudstvo«. Ena od teh definicij, ki je bila sprejeta v okviru UNESCA, definira ljudstvo kot »skupino ljudi, ki so jim skupne vse ali pa le nekatere od naslednjih lastnosti: skupna zgodovinska tradicija; rasna ali etnična identiteta; kulturna homogenost; skupen jezik; skupna verska ali ideološka opredeljenost; ozemeljska povezanost; skupno ekonomsko življenje.« Poleg naštetih objektivnih kriterijev pa poročilo navaja tudi subjektivni element identitete, po katerem mora neka skupina kot celota izražati voljo, da se jo prepozna kot ljudstvo ali pa imeti zavest o skupni identiteti (UNESCO 1990, 7–8).

¹² V primeru razpada Jugoslavije je mednarodna skupnost, kljub močnim etničnim obeležjem jugoslovanskih republik, samoodločbo priznala celotnim entitetam, torej bivšim republikam znotraj že določenih meja na temelju mednarodnopravnega načela *uti possidetis juris* (Pentassuglia 2002, 309). Badinterjeva arbitražna komisija je v primeru Jugoslavije izrecno poudarila stališče, po katerem pravica do samoodločbe v nobenem primeru ne sme vključevati sprememb obstoječih meja, razen v primeru drugačnega dogovora vpletenih držav (Preda 2003, 213). Vprašanje nosilca samoodločbe oz. njegove definicije je bilo postavljeno tudi v primeru poskusa odcepitve Quebeca. Kanadsko vrhovno sodišče je v tem primeru, ki je sicer prvenstveno obravnaval pravico unilateralne odcepitve dela ozemlja (torej Quebeca) od suverene države (Kanade), odločno zavrnilo stališče, po katerem bi lahko francosko

Na podlagi analize temeljnih dokumentov, ki obravnavajo pravico do samoodločbe, in na podlagi same prakse držav, bi torej lahko pritrdili mnenju Petriča (1984, 111), po katerem so nosilci samoodločbe »skupnosti prebivalstva (ne glede na njihovo notranjo razčlenjenost in slojevitost) posameznih kolonialnih ozemelj, pa tudi narodi v etničnem smislu«, s poudarkom na tem, da predstavljajo homogeno celoto prebivalstva nekega ozemlja. Pri tem je treba opozoriti, da je tako razumevanje nosilca samoodločbe razumljivo, saj ravno neomejeno enačenje etničnih skupin s pojmom »ljudstvo« sproža temeljne dileme, ne le zaradi velikega pomena subjektivnega faktorja pri definiranju tega pojma, temveč je problem takega razumevanja nosilca samoodločbe tudi v tem, da v večini primerov sproža zahteve po odcepitvi. Seveda pa bi take zahteve lahko ogrozile stabilnost v neki regiji, njegova nevarnost pa tiči tudi v tem, da lahko pripelje do diskriminacije drugih etničnih skupin, ki naseljujejo isto ozemlje kot skupina, ki samoodločbo zahteva. In ne nazadnje, ta pristop ne upošteva pomena notranje samoodločbe kot dela pravice do samoodločbe, temveč teži k uveljavitvi maksimalističnih zahtev, čeprav nerealnih in v osnovi destabilizacijskih (Shesadi 1999, 6).

1.4 PRAVICA DO ODCEPITVE

Iz analize temeljnih dokumentov OZN o samoodločbi ter iz same prakse te organizacije lahko sklenemo, da mednarodno pravo ne priznava pravice do odcepitve (Müllerson 1994, 71).¹³ Razloge za ta izrazito protisecesionističen odnos mednarodne skupnosti do vprašanja samoodločbe gre iskati v temeljnem protislovju med dvema temeljnima načeloma mednarodnega prava, načelom samoodločbe in načelom ozemeljske celovitosti kot dela vsebine načela o suvereni enakosti držav. Odcepitev je v nasprotju z ozemeljsko celovitostjo, saj zahteva po samoodločbi nujno vključuje tudi zahtevo po ozemlju (Musgrave 1997, 180-181). Zato ni čudno, da se je mednarodnopravna koncepcija načela o samoodločbi, kot moremo sklepati iz temeljnih dokumentov OZN, ki to načelo obravnavajo, razvila prvenstveno v kontekstu odprave kolonizacije (Müllerson 1994, 64). Tudi Petrič (1984, 82) ugotavlja, da je »pravica do

---

govorečo skupnost znotraj kanadskih meja imeli za »ljudstvo« v mednarodnopravnem pomenu (Pentassuglia 2002, 309–310).

¹³ Odcepitev v tem pomenu se nanaša na unilateralno odcepitev dela ozemlja proti volji države, katere del tvori. Musgrave definira odcepitev kot ozemeljsko spremembo, ko se del neodvisne države ali nesamoupravnega ozemlja loči od celote z namenom ustanoviti lastno neodvisno državo (Musgrave 1997, 181).

vzpostavitve suverene, neodvisne države v dokumentih OZN dejansko vezana na odpravo kolonializma«, zato v njej ni mogoče videti »potrdila splošnega priznanja »pravice do odcepitve«, ki je seveda osnova za vzpostavitev lastne suverene in neodvisne države takrat, ko gre za odcepitev od države, ki je že sama suverena in neodvisna.«¹⁴

V obdobju po koncu dekolonizacije zato lahko pritrdimo stališču piscev, kot je Hannum (1996, 46), ki pravi, da je bil v večini zahtev po odcepitvi glavni poudarek namenjen prav načelu narodne enotnosti. Avtor nadalje ugotavlja, da je iz prakse v okviru OZN in prakse posameznih držav mogoče zaključiti, da mednarodna skupnost priznava zgolj »zelo omejeno obliko pravice do 1) zunanje samoodločbe kot pravice do osvoboditve izpod kolonialne oblasti, in 2) notranje samoodločbe kot neodvisnosti celotnega prebivalstva neke države od tuje intervencije ali vpliva« (Hannum 1996, 49). Podobno stališče podaja Buchanan (2004, 333), ko opisuje prevladujoče mnenje med mednarodnimi pravnimi strokovnjaki, in v skladu s katerim je mednarodnopravno priznana pravica do odcepitve omejena zgolj na primere klasične dekolonizacije, ko se neka kolonija skuša osvoboditi izpod oblasti kolonialne metropole, ali na primere, ko imamo opraviti z nelegalno vojaško zasedbo ozemlja.¹⁵ Ljudstva pod vojaško zasedbo imajo torej neomejeno pravico do zunanje samoodločbe, kajti v primeru vojaške zasedbe in grožnje s silo, ki sta po mednarodnem pravu protipravni, njihova pravica do samoodločbe, vključno z odcepitvijo, ni v nasprotju z ozemeljsko celovitostjo okupatorske države (Gudelevičiute 2005, 59). Podoben argument navaja Cassese (1995, 89–99), ko ugotavlja, da je tuja okupacija nekega ozemlja tako v nasprotju z načelom o

---

¹⁴ Pri tem je treba opozoriti, da uresničevanje pravice do samoodločbe v obliki vzpostavitve lastne neodvisne države v primeru kolonialnih ljudstev v strogem pomenu ni predstavljala odcepitve. To stališče potrjuje tudi dikcija Deklaracije sedmih načel, ki določa, da ima »ozemlje kolonije ali drugega nesamoupravnega ozemlja v skladu z Ustanovno listino status, ki je ločen in drugačen od statusa ozemlja države, ki to ozemlje upravlja.«

¹⁵ Skoraj identično stališče zavzema profesor Gros Espiell, posebni poročevalec OZN, ko načelu samoodločbe priznava status *jus cogens*, vendar v zelo omejeni obliki: »Združeni narodi so pravico do samoodločbe osnovali kot pravico ljudstev pod kolonialno ali tujo nadvlado. Ta pravica ne vključuje ljudstev, ki so že organizirana v obliki države in ki niso pod kolonialno in tujo oblastjo, kajti resolucija 1514 (XV) in ostali dokumenti Združenih narodov obsojajo kakršenkoli poskus, ki bi bil naperjen proti delnemu ali popolnemu razbitju nacionalne enotnosti in ozemeljske celovitosti neke države. Če pa bi pod krinko navidezne nacionalne enotnosti dejansko obstajala kolonialna in tuja dominacija, brez ozira na to kakšna pravna oblika naj bi jo skušala prikriti, v tem primeru bi neupoštevanje pravice podrejenega ljudstva pomenilo kršitev mednarodnega prava.« (Gros Espiell v Hannum 1996, 46). Tako interpretacijo pravice do samoodločbe povzema tudi poročilo UNESCO iz leta 1990, ko ugotavlja, da mednarodno pravo priznava pravico ljudstev do samoodločbe v primeru »kolonialnih ljudstev, ljudstev v odvisnih ozemljih in ljudstev, ki živijo pod rasističnim režimom.« Nasprotno pa lahko »pravica do samoodločbe ljudstev v ostalih državah«, kot nadalje ugotavlja poročilo, »pride v konflikt z načelom suverenosti držav« (UNESCO 1990, 2).

prepovedi uporabe sile kot tudi v nasprotju s pravico do samoodločbe ljudstva, ki na tem ozemlju živi.¹⁶ Vendar pa pravilo, ki ljudstvom pod tujo okupacijo zagotavlja pravico do zunanje samoodločbe, hkrati ne opredeljuje postopkov za uveljavljanje samoodločbe teh ljudstev. To pomanjkanje natančnejših pravil pri določanju možnosti uresničevanja pravice do samoodločbe okupiranih ljudstev je še izrazitejše v tistih primerih, ko tuja okupacija ni rezultat agresije ali kadar pravni status okupiranega ozemlja ni jasno določen. V teh primerih namreč umik okupacijske sile ni nujno zadosten pogoj za uresničevanje samoodločbe prizadetega ljudstva (Cassese 1995, 331).

Čeprav bi bilo skoraj nemogoče načrtovati jasno ločnico med legitimnimi in nelegitimnimi zahtevami po odcepitvi zaradi izjemno različnih situacij in kontekstov, tako političnih, ekonomskih kot tudi humanitarnih ipd., v katerih se te zahteve pojavljajo, pa je nek splošen pravni okvir vendarle podan (Petrič 1984, 89, Müllerson 1994, 85). Ta pravni okvir gre iskati na temelju že omenjene Deklaracije sedmih načel (Petrič 1984, 88-89). Ta deklaracija namreč omejuje določilo o prepovedi kršitve ozemeljske celovitosti ali politične enotnosti le na tiste suverene in neodvisne države, »ki se obnašajo v skladu z načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov /.../ in ki imajo vlado, ki predstavlja celoten narod določenega ozemlja, brez razlikovanja glede na raso, vero ali barvo.« Vendar je pri tem treba poudariti, da dikcija tega člena še ne pomeni samo po sebi pravice do odcepitve, kajti prva rešitev je spoštovanje zahteve po notranji samoodločbi, torej zagotovitev uveljavitve pravice do samoodločbe znotraj države.¹⁷ Podoben argument navaja Buchanan (2004, 70), po katerem moramo pravico do odcepitve razumeti kot dejanje v skrajni sili, kot odgovor na zelo hude kršitve pravic.

V doktrini pa še ni soglasja o razumevanju implikacij tega člena. Na eni strani so tisti, ki zagovarjajo mnenje, da dikcija tega člena ne daje širše osnove za odcepitev, temveč je ta osnova podana le v primeru rasističnih režimov.¹⁸ Na drugi strani pa so oni, ki ta člen razlagajo precej širše, in sicer na temelju teorije, katere ključni argument je v

---

¹⁶ Mnoge resolucije GS in Odbora OZN za človekove pravice, prav tako pa tudi sama praksa držav potrjujejo stališče, v skladu s katerim predstavlja tuja vojaška zasedba, agresija in okupacija nekega ozemlja kršitev pravice okupiranega ljudstva in temeljnih človekovih pravic. Na tem mestu velja omeniti primer resolucij GS v zvezi z okupiranim palestinskim ozemljem, ki potrjujejo »pravico palestinskega ljudstva do samoodločbe, vključno s pravico do neodvisne države Palestine« (Generalna skupščina 2005), ali obsodbe okupacije baltskih držav leta 1940, sovjetske invazije na Afganistan 1974, iraške invazije na Kuvajt 1990 itd. (Gudelevičiute 2005, 59).

¹⁷ Podobno stališče navaja tudi A. Cassese, glej poglavje 1.3, ko je govor o Deklaraciji sedmih načel.

¹⁸ Sem sodijo avtorji, denimo Pomerance M., in Hannum H., delno tudi A. Cassese. To stališče podpirajo z omembo določbe, ki omenja nediskriminacijo »zgolj« glede na »raso, vero ali barvo« kot pogoj za spoštovanje načela ozemeljske celovitosti.

tem, da »represija legitimira odcepitev« (Musgrave 1997, 188).¹⁹ Kot argument v podporo tej teoriji njeni zagovorniki navajajo primer odcepitve Bangladeša od Pakistana. Čeprav zagovorniki teorije represije v oblikovanju neodvisne države Bangladeš, ki jo je priznala tudi OZN, vidijo dokaz, da represija lahko predstavlja veljavni temelj za odcepitev, pa moramo po drugi strani upoštevati nesporno dejstvo, da je bila, kot ugotavlja Musgrave (1997, 192), odcepitev Bangladeša mogoča predvsem zaradi intervencije Indije. Do še bolj drastičnega zaključka pride Bartkus (1999, 154), ko na podlagi analize tuje intervencije v tem konfliktu ugotavlja, da neodvisnost Bangladeša ni bila cilj, temveč zgolj »stranski produkt zasledovanja strateških interesov indijske vlade.«

Iz povedanega lahko sklenemo, da je uresničevanje zahtev po samoodločbi zlasti v njeni skrajni obliki, ki se kaže kot zahteva do odcepitve, velikokrat podvrženo zunanjim, največkrat geopolitičnim in strateškim interesom velikih sil, ne pa sami legitimnosti take zahteve. Brez zunanje intervencije, kot na istem mestu pojasnjuje Musgrave, je torej možnost, da bi neka etnična skupina uspela uresničiti odcepitev, zelo majhna.

Čeprav po eni strani v doktrini še ni soglasja o tem, ali je pravica do odcepitve del vsebine pravice do samoodločbe tudi izven kolonialnega konteksta, pa lahko vendarle zatrdimo, da postaja ideja samoodločbe v današnjem času vse bolj povezana s splošnim okvirom spoštovanja človekovih pravic in spodbujanja demokratičnih procesov znotraj držav. Hannum (1996, 504) je mnenja, da »prizadevanje za demokracijo in človekove pravice odseva potrebo po t. i. notranji samoodločbi«, katere glavni cilj je zagotavljanje pogojev, v katerih bodo ljudje v neki državi imeli možnost demokratične participacije v političnem procesu. V prihodnosti bi bilo tako razumevanje samoodločbe lahko ključni način uresničevanja zahtev različnih skupnosti po večji neodvisnosti in zaščiti njihove identitete znotraj držav (Danspeckgruber v Jayasinghe 2002, 171). Zaradi vse večjega pomena notranje samoodločbe bo naslednje poglavje namenjeno temu aspektu samoodločbe.

---

¹⁹ Kot pojasnjuje Musgrave (1997, 189), pomeni za zagovornike širše teorije represije omenjeni člen »le en aspekt širšega razumevanja odcepitve.« Kajti tudi če kriteriji tega člena v strogem smislu niso izpolnjeni, je odcepitev še vedno lahko legitimna kot odgovor na druge grobe kršitve temeljnih človekovih pravic (Musgrave 1997, 189).

1.5 NOTRANJA SAMOODLOČBA

Za razliko od zunanje samoodločbe, katere glavni temelj je bil postavljen v procesu dekolonizacije in ki se izraža skozi doseganje neodvisnosti tistih ljudstev, ki so tako ali drugače podvrženi tuji dominaciji, bodisi v obliki kolonialne dominacije ali v kakšni drugi obliki tuje nadvlade, se notranji aspekt pravice do samoodločbe namesto z odcepitvijo izraža skozi spremembo oz. reorganizacijo oblasti v samem okviru države. Po koncu dekolonizacije je uresničevanje zunanje samoodločbe v obliki odcepitve, četudi bi v določenem primeru ta lahko bila legitimna, postala prej izjema, namesto nje pa dobivajo pomen tisti aspekti samoodločbe, ki se, kot ugotavlja Petrič (1984, 94), izražajo skozi »avtonomijo ali drugačen, na spoštovanju človekovih pravic in nediskriminaciji zasnovan politični status«. Notranja samoodločba namreč pomeni trajno pravico do »verodostojne samouprave«, torej pravico ljudstva, da »brez vmešavanja določa svoj politični in ekonomski režim« (Cassese 1995, 101).

Potrditev notranjega vidika samoodločbe vidi Cassese (1995, 53) v 1. členu obeh konvencij o človekovih pravicah, ki »zahteva, da ljudstvo izbira svoje zakonodajalce in politične voditelje svobodno brez kakršnekoli manipulacije in neprimerne vpliva s strani samih *domačih* avtoritet.« Podobno stališče navaja Sohn (Park 2006, 74), ko pojasnjuje, da konvenciji potrjujeta tudi pravico do notranje samoodločbe: »pravico ljudstva do oblikovanja svojih lastnih političnih institucij, do razvoja lastnih ekonomskih virov, in do vodenja svojega lastnega družbenega in kulturnega razvoja.« Ljudstvo mora biti svobodno tako vmešavanja s strani ostalih narodov kot tudi zanikanja njegove pravice do samoodločbe s strani domačih oblasti.

Notranjo samoodločbo gre torej razumeti kot pravico do demokratične predstavniške vladavine, ki je zagotovljena celotnemu prebivalstvu določene države, vključno s pripadniki manjšin, ki tam živijo. V kontekstu pravice do notranje samoodločbe torej tudi pripadniki etničnih, verskih ali jezikovnih manjšin izpolnjujejo enake kriterije kot ljudstva, siceršnji nosilci pravice do samoodločbe (Park 2006, 93).²⁰

---

²⁰ Tako razumevanje samoodločbe potrjujejo tudi ugotovitve poročila mednarodne konference, ki je potekala v okviru UNESCA v Barceloni novembra 1998. V skladu s tem poročilom se notranji aspekt samoodločbe lahko izraža na različne načine, vključno z zagotavljanjem zaščite kulturne identitete manjšin, z oblikami samouprave in avtonomije, pravicami do izrabe virov, do upravljanja z naravnim okoljem, versko svobodo in spoštovanjem svobodnega izražanja ter zaščito kolektivne identitete. Samoodločba se torej lahko uresničuje na temelju demokratičnih procesov, ki so dosegljivi celotnemu prebivalstvu, vključno z narodnimi manjšinami, medtem ko lahko različni vladni ukrepi, kot so »demografska agresija in manipulacija, kulturna asimilacija in uničenje naravnega okolja, pomembnega za preživetje ljudi«, predstavljajo zanikanje pravice do samoodločbe (UNESCO 1999, 11). Kot bomo

Čeprav danes nimamo mednarodnopravnega instrumenta, ki bi potrdil obstoj notranje samoodločbe v smislu mednarodnopravne norme, pa današnja praksa držav kot tudi mnenja mednarodnopravnih strokovnjakov ter sprejem že v prejšnjih poglavjih omenjenih mednarodnih dokumentov potrjujejo vse večji pomen takega razumevanja samoodločbe, ki vključuje oblikovanje samouprave, avtonomije in ostalih oblik zaščite identitete neke skupine znotraj držav.²¹ Obstoj tako zasnovane samoodločbe v obliki omenjenih »internih« rešitev pa navsezadnje potrjuje sprejem Deklaracije o pravicah staroselskih ljudstev (2007), ki kot posebno obliko uresničevanja samoodločbe predvideva oblikovanje avtonomije ali samouprave na različnih področjih življenja teh ljudstev.²² Cassese (1995, 346) tako ugotavlja, da nas prevladujoča praksa, stališča strokovnjakov ter vsebine pomembnih dokumentov v zvezi s samoodločbo vse bolj navajajo k sklepu, da je »običajno pravilo o notranji samoodločbi kot pravici celotnega prebivalstva neke suverene države v procesu oblikovanja znotraj mednarodne skupnosti.«²³

Po vsem navedenem lahko sklenemo, da lahko razumevanje samoodločbe v njenem notranjem aspektu, ki je povezan s širšim okvirom spoštovanja človekovih pravic in temeljnimi demokratičnimi procesi znotraj držav, bistveno pripomore k preprečevanju konfliktov, ki jih zahteve po samoodločbi v veliki večini primerov sprožijo. Kajti, dokler bodo ljudstva ali narodne manjšine znotraj držav izpostavljeni nasilju,

---

videli, je ravno tibetansko ljudstvo bilo in je še vedno izpostavljeno prav takim ukrepom, ki v skladu z navedenim razumevanjem notranjega aspekta samoodločbe vsi zanikajo njegovo temeljno pravico do samoodločbe.

²¹ Poročilo UNESCO navaja primere, kot so določbe v finski ustavi, ki zagotavljajo funkcionalno in teritorialno avtonomijo ljudstva Sami, obliko samouprave na Grenlandiji, ki ima pomembne notranje in zunanje aspekte, močno samoupravo Inuitov v Kanadi, ki imajo svojo predstavniško skupščino, izvršilno vejo, sodišče in državno službo ter delno možnost sodelovanja v mednarodni diplomaciji itd. (UNESCO 1999, 29).

²² Deklaracija o pravicah staroselskih ljudstev, ki je bila sprejeta 13. septembra 2007, predstavlja najnovejši dokument, ki se nanaša na pravice staroselcev. Deklaracija v 3. členu eksplicitno priznava staroselskim ljudstvom pravico do samoodločbe, v skladu s katero »svobodno določajo svoj politični status in si svobodno prizadevajo za ekonomski, socialni in kulturni razvoj.« V primerjavi s prejšnjimi dokumenti, sprejetimi na tem področju (zlasti je v tem oziru pomembna Konvencija o staroselskih in plemenskih ljudstvih, sprejeta leta 1989 v okviru Mednarodne organizacije dela, ki je nadomestila Konvencijo o staroselskih in plemenskih populacijah iz leta 1957), ta deklaracija razširja pravice staroselskih ljudstev, vendar pa je pravica do samoodločbe omejena na pravico do avtonomije. Člen 31 namreč staroselskim ljudstvom priznava »kot specifično obliko uresničevanja njihove pravice do samoodločbe, pravico do avtonomije ali samouprave« na različnih področjih njihovih notranjih in lokalnih zadev, od kulture, vere, zdravstva, šolstva, pa do zaposlovanja, socialne blaginje, gospodarskih aktivnosti itd. Integralni del pravice staroselskih ljudstev do samoodločbe je torej pravica do avtonomije ali samouprave in ne pravica do odcepitve.

²³ To stališče Cassese (1995, 338) med drugim podpre tudi z ravnanjem Evropske skupnosti v primeru odcepitve republik SZ in Jugoslavije, še zlasti kar se tiče velikega poudarka članic ES na spoštovanju demokratičnih načel in pravic manjšin (torej elementov notranje samoodločbe) kot pogojev za mednarodno priznanje neodvisnosti nekdanjih republik.

diskriminaciji in uničevanju njihove identitete, vse dotlej bodo njihove zahteve po samoodločbi, vključno z odcepitvijo, ne le še kako žive, temveč v določenih primerih tudi povsem legitimne; in vse dotlej bodo ne le posamezne regije, temveč tudi celotna mednarodna skupnost, izpostavljene grožnjam miru in varnosti.

2 STATUS TIBETA PRED LETOM 1950 – NEODVISNA DRŽAVA ALI DEL OZEMLJA KITAJSKE?

Tibetansko vprašanje je tesno povezano z doktrino nacionalizma in razumevanjem, po katerem morajo meje politične enote neposredno odsevati meje etnične enote (Goldstein 1997, ix). V osrčju tega vprašanja se zgodovina kaže kot bojno polje pogosto nasprotujočih si interpretacij obeh vpletenih strani, bodisi kitajskega razumevanja, da je bil Tibet večino svoje zgodovine integralni del njenega ozemlja, in do katerega ima vso pravico tudi danes, bodisi tibetanskega, ki Tibet predstavlja kot izključno domovino tibetanskega naroda, ki je vrsto let obstajal povsem neodvisno, tako v političnem in družbenem pa tudi kulturnem smislu. Na vprašanja, ki se nanašajo na status Tibeta pred njegovo zasedbo leta 1950, bom lahko odgovorila šele po analizi ključnih obdobjih tibetanske zgodovine, ki so bila in so še vedno predmet nasprotujočih si stališč obeh strani.

2.1 OBDOBJE OD 7. STOLETJA DO VZPONA MONGOLOV

Tibet ima dolgo in pestro zgodovino. Zaznamovana je s številnimi vojaškimi spopadi, notranjimi spori in obračuni med pripadniki različnih verskih sekt, ki so slabili njegovo politično enotnost ter v veliki meri prispevali k povečanemu vplivu tujih zavojevalcev na njegovem ozemlju.

Začetki tibetanske državnosti segajo v 7. stoletje, ko je kralj Songsten Gampo (605-649) združil Tibet v enotno in močno dinastijo, katere meje so se na severu in vzhodu raztezale na obsežna ozemlja, ki so bila v tistem času podrejena kitajski dinastiji Tang (618-907).²⁴ Songsten Gampo velja za očeta tibetanskega naroda, saj se je pod njegovo vladavino začelo »obdobje politično-vojaške veličine in ozemeljske ekspanzije«, ki je

---

²⁴ Pred združitvijo je bil Tibet razdeljen med številna plemena in klane tibetanskega in turškega porekla. Po združitvi se je tibetansko kraljestvo na severu raztezalo na obsežna območja današnje kitajske province Xinjiang, na zahodu na ozemlje Ladakha (Kašmir), na vzhodu pa na ozemlja današnjih kitajskih provinc Gansu, Qinghai, Sichuan in Yunnan.

trajalo skoraj tri stoletja (van Praag 1987, 2). Izjemna moč tibetanske dinastije v času verskih kraljev je narekovala številne stike med Kitajsko in Tibetom, formalizacijo teh odnosov pa predstavljajo mnoge pogodbe, ki so določale mejo med obema kraljestvoma (Goldstein 1997, 1). Richardson (1962, 30) pojasnjuje, da sta bila v tem obdobju Kitajska in Tibet ne le popolnoma enakopravni sili, temveč je bil Tibet pogosto agresor in je imel na splošno tudi večji vpliv. Zagovorniki tibetanske neodvisnosti vidijo dokaz za neodvisnost obeh cesarstev v mirovni pogodbi iz leta 821, ki je končala skoraj dve stoletji vojn med kraljestvoma.²⁵ Van Praag (1987, 1) navaja, da ta pogodba jasno in nedvoumno odseva naravo takratnih odnosov med Kitajsko in Tibetom. To naj bi bila pogodba med enakopravnima državama, ki razmejuje njuna ozemlja ter ju poziva k spoštovanju teh meja.

Kitajska oporeka trditvam o popolni politični neodvisnosti Tibeta v tistem času. Kot dokaz za takratno politično podrejenost Tibeta se omenja poroka med tibetanskim kraljem in kitajsko princeso leta 641. V beli knjigi z naslovom *Tibet – It`s Ownership and Human Rights Situation*, ki jo je leta 1992 izdala kitajska vlada, tako najdemo navedbe, da sta kitajski in tibetanski narod na temelju porok med njunimi kraljevimi družinami »trdno združila politične in sorodstvene vezi enotnosti in političnega prijateljstva ter oblikovala tesne gospodarske in kulturne odnose, s katerimi sta postavila trdno osnovo za končno oblikovanje združenega naroda« (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992). Po mnenju zagovornikov Tibeta poudarjanje pomena teh porok za prihodnjo integracijo tibetanskega naroda pod enotno kitajsko vladavino zanemarija dejstvo, da se je tibetanski kralj pred samo poroko s kitajsko princeso, poročil tudi z nepalsko princeso, ter da je bil kitajski cesar pravzaprav prisiljen oddati svojo hčer zaradi velikega vpliva tibetanskega cesarstva v Aziji v tistem času (van Praag 1987, 119).

2.2 VPLIV MONGOLOV IN DINASTIJA YUAN

Skoraj tri stoletja po rojstvu združenega kraljestva Tibet beleži notranji razkroj. Vedno močnejša opozicija je izvedla prevrat, zrušila dinastijo in zunanjo moč tibetanske kraljevine (Struga 2001, 17). Namesto nekoč močnega združenega kraljestva je Tibet

---

²⁵ Pogodbo sta sklenila takratni tibetanski kralj Trisong Detsen in kitajski cesar Wits Wu Hsiao-te Hwang-ti. To ni bila prva pogodba, pred njo je bilo podpisanih vsaj sedem bilateralnih pogodb, prva leta 705 (Van Praag 1987, 1).

postal razdeljen med avtonomne lokalne kneževine, medtem ko je bil budizem nasilno izgnan iz njegovega osrednjega dela. Tudi Kitajska v tem obdobju beleži notranjo neenotnost, leta 907 pa tudi padeč dinastije Tang. Poleg tega izgubi nadzor nad večino zahodnih provinc, ki mejijo na Tibet, kar povzroči nastanek nekakšnega »nikogaršnjega ozemlja«, ki mu vladajo lokalni vodje (Kolmas v van Praag 1987, 4). V obdobju kitajske neenotnosti, imenovanem tudi obdobje petih dinastij (907-960), ter obdobju kitajske dinastije Song (960-1279) med Tibetom in Kitajsko ni zabeleženih nikakršnih političnih odnosov (Goldstein 1997, 2). Ponovni odnosi med njima se vzpostavijo v 13. stoletju z vzponom Mongolov in njihovo zasedbo kitajskih in tibetanskih ozemelj. Kitajska stran prav to obdobje označuje za čas, ko naj bi bil Tibet tudi uradno priključen h kitajskemu ozemlju. Tibet naj bi v skladu s kitajskim stališčem tako postal administrativna regija, ki je bila pod neposredno upravo centralne oblasti dinastije Yuan, ki so jo ustanovili Mongoli leta 1279.

Z združitvijo različnih mongolskih plemen pod vodstvom Gengis Khana (1167-1227) v poznem 12. stoletju je mongolski imperij postal eden od največjih imperijev na svetu. Raztezal se je do Pacifika na vzhodu, Evrope, Perzije in Turčije na zahodu, Sibirije in Rusije na severu ter Kitajske in Koreje na jugu (Arpi 1999, 58). Kitajsko dinastijo Song je osvojil leta 1279 in ustanovil dinastijo Yuan, medtem ko naj bi si po nekaterih podatkih podredil nekatere od tibetanskih voditeljev že leta 1207. Vendar se v tistem času Mongoli, kot navaja Goldstein (1997, 3), »niso vmešavali v upravljanje tibetanskih kneževin.« Šele po smrti Gengis Khana mongolska vojska pod vodstvom Godana, sina novega vrhovnega khana, leta 1239 napade Tibet.

Do popolne podreditve Tibeta pride leta 1247, ko Godan pozove v tistem času najbolj eminentno tibetansko lamo, Sakyo Pandito, na svoj dvor. S tem ko lama Mongole pouči o budističnem nauku, v zameno za lojalnost njihovemu dvoru pa mu princ Godan podeli posvetno oblast nad celotnim Tibetom, se začne zanimiv odnos, imenovan *Cho-Yon* ali odnos duhovnik - zavetnik.²⁶ Van Praag (1987, 5) pojasnjuje, da začetek tega odnosa zaznamuje osnovo za prihodnji edinstven odnos, ne le med cesarji dinastije Yuan in tibetanskimi lamami šole Sakya, temveč tudi med kasnejšimi mandžurskimi cesarji dinastije Qing in dalajlamami.

---

²⁶ Ta odnos je slonel na vzajemnosti. Lama je vladarja poučeval o religiji, izvajal rituale, prerokovanja in khanu daroval verske nazive; na drugi strani pa je khan lami nudil zaščito njegovih interesov. Treba je povedati, da je bil v začetku odnos osebne narave, saj nista ne princ Godan ne lama predstavljala vrhovne oblasti nad svojo deželo; šele kasneje je odnos postal politične narave, njegova glavna značilnost pa je bila, da je zavetnik nudil vojaško pomoč za zaščito lame in njegove religije (van Praag 1987, 5-6; Goldstein 1997, 3).

Pravo stopnjo avtoritete nad Tibetom doseže sredi 13. stoletja Kublaj Khan (1259-1294), ki ga na dvoru obišče naslednik Sakye Pandite, Pagpa. Ta ima na Kublaj Khana tako velik vpliv, da budizem postane državna religija v celotnem vzhodnem delu mongolskega cesarstva. Poleg svoje duhovne vloge, ki mu jo je podelil mongolski cesar, je tibetanski lama leta 1254 pridobil tudi posvetno oblast nad Tibetom. V okviru odnosa *Cho-Yon* je Tibet v tistem času v zameno za zaščito, ki jo je prejemal od budističnih mongolskih cesarjev, le-tem nudil duhovno vodstvo. Ta odnos, kot ugotavlja van Praag (1987, 120), sicer spominja na odnos fevdalne sizerenosti, toda za razliko od slednjega v njem ni bilo elementov superiornosti in uslužnosti, ki so značilni za vazalne odnose. Mongolsko-tibetanski odnos je namreč vključeval »recipročno legitimacijo avtoritete« (van Praag 1998, 2). Za razliko od odnosa med Kitajsko in Mongoli, ki je bil vzpostavljen na podlagi zavojevanja, Tibet z mongolskim cesarstvom ni bil povezan na podlagi enostavne podreditve njegovi oblasti, temveč na podlagi mešanice religioznih, kulturnih, rasnih in političnih odnosov, ki so bili značilni za to cesarstvo (van Praag 1987, 121).

Richardson (1962, 34) navaja, da Mongoli pod vodstvom Kublaj Khana postanejo »uspešni vrhovni gospodarji Tibeta na temelju odnosa z močnim religioznim karakterjem«, in to še preden zavzamejo samo Kitajsko leta 1279. Kitajci zrušijo mongolsko dinastijo Yuan in znova pridobijo neodvisnost leta 1368 z vzpostavitvijo dinastije Ming, medtem ko se Tibet reši mongolske nadvlade že leta 1350 pod vodstvom posvetnega voditelja Changchub Gyaltsen-a.²⁷

Čeprav kitajska stran vidi v podrejenosti Tibeta dinastiji Yuan, ki so jo ustanovili Mongoli, dokaz za to, da je Tibet odtlej del Kitajske, pa zagovorniki tibetanske neodvisnosti temu oporekajo na podlagi argumenta, da je bila Kitajska le ena od provinc mongolskega imperija, Tibet pa območje s posebnim statusom pod upravo Mongolov. Poleg tega tudi navajajo, da ne le da je Tibet prišel pod mongolsko oblast, preden je Kublaj Khan zavzel Kitajsko, ampak je tudi neodvisnost od Mongolov pridobil, preden

---

²⁷ Nov tibetanski voditelj zruši hegemonijo oblastnikov iz Sakye in za razliko večine pred njim v Tibetu vzpostavi oblast brez zunanje pomoči. Pod njegovo vladavino so bile vpeljane nekatere družbene reforme, zaradi katerih je obdobje, dolgo več kot dve stoletji, ki sledi njegovemu vzponu na oblast, eno najbolj stabilnih obdobj v tibetanski zgodovini (Sikkim Research Institute of Tibetology 1981, 23). Van Praag navaja (1987, 122), da so Changchub Gyaltsen in njegovi nasledniki samostojno vzdrževali nadzor nad državo. Administrativni, vojaški in ostali vladni organi, ki so bili vpeljani ali reformirani pod Mongoli, so bili zamenjani s povsem tibetanskimi, uveden je bil nov pravni zakonik, in vse do izbruha državljanske vojne v 17. stoletju je osrednja oblast vladala brez posredovanja tujih sil. Tibet je brez zunanjega vmešavanja vodil diplomatske in pogodbene odnose s sosednjimi državami, vključno z Nepalom, s Kašmirjem in Kitajsko.

je to uspelo Kitajski. Slednje jih vodi k zaključku, da ni povezave med podreditvijo Tibeta in Kitajske Mongolom. Van Praag (1987, 121) tako navaja, da je bil odnos med Mongoli in Tibetanci »pravno ločen od mongolske oblasti nad Kitajsko« in ostalimi deli mongolskega cesarstva. V nasprotju z navedbami Kitajske Tibet nikoli ni bil popolnoma integriran v mongolsko cesarstvo, temveč je bil pod upravo Tibetancev, ki jo je nadzoroval mongolski dvor. V tej upravi pa niso sodelovali Kitajci (van Praag 1987, 121). Med vladavino Mongolov je bila oblast nad Tibetom v rokah tibetanskih lam iz šole Sakya, ki so tu vladali neodvisno. V Tibetu prav tako ni bilo stalnih mongolskih uradnikov, kar pa ne velja za province dinastije Yuan. Za razliko od Tibeta je bila večina ostalih ozemelj, ki so jih zasedli Mongoli, vključno s Kitajsko, neposredno pod oblastjo Mongolov. Dinastija Yuan je bila namreč razdeljena na 12 provinc, kamor Tibet ni bil vključen (van Praag 1998, 22). Poleg tega je bil odnos med Mongoli in Tibetom »izraz rasne, kulturne, predvsem pa religiozne sorodnosti med obema narodoma«, medtem ko te sorodnosti med Kitajci in Tibetanci ni (van Praag 1987, 7).

Van Praag tako povzame, da ločena uprava nad Tibetom znotraj mongolskega imperija in unikaten ter povsem osebni odnos med mongolskimi vladarji in tibetanskimi lamami v obliki odnosa duhovnik – zavetnik ne dajejo opore trditvi Kitajske, da je med dinastijo Yuan Kitajska pridobila suverenost nad Tibetom (van Praag 1998, 24). V skladu z enakim argumentom, da je Tibet postal del Kitajske pod vladavino Mongolov, bi podobno lahko tudi Indija danes zahtevala Burmo, saj sta bili obe ozemlji nekoč pod britansko krono (Students For a Free Tibet 2004, 1).

Podoben zaključek o ločeni upravi Mongolov nad Tibetom in Kitajsko podaja tudi Richardson (1962, 35-36), ko pravi, da je novi vladar Tibeta Chanchub Gyaltsen po vzponu na oblast ohranil diplomatske vezi z Mongoli tudi po padcu dinastije Yuan, njenem izgonu iz Kitajske in vzponu kitajske dinastije Ming (1386-1644).

2.3 KITAJSKA DINASTIJA MING

Kitajska bela knjiga tudi v obdobju dinastije Ming najde podrejenost Tibeta Kitajski na podlagi stališča, da je »dinastija Ming zamenjala dinastijo Yuan na Kitajskem in podedovala pravico do vladanja nad Tibetom« (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992). Dokaz za to, da je bil Tibet v tistem času del Kitajske, vidi v podeljevanju naslovov tibetanskim lamam. V nasprotju s tem Goldstein (1997, 4-5) pojasnjuje, da cesarji kitajske dinastije Ming nad Tibetom niso uveljavljali

nikakršne administrativne avtoritete. Cesarji kitajske dinastije so sicer še vedno podeljevali naslove tibetanskim voditeljem, vendar so s podeljevanji naslovov tibetanskim voditeljem, ki so že bili na oblasti, kitajski cesarji »zgolj priznavali politično realnost« (Goldstein 1997, 5). Tudi Richardson (1962, 38) ugotavlja, da dinastija Ming nad posvetnimi vladarji Tibeta ni niti izvajala oblasti niti ni imela vpliva nanje. Tibet je v tem času povsem neodvisno od Kitajske vzdrževal religiozne odnose tako z mongolskimi vladarskimi družinami kot tudi aktivne diplomatske in trgovinske odnose s sosednjima kraljevinama Nepalom in Kašmirjem (van Praag 1987, 8). Med leti 1349 in 1642 je bil Tibet posvetno kraljestvo brez tujega vpliva. Cesarji kitajske dinastije Ming namreč niso imeli nadzora nad tibetanskimi zadevami, nad spremembami znotraj tibetanske vlade in niti niso vplivali na izbiro inkarnacij dalajlam (van Praag 1998, 2). Dejanski vpliv Kitajske v Tibetu nastopi šele v obdobju mandžurske dinastije Qing, ki je Kitajski vladala od leta 1644 pa vse do leta 1911.

2.4 OBDOBJE DINASTIJE QING

V času, ko je peti dalajlama združeval Tibet pod svojo avtoriteto, so na Kitajskem Mandžurci zrušili dinastijo Ming in leta 1644 ustanovili dinastijo Qing.²⁸ To obdobje je zelo pomembno za mojo obravnavo, kajti tedaj so bili odnosi med Kitajsko in Tibetom najizrazitejši, saj nastopi neposredno cesarsko vpletanje v tibetanske notranje zadeve.

Z nastopom Mandžurcev se začne novo obdobje odnosa duhovnik - zavetnik med dalajlamami in mandžurskimi cesarji, ki traja vse do zgodnjega 20. stoletja. Dalajlame in mandžurski cesarji so znova vzpostavili odnos *Cho-Yon* že leta 1639, torej še preden so Mandžurci osvojili samo Kitajsko in ustanovili dinastijo Qing. Odnos duhovnik - zavetnik je postal »formalni temelj odnosov Tibeta z Mandžurci« in dinastijo Qing (van Praag 1987, 123). V 18. stoletju je cesar na podlagi tega odnosa štirikrat poslal svojo vojsko v Tibet z namenom zaščite dalajlame in tibetanskega ljudstva pred zunanjim sovražnikom (invazija Mongolov in Gork) ali pa pred notranjimi nemiri. S posredovanjem v Tibetu si je pridobil način za vzpostavitev svojega vpliva nad tem

---

²⁸ Mandžurci so narod tunguškega porekla s področja severovzhodne Azije. Samim Kitajcem so mandžurski cesarji predstavljali tuje zavojevalce, kar je pri njih ustvarjalo prikrit občutek nezadovoljstva, ki se je stopnjeval in dosegel vrhunec konec 19. stoletja ter nazadnje privedel do revolucije leta 1911, ko so Kitajci zrušili dinastijo in ustanovili republiko (van Praag 1987, 11).

ozemljem (van Praag 1993, 2).²⁹ Da bi povečal svoj vpliv, je cesar v Tibetu vzpostavil tudi institucijo ambana. Ti cesarski odposlanci so prvotno služili le kot vez s cesarjem, kasneje pa so s cesarskim ediktom pridobili večjo moč in nadzor nad tibetanskimi zunanji zadevami. Ukrepi, ki jih je sprejel cesar leta 1792 sicer predstavljajo vrhunec mandžurskega vpliva v Tibetu, vendar pa, kot pojasnjuje van Praag (1998, 29), z njimi Kitajska ni pridobila suverenosti nad Tibetom. Glavni razlog, ki podpira to stališče, vidi van Praag v tem, da je odnos med dinastijo Qing in Tibetom ostal po svojih značilnostih prej »odnos med imperijem in polavtonomno periferno državo kot pa odnos med centralno vlado in njeno provinco« (van Praag 1987, 30). Tibet ni bil priključen k cesarstvu, formalen vir oblasti je ostal v Tibetu, in sicer v obliki, ki je bila bolj podobna protektoratu.³⁰ Drugi razlog, zaradi katerega spremembe, ki jih je vpeljal cesar, niso pripeljale do mandžurske ali celo kitajske suverenosti nad Tibetom, vidi avtor v tem, da Tibetanci niso spoštovali tistih določb cesarskega edikta, s katerimi se niso strinjali. In ne nazadnje, do sredine 19. stoletja je dinastija Qing izgubila vsakršen učinkovit nadzor nad Tibetom, funkcija ambanov pa ni bila večja od vloge tujega ambasadorja v Lhasi, medtem ko je bila vloga cesarja kot zaščitnika popolnoma opuščena, ko se je Tibet bojeval z Dogrami (1841–1842) in Nepalom (1855–1856) ter britansko Indijo (1903–1904).³¹ Tudi kitajski avtor Wang Lixiong (2002, 81) priznava, da so bili ambani v Tibetu zgolj zato, da vzdržujejo »simboličen mandat cesarja«, medtem ko je dejansko oblast nad tibetanskimi notranjimi in zunanji zadevami imel v rokah dalajlama.³²

---

²⁹ Budistični Tibet in njegov lamaistični politični sistem, ki je temeljil na prepletanju duhovnih in političnih načel in načelu nenasilja (ahimse), je bil namreč odvisen od zunanje vojaške sile, zato je vsaka kriza v Tibetu sprožila intervencijo cesarja v skladu z odnosom *Cho-Yon*; več kot je bilo teh intervencij, manjša je bila neodvisnost Tibeta. Hkrati pa je, kot poudarja Norbu, »odvisnost lamaistične države od mongolskih in mandžurskih cesarjev na koncu vodila v odvisnost Tibeta od Kitajske« (Norbu v Smith 2003, 103).

³⁰ Prvi je položaj dinastije Qing v Tibetu označil za obliko protektorata Luciano Petech v študiji iz leta 1950 *China and Tibet in the Early Eighteenth Century* (van Praag 1987, 30). V takem odnosu država, nad katero se izvaja protektorat, ne izgubi svoje suverenosti, temveč je pod zaščito druge države. Poleg obrambe ima država zaščitnico pravico do zunanjega zastopanja zaščitene države. Temelj za nastanek protektorata predstavlja, za razliko od odnosov vazalnosti, pogodba, države pod protektoratom pa ohranijo značilnosti posebnega subjekta mednarodnega prava (Degan 2000, 285–295).

³¹ Ko so Gorke iz Nepala leta 1854 napadle Tibet, ne le da cesar Tibetu ni nudil pomoči, temveč so pogodbo, ki je formalno končala vojno med Nepalom in Tibetom, podpisali nepalski in tibetanski pooblaščenca brez sodelovanja dinastije Qing, kar je priznala tudi sama Kitajska. Poleg tega se je Kalon Shatra, ki je 1862 ustanovil novo tibetansko vlado, za priznanje obrnil na nepalski dvor in ne na Peking (van Praag 1998, 32–33).

³² Vlogo ambana sta podobno opisala dva misijonarja lazarista, ki sta bila v Lhasi sredi 19. stoletja. Položaj ambana sta primerjala s položajem avstrijskega ambasadorja v Rimu (The Office of Tibet 2002, 11). Nepalski zgodovinar Uprety povzema takratni vpliv mandžurskega cesarstva v Tibetu z besedami, da je »silovita erozija« tega vpliva »spremenila tradicionalno suverenost nad Tibetom v konstitucionalni mit« (Uprety v van Praag 1987, 24).

Erozijo dejanske oblasti dinastije Qing nad Tibetom najboljše ponazarjajo njeni odnosi z britansko Indijo. Do poznega 19. stoletja so Britanci skušali zavarovati svoje trgovske interese z zagotovitvijo poti preko Tibeta. S podpisom pogodbe med ambanom in lordom Lansdownom (1890) so Britanci sicer pridobili pravico do trgovanja in pošiljanja misij v Lhaso, vendar Tibet ni pristajal na sporazum, zato je okrepil vojaško prisotnost na mejah in s tem Britancem onemogočil vstop na njegovo ozemlje. Britanska Indija je brez uspeha skušala vzpostaviti stike s Tibetom zaradi izolacionistične politike tibetanskih voditeljev, ki so v vsakršnem tujem vpletanju videli grožnjo, ki bi lahko škodovala religioznim temeljem Tibeta (Kuleshov 2000, 42). Na tem primeru se je jasno pokazala nezmožnost Kitajske, da vsili kakršnekoli pogoje tibetanski vladi, ki je zavračala pristojnost cesarske oblasti, da v njenem imenu podpisuje pogodbe. To je leta 1904 pripeljalo do vojaškega posredovanja Velike Britanije v Tibetu (Shakya 2002, 51-52) in podpisa pogodbe, ki je Tibet odprl britanskim interesom.³³ Iz strahu pred širjenjem ruskega vpliva v Tibetu pa je Velika Britanija dve leti kasneje s Kitajsko podpisala sporazum, v katerem je implicitno priznala njeno sizerenost nad Tibetom.³⁴

Po britanskem vojaškem posredovanju v Tibetu in podpisu sporazuma leta 1904, ki je bil za Kitajsko eno od ponižanj v rokah zahodnih sil, je Kitajska spremenila svojo politiko do Tibeta, kar je leta 1909 privedlo do kitajske invazije, ki je končala dolgoletni odnos duhovnik - zavetnik. Z vojaško okupacijo, političnim pritiskom in enostranskim prevzemom odgovornosti za tibetanske zunanje odnose Tibet pride pod učinkovito oblast cesarstva. Kljub temu poskus dokončne integracije Tibeta v Kitajsko spodleti. Tibetanci niso sodelovali pri politiki nove administracije, pančenlama je zavrnil njihovo zahtevo, da bi vodil začasno vlado, tibetanska nacionalna skupščina pa je trmasto

---

³³ Najpomembnejši je 9. člen pogodbe, saj zagotavlja britanski vladi neposredne odnose s Tibetom. Od Tibeta namreč zahteva, da brez poprejšnjega soglasja britanske vlade ne sklepa nikakršnih dogovorov s »katerokoli tujo silo«, bodisi da bi šlo za ozemeljske dogovore, vmešavanja v tibetanske notranje zadeve, imenovanja tujih predstavnikov, bodisi da bi se ti dogovori nanašali na različna dovoljenja za gradnjo infrastrukture, odprtje rudnikov ipd. S to pogodbo se je britanska vlada precej bolj približala položaju »sizerena« nad Tibetom kot pa takratna kitajska oblast, in ravno tu gre iskati razlog, da amban po navodilu kitajske vlade ni smel podpisati pogodbe. Ta v nobenem členu ne omenja pravic ali posebnega položaja kitajske oblasti v Tibetu, poseben pomen te pogodbe pa gre iskati tudi v tem, da je bila z njo priznana popolna pristojnost tibetanske vlade za sklepanje pogodb neodvisno od kitajskega cesarja (van Praag 1987, 35).

³⁴ Po diktaciji te pogodbe se je Kitajska zavezala, da ne bo »nobeni tuji sili dovolila vmešavanja v ozemlje ali notranjo administracijo Tibeta«, s čimer naj bi odvrnili rusko vmešavanje in ohranili status Tibeta kot tamponskega območja med dvema velikima silama. Poleg tega pa koncesije, ki jih omenja sporazum iz leta 1904, v novem sporazumu niso dovoljene nobeni državi, razen Kitajski.

obstruirala odločitve nove administracije (Richardson 1962, 100; van Praag 1987, 45-46).³⁵

Glavni razlog za neuspeh in dokončno prekinitev procesa integracije Tibeta v Kitajsko pa je bil zaton kitajske dinastije Qing in njena zrušitev leta 1911 ter oblikovanje kitajske republike. Za Kitajce so bili cesarji dinastije Qing tujci, ki so od sredine 19. stoletja veličino Kitajske v ponižujočih porazih, bodisi v vojni z Japonsko med leti 1894 in 1895, v kateri so izgubili Tajvan in južno Mandžurijo, bodisi z vmešavanjem zahodnih sil v boksarski vstaji leta 1900, uničevali enotnost Kitajske.³⁶

S ciljem ponovne vzpostavitve nekdanje kitajske veličine so v revoluciji, ki se je začela oktobra 1911 in kmalu zajela celotno Kitajsko, februarja 1912 zrušili mandžursko dinastijo (Goldstein 1997, 28-29). S tem dogodkom se začne najpomembnejše obdobje v tibetanski zgodovini, saj je to čas dejanske politične neodvisnosti Tibeta.

Kot ugotavlja van Praag (1987, 134), je bil rezultat triletne podreditve Tibeta med leti 1909 in 1911 dokončna »prekinitev vseh vezi z Mandžurci.« Kakršnakoli stopnja politične odvisnosti Tibeta od cesarja dinastije Qing, ki se je vzpostavila v 18. stoletju, je bila z revolucijo na Kitajskem leta 1911 prekinjena in v ničemer ni vodila do priključitve Tibeta k dinastiji Qing. Kitajska po padcu dinastije namreč ni »podedovala« nikakršnih vezi s Tibetom (van Praag 1987, 136). Po padcu dinastije Qing je Tibet s pomočjo nepalskega posredovanja uspešno izgnal ostanek vojske dinastije Qing s svojega ozemlja³⁷, dalajlama se je vrnil v Lhaso, kjer je spet vzpostavil oblast in nadzor nad tibetansko administracijo, hkrati pa je opustil izolacionistično politiko ter vzpostavil tesne odnose z Veliko Britanijo.

Čeprav je po eni strani takratna nacionalistična vlada Kitajske enostransko razglasila, da je Tibet provinca republike Kitajske, je po drugi strani to demantirala s tem, ko je kitajski predsednik v uradnih stikih s tibetansko vlado Tibet povabil, da se »pridruži« novoustanovljeni republiki. Tako je Kitajska implicitno priznala, da Tibet takrat ni

---

³⁵ Začelo se je tudi neke vrste gibanje pasivnega odpora, zemljiški posestniki in bogati trgovci so začeli davke namesto Lhasi pošiljati neposredno v Darleeng, kjer je dalajlama prevzel stalno bivališče (Arpi 1999, 168).

³⁶ Sovraštvo, ki so ga Kitajci čutili do Mandžurcev povzema tudi nekdanji ameriški minister v Pekingu v pismu državnemu sekretarju z naslednjimi besedami: »skupno sovraštvo do Mandžurcev, ki oblikuje vez enotnosti med /.../ provincami« (van Praag 1987, 227). Podobnega stališča so tudi kitajski zgodovinarji, ki v revoluciji vidijo rezultat 250-letnega trpljenja Kitajske pod vladavino Mandžurcev (van Praag 1987, 227).

³⁷ S pomočjo nepalskega posredovanja Tibet in Kitajska leta 1912 dosežeta dogovor o predaji in popolnem umiku vseh kitajskih vojakov in uradnikov iz Tibeta, ter predaji njihovega orožja Tibetancem (van Praag 1987, 48).

tvoril del Kitajske. Podobna povabila so bila naslovljena celo na nepalsko vlado. Seveda sta obe državi ta »vabila« vztrajno zavračali. Trinajsti dalajlama je v odgovoru na pismo kitajskega predsednika namreč izrazil prepričanje, da so Tibetanci »sposobni zaščititi svoj obstoj /.../ in da v tem trenutku ni razloga za skrb in vznemirjanje.« Zavrnitev povabila je pojasnil s preteklimi krivicami, ki jih je kitajska oblast storila Tibetu, in s sodelovanjem kitajske vojske pri uničevanju kulturnih in verskih objektov (van Praag 1987, 50).³⁸ Tudi leta 1934, ko sta ob smrti trinajstega dalajlame Tibet obiskala kitajska odposlanca (to je bil tudi prvi uradni obisk kitajskega predstavnika po letu 1911), jima je tibetanska vlada jasno povedala, da »Tibet je in želi ostati neodvisen« (The Office of Tibet 2002, 3). Ker je Tibet odklonil »povabilo«, da se priključi h Kitajski, je ta poskušala z vojaškim posredovanjem v letih 1918 in 1931 znova vzpostaviti nadzor nad ozemljem, kar pa ji zaradi uspešnega in odločnega tibetanskega odpora ni uspelo. Tibet je tako v letih od 1911 do 1950, ko ga je zasedla komunistična vojska Kitajske, deloval kot katerakoli povsem neodvisna država.

2.5 DE FACTO NEODVISNOST TIBETA

Ko je vojska LR Kitajske leta 1950 zasedla Tibet s ciljem »osvoboditve« ozemlja in priključitve h Kitajski, je Tibet posedoval vse attribute državnosti, ki so po mednarodnem pravu pogoj za neodvisen obstoj neke politične entitete kot subjekta mednarodnega prava.³⁹ V skladu s 1. členom Konvencije o pravicah in dolžnostih držav iz Montevidea mora država »kot subjekt mednarodnega prava« izpolnjevati naslednje štiri kriterije: »(a) stalno prebivalstvo; (b) določeno ozemlje; (c) vlado; in (d) sposobnost vstopati v odnose z drugimi državami.«⁴⁰ V nadaljevanju bom skušala pokazati, da je Tibet izpolnjeval vse naštetje kriterije.

---

³⁸ Kitajski predsednik se je odzval na zavrnitev z najavo, da bo obnovil položaj in naslov dalajlame, ki mu ga je leta 1910 odvzel mandžurski cesar, na to pa je dalajlama odgovoril, da od kitajske vlade ne želi nobenega naslova ter da je prevzel tako posvetno kot duhovno oblast nad Tibetom (van Praag 1987, 50).

³⁹ Za subjekt mednarodnega prava se smatra tisti subjekt, ki ima v mednarodnem pravem redu pravno in opravilno sposobnost, da je torej nosilec pravic in dolžnosti ter da lahko samostojno sklepa mednarodne pogodbe in opravlja druge pravne zadeve (Degan 1999, 219).

⁴⁰ Konvencija je bila sprejeta v okviru medameriškega zблиževanja, njena vsebina pa je ne glede na regionalno naravo danes sprejeta v občem mednarodnem pravu (Türk 2007, 87). Podobne kriterije za učinkovit nastanek in obstoj neke države je navedla tudi Badinterjeva arbitražna komisija v svojem mišljenju z dne 29. septembra 1991 v zvezi z razpadom nekdanje Jugoslavije, v skladu s katerim »se država splošno definira kot skupnost, ki jo sestavljata ozemlje in prebivalstvo, ki sta podvržena politični oblasti«, katera predstavlja temeljni atribut suverenosti države (International Legal Materials 1992 v Degan 1999, 227).

Celo Kitajska ne oporeka stališču, da so Tibetanci poseben narod, ki je leta 1950 naseljeval določeno ozemlje.⁴¹ Kljub sporu med tibetansko vlado in kitajskimi oblastmi v zvezi s točnim potekom meje med Tibetom in Kitajsko, ni slednja nikdar zanikala dejstva o obstoju tibetanskega ozemlja kot takega. Spor v zvezi z mejo delno izhaja iz dejstva, da meja zgodovinskega in etničnega Tibeta presega meje same Avtonomne regije Tibet (ART), ki jo je leta 1965 ustanovila LR Kitajska. Območje, tradicionalno poznano pod imenom Tibet, namreč tvorijo tri province - Amdo, Kham in U-Tsang - in obsega 2,5 milijona kvadratnih kilometrov (Hao 2000, 13). Tibetanska območja izven ART, kamor sodita provinca Amdo in večji zahodni del province Kham, je Kitajska priključila k sosednjim kitajskim provincam Qinghai, Gansu, Sichuan in Yunnan, medtem ko tibetanska provinca U-Tsang danes tvori večji del ART (slika 1). Upošteva je pravkar navedeno razdelitev zgodovinskega Tibeta in vključitev prvotnih tibetanskih provinc v sosednje kitajske province lahko danes govorimo o dveh »Tibetih«, od koder izvira tudi ena od spornih točk, ki jih prinaša tibetansko vprašanje. Na eni strani govorimo o političnem Tibetu, ki obsega zgolj ART. To je Tibet, kot ga »razume« kitajska stran, ko govori o vprašanju Tibeta. Na drugi strani pa tibetanska vlada v izgnanstvu (TVI) pod Tibet prišteva poleg že omenjenega političnega še etnični Tibet, ki sega še v sosednje kitajske province Qinghai, Sichuan, Gansu in Yunnan. Vključitev teh območij v prihodnji »avtonomni« Tibet predstavlja tudi temeljni politični cilj TVI in njenega voditelja dalajlame, hkrati pa eno od izjemno kočljivih vprašanj pri reševanju prihodnjega statusa pokrajine.⁴²

---

⁴¹ Celo Mao Zedong je leta 1952 potrdil to stališče, ko je dejal, da predstavlja Tibet »popolnoma drugačno manjšinsko narodnostno območje«, saj na njegovem ozemlju, za razliko od Sinkianga, kjer živi več tisoč Kitajcev, praktično ne živi noben Kitajec (Mao Zedong v van Praag 1998, 5).

⁴² Večina območja vzhodnih tibetanskih provinc je bila v času dinastije Qing pod nominalno oblastjo mandžurske vladavine, čeprav je dejanska administracija nad temi območji ostala v rokah lokalnih voditeljev. Proti koncu 19. stoletja je tibetanska vlada znova vzpostavila nadzor nad deli teh območij, v zadnjih letih dinastije Qing pa je Kitajska z vojaško akcijo znova skušala vzpostaviti neposredno oblast nad provinco Kham, vendar pa po padcu dinastije Qing pa vse do leta 1949 nad temi območji ni izvajala nikakršnega nadzora (Schwartz 1994, 9). Pred letom 1949 je bila tako večina območja Amdo in vzhodnega Khama pod upravo lokalnih tibetanskih voditeljev (Smith v van Praag 1998, 6).

Slika 2.1: Razdelitev prvotnih tibetanskih provinc (Amdo, Kham in U-Tsang) v sosednje kitajske province in obseg etničnega Tibeta (osenčena področja) v primerjavi s političnim Tibetom (ART).

Vir: Shakya (2002, 38).

Poleg tega znotraj ART živi le 2,4 milijona od skupaj dobrih 5 milijona Tibetancev. Več kot polovica tibetanske populacije torej živi v t. i. avtonomnih prefekturah in okrožjih sosednjih kitajskih provinc.⁴³

⁴³ V skladu s popisom iz leta 2000 je celotno prebivalstvo tibetanskih območij izven ART štelu slabih 7,9 milijona prebivalcev, od tega 2,8 milijona Tibetancev in 3,5 milijona Kitajcev, 1,5 milijona pa je bilo predstavnikov drugih nacionalnosti. V ART je živelo skupaj 2,6 milijona ljudi, od tega 2,4 milijona Tibetancev (Wikipedia 2008b). Tibetanska vlada izpodbija uradne kitajske statistike in demografske kazalce v Tibetu, zlasti kar se tiče območja ART, ker ne vključujejo pripadnikov kitajske vojske niti velike populacije neregistriranih migrantov; gre za t. i. nestalno prebivalstvo (floating population) presežnih delavcev, katerega priseljevanje v območja, kjer nimajo statusa rezidenta, je bilo posledica obsežnih gospodarskih reform na Kitajskem od poznih sedemdesetih let 20. stoletja in potrebe po ekonomski migraciji Kitajcev v tibetanska območja (Free Tibet Campaign 2008). Če bi prišteli k statistiki tudi omenjeni skupini, potem bi bile številke precej drugačne, Kitajci v ART bi šteli vsaj še enkrat več prebivalcev kot jih prikazuje uradna statistika. Hao tako navaja oceno, da naj bi bilo samo na širšem območju Lhase okrog 100.000 teh nerezidentov (Hao 2000, 33). Še največji kamen spotike pa predstavlja dejstvo, da je priliv te populacije spremenil demografsko sestavo v Lhasi, kjer število teh migrantov presega število Tibetancev (Goldstein 1997, 94).

Poleg ozemlja in prebivalstva je imel Tibet v obdobju med leti 1913 in 1950 delujočo vlado na čelu z dalajlamo in regenti, ki so s pomočjo kabineta (kashag) in narodne skupščine (tsongdu) brez zunanjega vmešavanja upravljali državo. Imel je tudi državno službo, vojsko z 10.000 do 15.000 možmi, pravni in davčni sistem, poštno in telegrafsko službo, ter lastno valuto. Vlada je nadzirala meje, leta 1943 ustanovila službo za zunanje zadeve in izdajala potne liste, ki so jih priznavale številne države kot veljavne potne listine (van Praag 1998, 8-9). Tibet je kot enakopravna suverena država skupaj z Veliko Britanijo in Kitajsko sodeloval na pogajanjih (1913-1914) za podpis Konvencije iz Simle. Kot ugotavlja van Praag (1987, 137), predstavlja sodelovanje tibetanskega predstavnika na konferenci v Simli »implicitno priznanje /.../ neodvisne sposobnosti Tibeta za vstopanje v pogodbene odnose in njegovega obstoja kot subjekta mednarodnega prava.«⁴⁴ Vse tri strani so na konferenci sodelovale na enakopravni ravni, na podlagi izmenjave kopij poverilnih pisem pooblaščenecv. Tako kot je Kitajska priznala veljavnost poverilnega pisma predstavnika Velike Britanije, je to storila tudi v primeru tibetanskega predstavnika, ki je torej na pogajanjih sodeloval z enakimi pooblastili kot predstavnika ostalih dveh sodelujočih držav. To dejstvo je indijska vlada jasno izrazila v uradnem sporočilu kitajski vladi leta 1960, v katerem je zavrnila stališče LR Kitajske, da je sporazum iz Simle neveljaven (van Praag 1987, 138–139).⁴⁵

---

⁴⁴ Sklenitev bilateralne pogodbe je eden od aktov, ki nedvomno predstavljajo priznanje neke države kot subjekta mednarodnega prava, kajti sposobnost sklepanja pogodb predstavlja »najvišjo manifestacijo zunanje suverenosti.« (Lansing v van Praag 1987, 98). Britanski pogajalec je jasno izrazil priznanje tibetanske suverenosti, ko je na konferenci v Simli kitajskemu predstavniku dejal, da »dokler tibetanski pooblaščenec s pečatom ne odobri sporazuma«, ki naj bi določal novo razmejitev med Kitajsko in Tibetom, »bo status Tibeta ostal status neodvisnega naroda«, ki ne priznava nobene suverenosti Kitajske nad njim (Van Praag 1987, 137). Poleg bilateralne note med Tibetom in Veliko Britanijo, ki je bila končni rezultat konference, je Tibet v preteklosti sklenil nekatere druge pogodbe s sosednjimi državami. Med drugim je leta 1852 s Kašmirjem sklenil sporazum v zvezi s trgovino, leta 1856 je bila podpisana pogodba med Nepalom in Tibetom, ki je formalno končala vojno z Gorkami, leta 1913 pa je sklenil Pogodbo prijateljstva in zavezništva z Mongolijo, v katerem sta se obe državi razglasili za državi, neodvisni od kitajske oblasti, mongolski vladar pa je v sporazumu priznal neodvisnost in suverenost Tibeta.

⁴⁵ Osnutek Konvencije iz Simle določa razmejitev Tibeta na dva dela, notranji in zunanji, ki je zelo blizu današnje delitve na etnični in politični Tibet, hkrati pa priznava suverenost Kitajske nad celotnim območjem ter visoko stopnjo avtonomije zunanjega Tibeta. Kompromis, po katerem bi Tibet upravljali tibetanski uslužbenci v skladu s tibetanskimi navadami in zakoni, v Lhasi pa bi bilo Kitajski dovoljeno imeti svojega pooblaščenca s spremstvom do 300 vojakov, torej ne vključuje neodvisnega Tibeta, temveč le-temu zagotavlja popoln nadzor nad notranjimi zadevami brez strahu pred možnim vojaškim sporom s Kitajsko (Goldstein 1997, 33). Kitajska je zavrnila podpis osnutka, ker se s Tibetom nista mogla sporazumeti v zvezi s potekom meje med zunanjim in notranjim Tibetom. Velika Britanija je na koncu pristala na podpis bilateralne note s Tibetom, ki bi zavezovala obe strani k spoštovanju določil nepodpisane konvencije (Goldstein 1997, 34). V tem sporazumu je bilo določeno, da je Kitajska izključena iz uživanja vseh koristi konvencije (torej tudi koristi, ki jih prinaša določilo o kitajski suverenosti nad Tibetom), vse dokler ne bo le-te podpisala. Poleg tega sta obe strani sklenili nove trgovinske predpise, v katerih ni omembe Kitajske, ter se sporazumeli v zvezi z razmejitvijo med Indijo in Tibetom. Britanska vlada je od Tibeta pridobila veliko ozemlje današnje indijske province Arunachal

Pred letom 1950 je Tibet torej vstopal v mednarodne odnose kot suverena država. Poleg pogodb, ki jih je sklenil s sosednjimi državami, je kljub pritiskom zavezniških sil, zlasti Velike Britanije in ZDA, učinkovito ohranil svojo nevtralnost med drugo svetovno vojno in vodil neodvisno zunanjo politiko. Vsi ti akti so dokaz obstoja Tibeta kot neodvisne države, kajti če bi bil Tibet del Kitajske, ne bi imel pravice do vodenja politike nevtralnosti, ki bi bila v nasprotju z interesi Kitajske v drugi svetovni vojni (van Praag 1998, 14-15).

Za razpravo o statusu Tibeta pred letom 1950 je pomembna tudi prošnja za članstvo v OZN, ki jo je vložil Nepal leta 1949. V dokumentih, ki jih je pri tem predložil v podporo svojemu članstvu, je Nepal navedel tudi pogodbe, ki jih je sklenil s Tibetom, zlasti tisto iz leta 1856.⁴⁶ Tibet je bil tudi ena od šestih držav, ki jih je Nepal vključil na seznam tistih, s katerimi je vzdrževal diplomatske odnose in v katerih je imel svoja predstavništva (van Praag 1987, 139-140).

Analiza obdobja med leti 1911 in 1950 nas, kot navaja van Praag (1987, 140), »nedvomno vodi k zaključku, da je bil Tibet skozi celotno to obdobje popolnoma neodvisna država z vsemi atributi državnosti.« Celo zadnji kitajski predstavnik v Tibetu, Shen Zonglian, je priznal, da je »od leta 1911 Lhasa (torej Tibet) praktično uživala popolno neodvisnost« (van Praag 1987, 140). Tudi mnogi kitajski strokovnjaki se strinjajo s stališčem o *de facto* neodvisnem statusu Tibeta pred letom 1950. Yan Hao z Inštituta za ekonomske raziskave iz Pekinga v svojem članku o tibetanski populaciji na Kitajskem tako navaja, da »/č/eprav ni enotnega mnenja o tem, ali je Tibet postal del Kitajske v obdobju dinastije Yuan (1206-1368), pa je široko sprejeto stališče, da je po padcu dinastije Qing (1644-1911) med leti 1913 in 1951 užival *de facto* neodvisnost« (Hao 2000, 12). In ne nazadnje, zaključki Mednarodne komisije pravnikov iz leta 1960 v zvezi s Tibetom so popolnoma v skladu z navedenim stališčem:

Tibet je med leti 1913 in 1950 izkazoval vse pogoje državnosti, ki so splošno sprejeti v mednarodnem pravu. Leta 1950 je imel prebivalstvo in ozemlje ter vlado, ki je delovala na tem ozemlju in vodila svoje notranje zadeve svobodno brez zunanjega vmešavanja. Od leta 1913 do 1950 so bili zunanji odnosi Tibeta izključno v rokah tibetanske vlade, države, s katerimi je Tibet

---

Pradesh, ki je leta 1962 postalo predmet vojne med Indijo in Kitajsko, ter pravico, da se britanski trgovski agent pogaja neposredno s tibetansko vlado (van Praag 1987, 59).

⁴⁶ Ta pogodba je formalno končala vojno med državama, v njej pa najdemo tudi določilo, po katerem se Nepal zavezuje, da bo v primeru tuje agresije na Tibet, le-temu nudil pomoč, ter določilo o carinah, o dovoljenju za imenovanje nepalskega odposlanca v Tibetu itd.

vstopal v odnose, pa so v uradnih dokumentih in v praksi obravnavale Tibet kot neodvisno državo (Mednarodna komisija pravnikov 1960).

V skladu z navedenim lahko potrdim prvo, v uvodu zastavljeno tezo in sklenem, da je status Tibeta pred njegovo zasedbo leta 1950 bližje interpretaciji, da je bila to neodvisna država, kot pa dikciji kitajskih komunističnih oblasti, po kateri je bil Tibet od nekdanj del Kitajske in do katerega ima vso pravico tudi danes. Postavlja pa se vprašanje, ali je Kitajska z vojaško okupacijo, ki ji je sledila učinkovita vzpostavitev oblasti nad Tibetom, ki traja že več kot pol stoletja, uspela pridobiti suverenost nad tem ozemljem.⁴⁷ Čeprav so mnogi mednarodnopravni strokovnjaki⁴⁸ mnenja, da je današnji status Tibeta status neodvisne države pod vojaško okupacijo ter da Kitajska s protipravno vojaško zasedbo tibetanskega ozemlja ni mogla pridobiti suverenosti nad Tibetom, pa ostaja dejstvo, da Kitajska kot ena od velikih sil na mednarodnem prizorišču ne bo nikoli popustila pri svoji zahtevi do suverenosti nad tem območjem. Poleg tega pa tudi v prihodnosti ni pričakovati učinkovite mednarodne podpore tibetanski zahtevi po samoodločbi, še manj pa neodvisnosti. Kajti le redke države, med katerimi ni velikih sil, so pripravljene podpreti pravico Tibeta do neodvisnosti in priznati TVI za legitimnega predstavnika tibetanskega ljudstva. Čeprav je ameriški kongres Tibet označil za »okupirano državo«, pa so bili njegovi pozivi izvršilni veji, naj prizna TVI, neuspešni; tudi evropski parlament je pozival OZN, naj »dekolonizira« Tibet, vendar ni dobil podpore evropskih držav ali članic OZN. Za razliko od sovjetske okupacije baltskih republik med leti 1940 in 1990, ko so ZDA in Velika Britanija igrale pomembno vlogo pri ohranjanju diplomatske aktivnosti teh držav med azilom njihovih

---

⁴⁷ Van Praag tako ugotavlja, da ni zadostnih pravnih temeljev, ki bi podpirali stališče, da je tibetanska država po letu 1950 prenehala obstajati ali da je bila legalno priključena h Kitajski na podlagi vojaške zasedbe tibetanskega ozemlja ali na podlagi učinkovite vzpostavitve oblasti nad ozemljem (van Praag 1987, 188). To stališče podkrepi z dejstvom, da v skladu z mednarodnim pravom in prepovedjo uporabe sile v mednarodnih odnosih zasedba ozemlja, ki ji sledi priključitev in trajajoča vzpostavitev oblasti nad njim, ne predstavlja veljavne pridobitve suverenosti, še manj pa ima lahko tak protipraven akt za posledico prenehanje obstoja celotne države (van Praag 1987, 184).

⁴⁸ Med njimi so van Praag in Müllerson, ki navaja, da gre pri vprašanju Tibeta za primer okupacije in aneksije ozemlja, torej za kršenje načela mednarodnega prava, ki prepoveduje uporabo sile ali grožnjo s silo (Müllerson 1994, 81). Tudi Hannum, ko govori o vprašanju Tibeta pravi, da ni dvoma, da je bila izguba suverenosti Tibeta in njegova priključitev h Kitajski »dosežena s silo in ne s soglasjem« (Hannum 1996, 22). Tudi ameriški kongres je v dokumentu iz leta 1991 podal sklep, da je »Tibet, vključno z območji, ki so bila priključena kitajskim provincam Sichuan, Yunnan, Gansu in Qinghai okupirana država v smislu načel mednarodnega prava« (*State Department Authorization Act* 1991). Podoben zaključek je podala Znanstvenoraziskovalna služba za mednarodno pravo, ki je v študiji za nemški parlament leta 1987 sklenila, da je bil Tibet v času njegove nasilne vključitve v kitajsko državo »neodvisna država, ter da zaradi prepovedi vojaške aneksije v mednarodnem pravu Kitajska ni mogla pridobiti ozemeljske pravice do Tibeta« (Odbor za človekove pravice 1992, aneks II, 7)

vlad v tujini, pa TVI te podpore ni dobila (Sautman 2002, 92). Stališča ZDA in Velike Britanije v zvezi s statusom Tibeta so se konec 20. stoletja močno zblížala s stališčem Kitajske, da ima vso pravico do suverenosti nad tem območjem.⁴⁹ Reševanje tibetanskega vprašanja tako ostaja izključno v rokah kitajskega vodstva in njegove pripravljenosti do pogajanj z dalajlamo. Tibetansko vprašanje in prihodnji status Tibeta v praksi torej postaja vse bolj notranjepolitični problem Kitajske.

Naj na tem mestu omenim še samo stališče Kitajske v zvezi z *de facto* neodvisnostjo Tibeta v štirih desetletjih po razpadu dinastije Qing. V beli knjigi Kitajska zavrača kakršnokoli možnost, da je bil Tibet kadarkoli neodvisen. Po njenih navedbah naj bi namreč osrednja kitajska oblast »več kot 700 let kontinuirano izvrševala suverenost nad Tibetom.« Kitajska oporeka stališčem o neodvisnosti Tibeta z navedbami, da je centralna vlada Republike Kitajske izvrševala svojo oblast nad Tibetom z leta 1912 ustanovljenim Uradom za mongolske in tibetanske zadeve, ki naj bi bil odgovoren za lokalne tibetanske zadeve (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992). Seveda so take navedbe v nasprotju z realnostjo, kajti tibetanska vlada je skoraj 40 let brez tujega vmešavanja izvrševala svojo suverenost nad ozemljem Tibeta. Na njegovem ozemlju vse do smrti trinajstega dalajlame, ko je Tibet dovolil prihod »žalne misije« vlade komintanga, bivanje ni bilo dovoljeno niti kitajskim uradnikom niti kitajskim vojakom (Goldstein 1997, 36).⁵⁰ Obdobje med leti 1911 in 1950, ko je Tibet posedoval vse attribute državnosti in bil vsaj v praksi neodvisna država, Kitajska označuje za »fikcijo« tujih imperialističnih sil, ki so proti Kitajski »zagrešili agresijo«, z ločitvijo Tibeta od Kitajske pa skušali streti njeno veličino.

2.6 ZMAGA KOMUNISTOV IN REAKCIJA TIBETA

Ko je komunistična vojska februarja 1949 vstopila v Peking, sta Mao Zedong in glavni poveljnik ljudske osvobodilne armade (LOA) vojski izdala ukaz, da »osvobodi celoten narod in brani suverenost in ozemeljsko celovitost države« (van Praag 1987, 37). Med ozemlji, ki naj bi jih LOA osvobodila, je bil tudi Tibet, kajti ključen cilj

---

⁴⁹ ZDA so v tistem obdobju prvič tudi javno podprle kitajsko zahtevo, da dalajlama prizna njeno suverenost nad Tibetom kot pogoj za nadaljevanje pogajanj. Med obiskom Jiang Zemina v Veliki Britaniji oktobra 1999, je poročevalec britanskega premiera Blaira izrazil stališče, da Velika Britanija priznava suverenost Kitajske nad Tibetom (Sautman 2002, 93).

⁵⁰ Misiji je bilo dovoljeno, da odpre svoj urad v Lhasi, s čimer so želeli olajšati pogajanja v zvezi z rešitvijo tibetanskega vprašanja. Čeprav so bila pogajanja neuspešna, je Tibet po koncu pogovorov dovolil, da urad ostane (Goldstein 1997, 36).

komunistične partije, objavljen že zgodnjega leta 1922 v manifestu njenega drugega kongresa, je bila poleg združitve Kitajske tudi ustanovitev »avtentične republike z osvoboditvijo Mongolije, Tibeta in Sinkianga« (van Praag 1987, 88).

Politika osvoboditve obmejnih območij, ki je ostala pomemben del politike Mao Zedonga naslednjih trideset let, je temeljila zlasti na strateških in varnostnih premislekih.⁵¹ Problem manjšinskih območij je za Kitajsko namreč pomembno varnostno vprašanje z zunanjepolitičnimi implikacijami, saj kar 55 različnih etničnih skupin, ki sicer v primerjavi s kitajskim prebivalstvom tvorijo le okrog osem odstotkov celotnega prebivalstva Kitajske, naseljuje več kot polovico njenega ozemlja, večinoma na njegovem obrobju. Zlasti vprašanje Tibeta je eno najbolj kontroverznih varnostnih tem kitajskih oblasti, nadzor nad tem območjem pa predstavlja pomemben dejavnik nacionalne varnosti LR Kitajske iz več razlogov. Prvi razlog je strateški položaj Tibeta, ki s svojo lego in dolgo južno mejo z Indijo predstavlja tamponsko območje med Kitajsko in Indijo. Drugi razlog je velikost tibetanskega ozemlja (13 odstotkov celotnega ozemlja Kitajske), zlasti pa bogastvo naravnih virov, ki jih Kitajska nujno potrebuje na svoji poti hitrega gospodarskega napredka. Samo kitajsko ime za Tibet (Xizang) namreč pomeni »zahodna zakladnica«.⁵² In ne nazadnje, nadzor Tibeta je za Kitajsko vitalnega pomena za ohranitev stabilnosti velike države, kajti morebitna neodvisnost Tibeta bi lahko imela za posledico širjenje separatizma v ostalih manjšinskih območjih (Roy 1998, 45-46).

Po zmagi komunistov je Mao Zedong 1. oktobra 1949 ustanovil LR Kitajsko, medtem pa je LOA že vkorakala v tradicionalno tibetansko provinco Amdo s ciljem osvoboditve Tibetancev izpod »jarma tujega imperializma« (van Praag 1987, 89). Take

---

⁵¹ Čeprav se je v obdobju nastajanja kitajske komunistične stranke njena politika še navezovala na politiko SZ, v skladu s katero je etničnim ozemljem priznan status avtonomnih republik s pravico do odcepitve, pa se je ta do konca druge svetovne vojne sprevrgla v ekstremni politični centralizem. Ustava (kitajske) sovjetske republike, ki je bila sprejeta leta 1931, je namreč brezpogojno priznala pravico narodnih manjšin do samoodločbe, kar je po njeni dikciji pomenilo »pravico do popolne ločitve od Kitajske, in vzpostavitve neodvisne države za vsako narodno manjšino.« Po dikciji ustave iz leta 1931 je bila pravica do samoodločbe priznana vsem manjšinam, ki živijo na ozemlju Kitajske, in sicer tako v pomenu združitve s Kitajsko kot tudi v pomenu odcepitve in vzpostavitve lastne države (van Praag 1987, 190–191).

⁵² Poleg gozdnega bogastva Tibeta, ki za LR Kitajsko predstavlja drug najbogatejši vir lesa, je tibetanska planota bogato nahajališče nekaterih mineralov, zlasti kromita, urana, litija, železa in zlata. Nahajališča kromita veljajo za največja na Kitajskem, medtem ko so zaloge litija in urana celo med največjimi na svetu. Tudi predvidene zaloge bakra zasedajo drugo mesto na Kitajskem. Kar se tiče izkoriščanja energije pa Tibet predstavlja zlasti velik potencial na področju izkoriščanja hidroelektrične energije. Letna proizvodnja elektrike iz vodnih virov namreč znaša kar okrog 30 odstotkov celotne električne energije, proizvedene na Kitajskem (China Internet Information Center 2002).

besede so bile del načrtovane propagandne kampanje, ki je med drugim zahodne sile krivila, da oborožujejo Tibet za napad proti Kitajski (Richardson 1962, 180).

Na poročanja pekinškega radia o nujnosti osvoboditve Tibeta, ki naj bi bil del kitajskega ozemlja, na katerem ni dovoljena nobena tuja agresija, se je tibetanska vlada odzvala s pismom Mao Zedongu, v katerem je zahtevala zagotovilo, da kitajska vojska ne bo vstopila v Tibet, hkrati pa izrazila željo po rešitvi vprašanja tibetanskih ozemelj, ki so že bila pod kitajsko okupacijo. Pismo je poslala tudi vladam Velike Britanije, ZDA in Indije, ki jih je zaprosila za pomoč v primeru agresije na Tibet (van Praag 1987: 90). Vse tri države so se na poziv Tibeta odzvale na podoben način, ki je izražal po eni strani njihovo skrb pred krepitvijo komunističnega vpliva v Tibetu, po drugi strani pa niso želele začeti nove vojaške akcije ali dati Kitajski kakršnegakoli povoda, da bi zasedla Tibet.⁵³

2.7 ZASEDBA TIBETA IN POZIV OZN

V začetku oktobra 1950 je 40.000 kitajskih vojakov vstopilo v vzhodni Tibet, napadlo Chamdo, center tibetanske administracije vzhodnega Tibeta, ter ujelo tamkajšnjega guvernerja.⁵⁴ V samo dveh tednih bojov je padlo 4000 tibetanskih mož, ostalih 4000 pa se je bilo prisiljenih predati LOA (van Praag 1987, 142). Hkrati je manjša vojaška enota vkorakala tudi v severozahodni del Tibeta in popolnoma presenetila tamkajšnje prebivalstvo. Komunisti so v le dveh tednih prodrli v Tibet tako iz vzhodne kot zahodne smeri (Richardson 1962, 183-184).

Na nepričakovano vojaško akcijo Kitajske v Tibetu se je indijsko zunanje ministrstvo odzvalo z ostro noto, v kateri je izrazilo obžalovanje in presenečenje nad vojaško zasedbo Tibeta v času, ko je tibetanska delegacija začela pogajanja s kitajskim veleposlanikom v Indiji ter se že pripravljala, da pogovore nadaljuje tudi v Pekingu, hkrati pa poudarila, da kitajska invazija v Tibetu »ni v interesu Kitajske in miru« (van

---

⁵³ Indija je obljubila diplomatsko pomoč in majhno količino vojaškega materiala, Velika Britanija je ostala na stališču, da priznava kitajsko suverenost pod pogojem avtonomnega Tibeta, ZDA pa so kljub močnemu nasprotovanju širjenja komunizma, podobno kot Indija in Velika Britanija, podpirale tibetanski odpor, hkrati pa izražale previdnost pri politiki do Kitajske. Tibet je vse tri države tudi pozval, da podprejo njegovo prošnjo za članstvo v OZN in celo najavil, da bo v ta namen v njihove države poslal posebno misijo. Kot navaja van Praag (1987, 91), so vse tri države poudarile, da bi bila prošnja Tibeta zaradi veta Sovjetske zveze prav gotovo zavrnjena, ter odsvetovale predlagano misijo, saj bi ta lahko sprožila neželjeno kitajsko reakcijo.

⁵⁴ Guverner Kalon Ngapo Ngawang Nigme je bil kasneje, po krajšem zaporu in kitajski indoktrinaciji, imenovan za podpredsednika t. i. Osvobodilnega komiteja Chamda (van Praag 1987, 147).

Praag 1987, 143). Tako vladi ZDA in Velike Britanije sta pri tem sicer podpirale indijsko stališče do vprašanja Tibeta, vendar se je kmalu pokazalo, da gre indijska politika v smeri spravljivosti do Kitajske. Ko so ZDA priznale, da največje breme tibetanskega problema leži na Indiji in da so ZDA pripravljene vojaško pomagati Tibetu, je indijsko zunanje ministrstvo zavrnilo podporo, predsednik indijske vlade Nehru pa je celo prosil ZDA, naj javno ne obsodi kitajskih aktivnosti v Tibetu. Nehru se je namreč bal, da bi obsodbe tujih sil dale vtis, da imajo dejansko vpliv na Indijo ter interes v Tibetu (van Praag 1987, 143).

Medtem je postajalo vse bolj jasno, da tibetanska vojska ni usposobljena za učinkovit odpor proti LOA, zato je tibetanska vlada 7. novembra prvič poslala poziv OZN. V pismu generalnemu sekretarju je med drugim poudarila, da je kitajsko stališče, češ da je Tibet del Kitajske, v popolnem nasprotju z dejstvi, tibetanskimi občutki in njegovo etnično in rasno pripadnostjo, kitajski napad pa je bil opredeljen kot dejanje agresije, proti kateri Tibet nima veliko možnosti (Richardson 1962, 185).⁵⁵

Kljub temu, da sta tako britanska kot indijska vlada s Tibetom vstopali v odnose kot s katerokoli drugo neodvisno državo, da sta se jasno zavedali dejstva, da je Tibet skoraj 40 let obstajal popolnoma neodvisno in brez kakršnegakoli vmešavanja Kitajske, sta ti dve vladi, kot ugotavlja Richardson, namesto podpore tibetanskemu pozivu OZN »prevzeli vodilno mesto« pri blokiranju le-tega. Indija je bila mnenja, da bi mirna rešitev tibetanskega problema bila mogoča le, če se to vprašanje ne vključi na dnevni red Generalne skupščine, temu mnenju pa se je pridružil tudi britanski predstavnik, ki je svojo odločitev »zagovarjal z nepoznavanjem točnega poteka dogodkov in negotovostjo v zvezi s pravnim položajem Tibeta« (Richardson 1962, 186).

V ozadju politike Nehruja do zasedbe Tibeta, ki je že novembra 1950 praktično sprejel kot končno dejstvo, da je meja med Indijo in Tibetom postala meja med Indijo in Kitajsko in da bo Kitajska osvojila celoten Tibet, se skriva Nehrujev interes, da se tibetanski teokratski sistem reformira. Poleg tega pa Nehru ni videl potencialne možnosti, da bo kitajska prisotnost kakorkoli predstavljala grožnjo za Indijo. To

---

⁵⁵ Poziv Tibeta je sprožil polemike glede njegovega statusa, kajti le država, članica ali nečlanica, lahko v skladu s 35. členom Ustanovne listine sproži neko vprašanje pred OZN. Člen 35 (2) Ustanovne listine namreč določa, da »/država, ki ni članica Združenih narodov, sme opozoriti Varnostni svet ali Generalno skupščino na vsak spor, v katerem je sama ena izmed strank« (Ustanovna listina združenih narodov, 35. čl.). Britanska služba za zunanje zadeve je v zvezi s tem vprašanjem zaključila, da Tibet je država. Pri tem je upoštevala podpis bilateralne note med Tibetom in Veliko Britanijo leta 1914 na konferenci v Simli ter dejstvo, da je Tibet leta 1913, torej dve leti po izgonu Kitajcev z njegovega ozemlja, razglasil neodvisnost ter vse do leta 1950 ohranil nadzor nad notranjimi in zunanjimi zadevami (Arpi 1999, 337).

razmišljanje pa se je izkazalo za napačno že čez tri leta, ko je Kitajska začela graditi cesto na indijskem ozemlju, zlasti pa v mejnem konfliktu med Kitajsko in Indijo leta 1962 glede območja Arunachal Pradesh, ki ga Kitajci imenujejo tudi »južni Tibet«.⁵⁶

Edina država, ki se je zavzela za razpravo o Tibetu v Generalni skupščini, je bil Salvador. Njegov predstavnik v OZN je namreč obsodil agresijo na Tibet ter pozval k sprejemu resolucije (van Praag 1987, 145).⁵⁷ Razprava ni bila uvrščena na dnevni red, saj je večina držav temu nasprotovala.

Kot navaja van Praag (1987, 146), je ameriška vlada kljub temu še vedno skušala na nek način »podpreti tibetanski upor proti komunistični dominaciji«, ob tem pa je State Department tudi prvič uradno podal svoje stališče v zvezi s statusom Tibeta, ko je v diplomatskem spisu britanskemu veleposlaništvu decembra 1950 poudaril, da ima tibetansko ljudstvo kot katerokoli drugo ljudstvo »inherentno pravico, da odloča o svoji politični usodi«. V pismu je tudi navedeno, da ameriška vlada »priznava *de facto* avtonomijo, ki jo je Tibet užival od padca mandžurske dinastije Qing, še zlasti pa od konference v Simli«, ter da bi v primeru pravih okoliščin obstajala tudi možnost, da se Tibetu prizna neodvisnost (van Praag 1987, 146).

Toda v tem času so dogodki v Tibetu in na Kitajskem dosegli kritično točko, kitajska vojska je dokončno utrdila svoj položaj v vzhodnem Tibetu, kar je Tibet nazadnje prepričalo v pogajanja o podpisu sporazuma z LR Kitajsko.

2.8 KITAJSKO-TIBETANSKI SPORAZUM V 17 TOČKAH

S podpisom t. i. Sporazuma v sedemnajstih točkah za mirno osvoboditev Tibeta, ki je bil po pogodbi iz leta 821 prva pogodba med Kitajsko in Tibetom, je Tibet prvič v svoji

---

⁵⁶ Vzrok za vojno med Kitajsko in Indijo leta 1962 je bil spor v zvezi s suverenostjo nad mejnima območjema Aksai Chin in Arunachal Pradesh. Na prvem območju, za katerega Indija trdi, da naj bi bil del Kašmirja, Kitajska pa, da pripada kitajski provinci Xinjiang, namreč poteka pomembna cestna povezava, ki povezuje Tibet s Xinjiangom in gradnja katere je bila eden od sprožilcev konflikta (Calvin 1984). Kot ugotavlja Calvin, imata tako zasedba (vzhodnega) Tibeta leta 1949 kot obmejni konflikt med Kitajsko in Indijo skupni imenovalec. V obeh primerih je bil cilj Kitajske zgolj znova pridobiti, kar naj bi bilo »tradicionalno kitajsko« ozemlje (Calvin 1984). Kitajska za vojno leta 1962 obtožuje Indijo, češ da je napadla prva, čeprav je Indija v času pred kitajskim napadom vodila politiko nenasilja in prijateljstva s Kitajsko (leta 1953 je s Kitajsko podpisala sporazum o petih načelih miroljubnega sožitja). Roy pri tem pojasnjuje, da Kitajska v svojem zunanjepolitičnem komuniciranju pogosto zanika, da sama krši nekatera splošna načela, tudi ko je vsem popolnoma jasno, da dejstva govorijo nasprotno. Tako je na primer v 60. letih 20. stoletja vztrajno zanikala prisotnost svojih vojakov zunaj njenih meja, čeprav je imela v tistem obdobju 50.000 vojakov v Severnem Vietnamu in 1.500 v Laosu (Roy 1998, 38-39).

⁵⁷ Predstavnik Salvadorja je pri tem poudaril, da je bil Tibet določeno obdobje kitajski protektorat, da pa je od leta 1912 užival popolno neodvisnost (van Praag 1987, 145).

1300-letni pisani zgodovini »priznal kitajsko suverenost« (Goldstein 1997, 47). Mao je s tem pridobil legitimacijo kitajske zahteve, da je Tibet del Kitajske v zameno za privolitev, da Tibet lahko ohrani svojo teokratsko vlado in fevdalni družbeni sistem. Ta koncesija, kot ugotavlja Goldstein (1997, 48), je kitajsko politiko do Tibeta jasno ločila od politike do ostalih nacionalnih območij. Mao se je dobro zavedal, da ima Tibet, za razliko od ostalih etničnih skupin na Kitajskem, poseben mednarodni status. Na njegovem ozemlju namreč v času zasedbe ni živel niti en Kitajec, poleg tega pa je Tibet vzdrževal neposredne diplomatske odnose s sosednjimi državami, podpisoval bilateralne sporazume in učinkovito nadzoroval svoje meje. To so dejstva, ki so podpirala stališče, da je treba Tibet »osvoboditi« na miren način, na temelju sporazuma s tibetansko vlado, ki bi zmanjšal možnost mednarodne intervencije. V skladu s to strategijo je Mao sicer poslal vojsko v vzhodni Tibet, da bi tako prisilil Tibet v začetek pogajanj, nato pa ustavil napredovanje LOA dlje v notranjost Tibeta ter pozval Lhaso v pogajanja (Goldstein 1997, 43-45).

Spričo spodletelega iskanja podpore v OZN in prisotnosti močne kitajske vojske v vzhodnem Tibetu tibetanska vlada ni imela druge možnosti, kot da spomladi leta 1951 pošlje v Peking svojo delegacijo, ki je maja istega leta podpisala Sporazum v sedemnajstih točkah. Ta v obsežni preambuli, ki, kot ugotavlja Liming (1998), predstavlja tipično »komunistično propagando«, določa, da je tibetanska nacionalnost »ena od nacionalnosti z dolgo zgodovino znotraj meja Kitajske« ter da je ljudstvo Tibeta osvobojeno zunanjih in notranjih sovražnikov – tujih imperialistov in kitajskih nacionalističnih sil.

Na tem mestu velja omeniti, da nekateri avtorji podpirajo trditev, da je ta pogodba zaradi dejstva, da je bila podpisana pod grožnjo uporabe vojaške sile, neveljavna že od začetka. Van Praag tako navaja, da upošteva prepoved uporabe sile v mednarodnem pravu in pravilo, po katerem je pogodba, podpisana pod kakršnokoli prisilo, neveljavna, je tudi ta sporazum, v katerega podpis je bil Tibet prisiljen, »*ab initio* brez kakršnegakoli pravnega efekta« (van Praag 1987, 155).⁵⁸

---

⁵⁸ Člen 52 Dunajske konvencije o pogodbenem pravu namreč določa: »Nična je vsaka pogodba, katere sklenitev je bila dosežena z grožnjo ali s silo, kršeč načela mednarodnega prava, ki so navedena v Ustanovni listini Združenih narodov.« (Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, 52. čl. v Brownlie 1995, 410). Kljub temu, da je bila konvencija o pogodbenem pravu sprejeta kasneje kot Ustanovna listina OZN in s tem kasneje kot splošna prepoved uporabe ali grožnje s silo, je Komisija za mednarodno pravo v svojem komentarju k 52. členu konvencije ugotovila, da je pravilo, ki ga 52. člen formulira, uporabno za »vse pogodbe, ki so bile sklenjene po sprejetju Ustanovne listine.« (*Yearbook of the I.L.C* v van Praag 1987, 263). Tako je mogoče trditi, da se v 52. členu Dunajske konvencije, kot ugotavlja Conforti (2005,

Po drugi strani pa Goldstein (1997, 135) ugotavlja, da so trditve, da je ta sporazum neveljaven, ker je bil podpisan pod pritiskom, »zavajajoče«. Tibetanski delegati so namreč imeli vse do konca na izbiro, da bodisi sprejmejo bodisi zavrnejo podpis.

Strinjati se moramo z ugotovitvijo Song Liminga, kitajskega študenta, ki je leta 1989 zapustil Kitajsko, da je sporazum v očitnem nasprotju s kitajsko trditvijo, da je bil Tibet od nekdanj del Kitajske. Če bi namreč Kitajska imela suverenost nad Tibetom pred letom 1951, potem ji ne bi bilo treba s Tibetom podpisati sporazuma o njegovi priključitvi h Kitajski, kar pomeni, da je podpis sporazuma dejansko potrdil dejstvo, da je bil Tibet pred tem neodvisna država. Seveda Kitajska ne bo priznala, da je bil Tibet ločena entiteta, kajti v tem primeru bi hkrati morala priznati, da njena t. i. »osvoboditev« Tibeta ni bila osvoboditev, temveč okupacija naroda, kar trdi tudi večina zahodnih strokovnjakov. In ne nazadnje, vsi člani tega sporazuma, v skladu s katerimi Kitajska vzpostavlja suverenost nad Tibetom, bodisi nad njegovo obrambo ali pa nad njegovimi zunanji zadevami, pravzaprav razkrivajo dejstvo, da Kitajska pred letom 1951 ni imela nadzora ne nad diplomatskimi niti ne nad obrambnimi zadevami Tibeta, ter tako tudi nikakršne suverenosti nad njim. To pa nas navaja k sklepu, da je bil Tibet pred letom 1951 neodvisen. In ne nazadnje, sama sklenitev pogodbe s Tibetom potrjuje dejstvo, da je bil Tibet v tistem času država v polnem pomenu besede in torej sposobna za sklepanje pogodb.

Sporazum je bil v veljavi le do leta 1959, ko je Kitajska zatrla tibetanski upor proti njeni oblasti in je dalajlama zbežal v Indijo ter 11. marca 1959 razglasil neveljavnost sporazuma. Od takrat naprej je tibetanska vlada zavračala veljavnost sporazuma na podlagi argumenta, da je kitajska oblast kršila njegova določila o nespreminjanju političnega sistema in uveljavljanju reform brez soglasja ljudstva.

Tudi Mednarodna komisija pravnikov je v svojem poročilu *The Question of Tibet and The Rule of Law* iz leta 1959 prišla do sklepa, da je ta sporazum, ne glede na to, ali je bil podpisan pod prisilo ali ne, postal neveljaven, ker je Kitajska sistematično kršila njegova določila v letih, ki so sledila njegovemu sprejetju, dalajlama pa je povsem upravičeno tudi formalno zavrnil njegovo veljavnost. Poleg tega je komisija navedla tudi stališče, da je Tibet kot rezultat neveljavnosti sporazuma »znova pridobil suverenost, ki se ji je odrekel pod sporazumom« (Mednarodna komisija pravnikov 1959).

---

128), »odraža običajno mednarodno pravo ali vsaj tisto običajno pravo, ki se je postopno uveljavilo po drugi svetovni vojni kot odsev prepričanja, da mora mednarodna skupnost uporabo sile prepovedati.«

Spričo pomanjkanja zunanje podpore se je dalajlama odločil, da se vrne v Lhaso v upanju, da bo s Kitajci obnovil pogajanja v zvezi s pogodbo.⁵⁹ Kot ugotavlja Goldstein (1997, 51), se je za to odločil tudi zato, ker je verjel, da bo postopno uspel prepričati Kitajce o ohranitvi »jedra tibetanske kulture in religije«, hkrati pa mladi dalajlama tudi ni povsem nasprotoval ideji socialnih reform in spremembi tradicionalnega fevdalnega sistema. Avgusta 1951 se je tako vrnil v Lhaso, jeseni istega leta pa je v Lhaso vkorakala tudi kitajska vojska. Oktobra 1951 je dalajlama svojo odobritev sporazuma v telegramu sporočil tudi Mao Zedongu. Van Praag navaja, da je dalajlama leta 1959 uradno izjavil, da je moral sporazum sprejeti in podpreti njegova določila in pogoje, zato da bi »rešil tibetansko ljudstvo in državo pred nevarnostjo popolnega uničenja« (van Praag 1987, 260).

2.9 OBDOBJE OD 1951 DO TIBETANSKEGA UPORA 1959

Prva leta po podpisu sporazuma je zaznamovala politika postopnih sprememb tibetanske družbe. Čeprav je bil ključni cilj Maove politike »transformacija Tibeta v skladu s socialističnimi cilji« (Goldstein 1997, 52), pa Mao v prvih letih z namenom, da bi si pridobil naklonjenost tibetanskih elit in njihovo postopno sprejetje nove oblasti v Tibetu, ni posegal v delovanje starega fevdalnega in samostanskega sistema. Vendar pa je bila ta zmerna politika omejena le na politični del Tibeta, medtem ko je Kitajska v vzhodnem delu Tibeta pričela s socialističnimi reformami že takoj po sprejetju sporazuma.

Kitajska oblast je tibetansko ozemlje razdelila na tri politične dele, da bi dosegla politično integracijo Tibeta v novo komunistično državo in oslabil oblast lokalne tibetanske vlade, in to kljub zavezi, da ne bo posegala v funkcije in avtoriteto dalajlame. Tibetanska vlada je bila v skladu s to delitvijo pristojna le za osrednji Tibet, medtem ko je območje Chamda, ki pokriva večino province Kham, ter območje Shigatsa prišlo pod neposredno kitajsko oblast. Da bi zmanjšala vpliv tibetanske vlade, je kitajska oblast ob

---

⁵⁹ Kmalu se je izkazalo, da kljub ameriškim simpatijam do vprašanja Tibeta, ki so v skladu s svojo politiko do vzpona komunizma skušale v več tajnih stikih dalajlamo prepričati, da javno zavrne sporazum, zapusti Tibet in vodi tibetanski odpor iz azila, Tibet ne more pričakovati učinkovite zunanje podpore. Washington namreč ni bil pripravljen niti podpreti neodvisnosti Tibeta niti zagotoviti večje vojaške pomoči za gverilsko vojno proti Kitajski v Tibetu. Bile so pripravljene podpreti zgolj avtonomijo Tibeta in priskrbeti »lahko orožje« (Goldstein 1997, 49). Indija se je na sporazum odzvala pasivno in je bila celo pripravljena priznati novo situacijo v odnosih med Tibetom in Kitajsko kot *fait accompli*, medtem ko je Velika Britanija ostala zvesta svoji politiki, v skladu s katero je Indiji prepuščala glavno besedo pri tem vprašanju (van Praag 1987, 149).

že obstoječih tibetanskih institucijah ustanovila tudi nove upravne organe, ki so bili pod neposredno oblastjo centralne vlade LR Kitajske. Dejanska oblast v Tibetu je bila v rokah teh organov (van Praag 1987, 158–160).⁶⁰

Poleg integracije tibetanske uprave je kitajska vlada z razpustitvijo tibetanske službe za zunanje zadeve prevzela nadzor nad zunanjimi odnosi Tibeta, prevzela je nadzor nad njegovo obrambo ter popolnoma monopolizirala trgovino in tako pridobila tudi nadzor nad tibetanskim gospodarstvom (van Praag 1987, 158–160).

Tretji ukrep za zmanjšanje vpliva tibetanske vlade in integracijo Tibeta v Kitajsko pa so bile socialistične reforme poljedelstva v vzhodnem Tibetu, ki jih je kitajska oblast leta 1955 uveljavila brez posvetovanja z vlado v Lhasi. Na tisoče kitajskih priseljencev je prišlo na območje Chamda, zemljiška reforma pa je bila vsiljena tudi lokalnemu prebivalstvu (van Praag 1987, 160).

Vendar pa so se upi Kitajske, da bo Tibet zlahka integrirala v novo komunistično družbo, izjalovili, ker podeželsko prebivalstvo ni bilo pripravljeno sodelovati pri uporih proti zemljiškim posestnikom in visokim lamam, h kateremu ga je skušala napeljati komunistična oblast (Roy 1998, 47). Občutke mnogih Tibetancev lepo povzemajo besede starejšega Tibetanca, ki naj bi nekemu kitajskemu uslužbencu med nekim javnim zborovanjem dejal:

Odkar ste vstopili v našo deželo, smo komaj tolerirali vaše obnašanje. Zdaj nam poskušate vsiliti neke novodobne »demokratske reforme«, o katerih vsi mislimo, da so smešne in so zgolj oslovski tovor domišljavosti. Kaj mislite, ko pravite, da nam boste dali zemljo, ko pa je bila vsa zemlja, ki jo vidite naokoli, od nekdanja naša? /.../ Če nas kdo zatira, ste to vi (Norbu v Roy 1998, 47).

Območje nekdanjih tibetanskih provinc Kham in Amdo je postalo tudi kraj vzpona tibetanskega upora in gverilske vojne. Gverilsko uporniško gibanje, imenovano *Chushi Gangdruk* («Štiri reke, šest vrst»), je vzniknilo ravno na tem območju, do leta 1959 pa se je razširilo tudi proti osrednjemu Tibetu z ustanovitvijo Nacionalne prostovoljne

---

⁶⁰ V skladu s kitajsko ustavo, sprejeto leta 1945, katere temelj je bila Kitajska kot večnacionalna unitarna država, »avtonomne« regije pa so bile razumljene kot integralni deli LR Kitajske, je Kitajska ustanovila t. i. Pripravljalni odbor za avtonomno regijo Tibet (POART). POART je deloval kot centralna uprava Tibeta z nalogo usmerjati delo t. i. lokalne tibetanske vlade, Sveta Shigatse-ja pod okriljem pančenlame in Ljudskega osvobodilnega komiteja Chamda. Bil je neposredno pod upravo centralne oblasti, vsa imenovanja njegovih uslužbencev pa predmet odobritve kitajske vlade. Dejanska oblast in vpliv na odločitve sta bila tako v rokah Kitajcev in ne neposredno pod nadzorom tibetanske vlade ali dalajlame, kajti vse njegove administrativne agencije, ki so pokrivalo različna področja od gospodarstva, zdravstva do verskih zadev, so bila v rokah kitajskega osebja (van Praag 1987, 161).

obrambne armade (NPOA).⁶¹ Prebivalci Khama, od koder prihaja tudi večina tibetanskih gverilskih vojakov, so namreč od nekdaj veljali za zelo bojevite in uporniške, pravico do orožja pa so tradicionalno šteli za pravico (Šušteršič 2007, 149). Kot ugotavlja Mikel Dunham v svojem delu *Buddha's Warriors* (2004, 19-23), so Khampe skozi celotno zgodovino uporabljale gverilsko tehniko bojevanja proti tujim zavojevalcem, njihov upor proti kitajski oblasti pa je bila manifestacija močne pripadnosti lokalni skupnosti in dalajlami. Podobno ugotavlja Šušteršič (2007, 149), ko navaja, da je bil ključni vzvod za razvoj tibetanskega uporniškega gibanja »prisilno spreminjanje tradicionalnega načina življenja, ki ga je po zasedbi LOA pričela uvajati Kitajska«. Kljub temu je bil tibetanski nacionalni upor proti kitajski oblasti obsojen na neuspeh zaradi vojaške premoči LOA in razkolov v sami tibetanski vladi ter neenotnosti med različnimi regionalnimi voditelji, ki so od znotraj spodkopavali upor. Poleg tega je bil končen neuspeh uporniškega gibanja posledica zunanjih dejavnikov in sprememb v globalni politiki.

V 50. in 60. letih prejšnjega stoletja je ameriška vlada kot del svoje hladnovojne strategije proti širjenju komunizma v Aziji organizirala tajni projekt usposabljanja in oboroževanja tibetanskih gverilcev. Leta 1961 je s pomočjo osrednje ameriške obveščevalne agencije (CIA) pričela delovati tudi skrivna baza v Mustangu v severozahodnem Nepalju, ki pa je bila leta 1974 zaradi ameriške politike zблиževanja s Kitajsko razpuščena. Jasno je, da so ZDA pri svoji pomoči Tibetu vedno dajale prednost lastnim političnim interesom pred tibetanskim bojem za neodvisnost. Ko ZDA za uresničevanje svojih hladnovojnih interesov Tibetancev niso več potrebovale, so se iz njihovih operacij preprosto umaknile. Kot ugotavlja Šušteršič (2007, 156), je »/t/ibetansko uporniško gibanje, ki samo ni bilo sposobno zagotoviti svojega obstoja, postalo kolateralna žrtev ameriškega vodenja hladne vojne.«

Z izbruhom tibetanske gverilske vojne leta 1956 se je položaj v Tibetu naglo slabšal, zlasti zaradi prihoda številnih beguncev iz vzhodnih območij Tibeta v Lhaso. Da bi pomiril nemire, je Mao zmanjšal število kitajskih kadrov in vojakov ter obljubil, da bo v političnem Tibetu začetek socialističnih reform odložil za šest let (Goldstein 1997, 54).

Kljub temu se je ljudska vstaja razširila tudi v centralni Tibet. Marca leta 1959 je v Lhasi izbruhnil upor, v katerem je bilo po kitajskih ocenah ubitih 87.000 Tibetancev, več tisoč pa jih je bilo zaprtih (van Praag 1987, 163). Dalajlama je skupaj z večino

---

⁶¹ NPOA je nastala z združitvijo *Mimang Tsongu*, ki je bila prva večja ljudska uporniška skupina in *Gushri Gangdruk*. Štela naj bi 80.000 mož (van Praag 1987, 162).

ministrov zbežal v Indijo, kjer je ustanovil Tibetansko vlado v izgnanstvu, javno preklical Sporazum v sedemnajstih točkah in, kot navaja Goldstein (1997, 54), pričel iskati »podporo za neodvisnost in samoodločbo«, s čimer je tibetansko vprašanje vzniknilo kot mednarodno vprašanje.

Medtem je kitajska vlada prav tako preklicala sporazum, razpustila tradicionalno tibetansko vlado, zasegla posestva tibetanskih posvetnih in verskih elit, zaprla večino od nekaj tisoč tibetanskih samostanov, v političnem Tibetu pa ustanovila novo komunistično vladno strukturo (Goldstein 1997, 55). Temeljni cilj kitajske politike v Tibetu po letu 1959 je bila popolna integracija Tibeta v Kitajsko, ključni element tega cilja pa uveljavitev »demokratičnih reform«. Prva faza teh reform je bila usmerjena k zadužitvi uporov in zaprtju vseh osumljenih sodelovanja v uporih proti kitajski oblasti ter h končanju suženjstva in prisilnega dela; v drugi fazi pa so z redistribucijo zemlje višjih slojev naredili prvi korak h kolektivizaciji kmetijstva. Vendar pa je kljub začetni večji kmetijski proizvodnji Tibet prizadelo triletno pomanjkanje hrane in lakota, kakršne Tibetanci niso bili vajeni. Povečanje proizvodnje v Tibetu je bilo namreč namenjeno ublažitvi pomanjkanja hrane na Kitajskem (van Praag 1987, 170-171).

Eden od najpomembnejših korakov na poti integracije Tibeta v LR Kitajsko pa je bila ustanovitev ART leta 1965, s čimer je bila Tibetu vsiljena takšna politična struktura kot v ostalih delih Kitajske.

2.10 INTERNACIONALIZACIJA TIBETANSKEGA VPRAŠANJA

Po zadužitvi tibetanskega upora leta 1959 sta TVI in Kitajska skušali z različnimi dejavnostmi legitimirati svoje interpretacije tibetanske zgodovine in aktualnih dogodkov (Goldstein 1997, 56). Kitajska stran svoje posredovanje v Tibetu opravičuje s podajanjem klasičnega kolonialističnega argumenta nerazvitosti ter splošne zaostalosti območja. S prikazovanjem tradicionalnega tibetanskega družbenega sistema kot izjemno krutega fevdalnega reda, ki naj bi bil celo »bolj temačen in krut od suženjskih družb evropskega srednjega veka«, je Kitajska skušala svoj režim prikazovati kot progresiven, svoje dejavnosti v Tibetu pa kot »osvoboditev« tibetanskega ljudstva (Roy 1998, 46). Kitajske oblasti, kot tudi nekateri zahodni prokitajski avtorji, menijo, da je bil Tibet pred »osvoboditvijo« srednjeveška, represivna družba, sestavljena iz treh

družbenih razredov: zemljiških posestnikov, podložnikov in sužnjev.⁶² Na drugi strani pa so avtorji, na primer tibetanski strokovnjak s Harvarda Tashi Rabgay, ki poudarja, da so navedbe o treh družbenih razredih poljudne in revizionistične delitve, ki v realnosti nimajo podlage. Poleg razreda pogodbenih kmetov, ki so bili v starem Tibetu dejansko brez pravic, je bila tibetanska družba sestavljena tudi iz trgovcev, nomadov, nepogodbenih kmetov, lovcev, menihov, nun, glasbenikov, aristokratov in umetnikov (Students for a Free Tibet 2004). Navedbe Kitajske, da je večina tibetanskega prebivalstva živela v razmerah popolne represije in izkoriščanja, je v skoraj popolnem nasprotju s pripovedovanji o življenju Tibetancev in razmerami v državi, o katerih so poročali nekateri tuji obiskovalci Tibeta (Richardson 1962, 213).⁶³ Poleg tega se postavlja tudi vprašanje, zakaj represija, ki naj bi obstajala, ni bila nikoli omenjena v obdobju komunistične oblasti v letih pred uporom. In ne nazadnje, Kitajci so bili prav gotovo presenečeni nad močno reakcijo ljudstva ob uporih leta 1959, še bolj pa nad močjo tibetanskega nacionalizma in njihove predanosti dalajlami, ki se je pokazala ob tem dogodku (Richardson 1962, 213-214).⁶⁴

Na drugi strani je TVI z obtožbami o kršitvah človekovih pravic, vključno z genocidom, uspela pridobiti mednarodno podporo, ki pa vendarle ni šla dlje od moralne podpore in obtožb kitajskih dejavnosti v Tibetu. V okviru Generalne skupščine so bile na temo Tibeta sprejete tri resolucije, ki so pozivale k prenehanju kršenja temeljnih človekovih pravic in svoboščin tibetanskega ljudstva, vključno z njihovo pravico do samoodločbe.⁶⁵

Leta 1959 je Mednarodna komisija pravnikov v svojem poročilu navedla, da je pri preučevanju kitajskih dejavnosti v Tibetu ugotovila, da je Kitajska kršila točki a) in e) 2.

---

⁶² Med izrazito prokitajske avtorje sodi Anna Louise Strong in njeno delo *Tibetan Interviews* (1959).

⁶³ V nasprotju s prikazovanjem Kitajske, da so bili Tibetanci ob njihovem prihodu v Tibet zatirani in izkoriščani, so zahodni obiskovalci, ki so potovali v Tibet vse od 17. stoletja naprej, Tibetance opisovali kot »prijazne, vesele in zadovoljne ljudi« (Richardson 1962, 27). Kljub družbenim neenakostim, ki so obstajale med različnimi sloji v tradicionalnem tibetanskem sistemu, je bilo v njegovi dolgi zgodovini le nekaj uporov kmetov, nikoli pa ni prišlo do odprtega družbeno-ekonomskega upora, kakršnim smo bili priča pod kitajsko komunistično oblastjo v 20. stoletju (Shakya 2002, 54-55). Kot nadalje navaja Shakya, so bili tibetanski kmetje brez dvoma v boljšem položaju, kot pa množice kitajskega mestnega in kmečkega revnega prebivalstva iz obdobja pred revolucijo na Kitajskem.

⁶⁴ Večina mladih Tibetancev, ki je bila poslana v kitajske šole na izobraževanje zlasti z namenom njihove indoktrinacije in prevzgoje v skladu s socialističnimi cilji, je prevzela vodilno mesto pri nacionalistični vstaji proti kitajski oblasti (Kapstein 1998, 145).

⁶⁵ Res. GS 1353 (XIV), sprejeta leta 1959, poziva k spoštovanju »temeljnih človekovih pravic tibetanskega ljudstva in njihovega posebnega kulturnega in religioznega življenja.«; res. GS 1723 (XVI) iz leta 1961 ponovno poziva k »prenehanju aktivnosti, ki kršijo človekove pravice in temeljne svoboščine tibetanskega ljudstva, vključno z njihovo pravico do samoodločbe«; in res. GS 2079 (XX) iz leta 1965, ki ponovi dikcijo resolucije 1723 in poziva k spoštovanju pravice tibetanskega ljudstva do samoodločbe in ostalih temeljnih pravic, ki jih je tibetansko ljudstvo »od nekdaj uživalo.«

člena Konvencije o genocidu, da je z ubijanjem članov skupine (točka a) in nasilnim premeščanjem tibetanskih otrok (točka b) ter »ostalimi dejanji« skušala uničiti Tibetance »kot poseben narod in budistično vero v Tibetu« (Mednarodna komisija pravnikov 1959). V svojem drugem poročilu iz leta 1960 je komisija zaključila, da je bil v Tibetu storjen genocid nad Tibetanci kot religiozno skupino, ter da je Kitajska kršila 16 točk Splošne deklaracije o človekovih pravicah, med drugim tudi pravico do življenja, svobode in varnosti, z dejanji mučenja, posilstva, uničevanja družinskega življenja in deportacije, medtem ko po drugi strani komisija ni našla dokazov, ki bi podpirali kitajske obtožbe, po katerih tibetansko ljudstvo v Tibetu pred prihodom Kitajcev ni uživalo človekovih pravic (Mednarodna komisija pravnikov 1960).

Vendar pa kljub mednarodni reakciji na dogodke leta 1959, ki je enotno obsodila kitajske dejavnosti v Tibetu, z resolucijami Generalne skupščine OZN pa podprla pravico tibetanskega ljudstva do samoodločbe in do ohranjanja njihove identitete, nobena vlada ni šla dlje in formalno priznala TVI (van Praag 1987, 168).⁶⁶ Med državami, ki so obsodile kitajsko intervencijo v Tibetu, so bile tudi ZDA.⁶⁷ Poleg ostre obsodbe represije in razpusta »legitimne tibetanske vlade«, na mesto katere je Kitajska v Tibetu vzpostavila »neposredno vojaško oblast«, so ZDA zavračale veljavnost sporazuma iz leta 1951, ki je »tibetansko ljudstvo prikrajšal za *de facto* politično avtonomijo, ki jo je dolgo užival« (van Praag 1987, 168-169). Poleg priznanja avtonomnega statusa Tibeta so ZDA v svoje stališče do vprašanja Tibeta vključile tudi pravico Tibetancev do samoodločbe (Goldstein 1997, 57).⁶⁸

Vendar pa kljub temu in dejstvu, da so ZDA sodelovale pri usposabljanju in financiranju tibetanske gverilske operacije, niso bile pripravljene podpreti neodvisnosti Tibeta, za katerega priznanje so si prizadevali dalajlama in njegovi predstavniki v

---

⁶⁶ Indijska vlada je dalajlamo ob prihodu v Indijo kmalu obvestila, da novoustanovljene tibetanske vlade v izgnanstvu ne more priznati, kajti indijske oblasti so ocenile, da bi priznanje ogrozilo kitajsko-indijske odnose. Indija je namreč že leta 1954 s Kitajsko podpisala sporazum, imenovan »Sporazum o trgovini in odnosih med tibetansko regijo Kitajske in Indijo«, s katerim je Indija prvič v svoji zgodovini priznala, da Tibet tvori del Kitajske, poleg tega pa se je v tistem delu sporazuma, ki govori o t. i. petih načelih o miroljubnem sobivanju in prijateljskem sodelovanju, zavezala, da bo spoštovala ozemeljsko celovitost Kitajske in da ne bo posegala v njene notranje zadeve (celotno besedilo sporazuma v Richardson 1962, Appendix, 278). Tudi Nepal je bil v podobnem položaju, leta 1955 je namreč z LR Kitajsko vzpostavil diplomatske odnose, leto kasneje pa podpisal sporazum, s katerim so bile razveljavljene vse poprejšnje pogodbe med Tibetom in Nepalom. Kljub temu je nepalski kongres »obžaloval dogodke v Tibetu in pozval k ponovni vzpostavitvi avtonomije Tibeta« (van Praag 1987, 168).

⁶⁷ Poleg ZDA so to storile tudi Jugoslavija, Malaja, Tajska, Kambodža, Nizozemska, Irska in večina nekomunističnih vlad in političnih strank (van Praag 1987, 269).

⁶⁸ V odgovoru na pismo dalajlame je ameriški državni sekretar Christian E. Herzer navedel, da »ameriška vlada verjame, da bi moralo načelo samoodločbe veljati za ljudstvo Tibeta in da bi moralo imeti odločujoč glas pri svoji lastni politični usodi« (Goldstein 1997, 57).

okviru OZN (Goldstein 1997, 57).⁶⁹ Kot ugotavlja Goldstein (1997, 58), je bilo »upanje /tibetanske vlade v izganstvu/, da bodo ZDA prevzele vodilno vlogo pri zbiranju svetovne podpore za njihovo neodvisnost, že od vsega začetka obsojeno na neuspeh, zagotovo pa se je končalo v poznih 60. letih«, ko je ameriška vlada spremenila svojo politiko in napovedala zблиževanje s Kitajsko. Zaradi nove politike je postalo tibetansko vprašanje potencialno škodljivo za ameriške nacionalne interese, tibetanske zahteve po samoodločbi in neodvisnosti pa niso več prejele ameriške podpore.

Ta primer je pokazal, da za zahtevo določenega ljudstva po samoodločbi v večini primerov stojijo strateški in politični interesi velikih sil. Za tako zahtevo so politični dejavniki bolj odločujoči faktorji, kot pa sami argumenti nekega ljudstva, ki legitimirajo njihovo zahtevo po samoodločbi. Pobude in naporu TVI po letu 1959 zato »niso imele nobenega vpliva na situacijo v Tibetu in niso uspele ustvariti mednarodnega konsenza v zvezi z njihovo pravico do samoodločbe in neodvisnosti« (Goldstein 1997, 59). Tudi Clintonova administracija je pokazala, da imajo geopolitični in gospodarski interesi prednost pred vprašanjem človekovih pravic in politične svobode ljudstev. Svojo preteklo politiko do vprašanja Tibeta, s katero je Kitajski napovedala celo gospodarske sankcije v primeru nadaljnjih kršitev človekovih pravic v Tibetu, je namreč leta 1994 nadomestila s strategijo zблиževanja s Kitajsko, z umikom napovedanih sankcij ter zagotovilom, da ne oporeka njenim zahtevam po suverenosti nad Tibetom (Goldstein 1997, 120-121).

2.11 VZPON TIBETANSKEGA NACIONALIZMA PO RAZPUSTITVI OBOROŽENEGA ODPORA

Po koncu oboroženega tibetanskega odpora v začetku 70. let se je boj proti kitajski oblasti nadaljeval tudi v 80. letih in je skozi čas pridobil različne oblike: demonstracije v podporo neodvisnosti, prikrita politična sporočila, lepljenje plakatov, gospodarski

---

⁶⁹ Med razpravo v Generalni skupščini leta 1959, ko se je razpravljalo o resoluciji v zvezi s Tibetom, se je izkazalo, da vprašanje neodvisnega statusa Tibeta ne bo prejelo zadostne podpore, na katero je upal dalajlama. Richardson navaja, da je bila to posledica pomanjkanja informacij v zvezi z vprašanjem Tibeta. Predstavnik Salvadorja in Kube sta v svojih govorih poudarila, da je v času pred komunistično invazijo leta 1950 Tibet užival *de facto* neodvisnost; medtem ko delegata VB in Indije v zvezi s tem vprašanjem nista dala jasnih odgovorov. Dvomi v zvezi z neodvisnim statusom Tibeta, ki jih je izrazil britanski delegat med svojim govorom, položaj Kitajske v Tibetu pa primerjal s položajem VB v kolonialnih ozemljih, so na koncu pripeljali do tega, da so tudi ostale države s kolonialnimi ozemlji, Španija, Belgija in Francija razpravo v zvezi z vprašanjem Tibeta zaradi nejasnosti njegovega statusa omejevale z 2(7). členom ustanovne listine OZN, ki prepoveduje vmešavanje v notranje zadeve držav (Richardson 1962, 220-222).

bojkoti itd. Med glavnimi vzroki, ki so sprožili vzpon nacionalizma v drugi polovici 80. let, in to kljub temu, da je Kitajska od konca kulturne revolucije in po smrti Mao Zedonga (1976) vodila zmerno in etnično bolj občutljivo politiko, Goldstein navaja zlasti štiri. Prvi razlog je prav gotovo ta, da so Tibetanci kljub reformam, ki so izboljšale njihovo gmotno življenje, še vedno močno občutili nezadovoljstvo in jezo zaradi osebnega in kolektivnega trpljenja, ki so ga doživljali pod kitajsko oblastjo od leta 1959 (Goldstein 1997, 83-84).

Tibetansko nezadovoljstvo je sprožil tudi vse močnejši pritok Han Kitajcev v Tibet, kar je bila posledica ekonomskih spodbud in velikih sredstev, ki jih je Kitajska namenjala za razvoj regije. Ta pritok priseljencev, ki iščejo nove priložnosti za delo, je bistveno spremenil demografsko strukturo v Lhasi in tudi drugih manjših mestnih območjih. Nadzor nad lokalno ekonomijo je še danes v rokah priseljencev, zaradi česar se Tibetanci čutijo vse bolj potisnjeni na rob, tako v ekonomskem kot demografskem smislu (Goldstein 1997, 93-94).

Eden od razlogov za nezadovoljstvo Tibetancev je tudi ta, da Kitajska ne dopusti popolne kulturne in verske svobode. Kljub občutni revitalizaciji budizma od poznih 70. let naprej še vedno obstajajo številne omejitve, na primer omejevanje števila duhovnikov. To spodbuja nezadovoljstvo med duhovniško skupnostjo, hkrati pa osvetljuje dejstvo, da so Tibetanci v svoji lastni domovini podvrženi zanje tujemu vrednostnemu sistemu (Goldstein 1997, 85).

In ne nazadnje, med Tibetanci, zlasti starejšimi, ki se spominjajo časov pred zasedbo, še vedno živi, kot navaja Goldstein (1997, 85), »močan zgodovinski in nacionalistični spomin na Tibet kot izključno domovino Tibetancev.« Tibetanska identiteta je namreč zelo močno vezana na tibetansko ozemlje in pokrajino, ali če uporabim besede Kapsteina (1998, 143): »Tibetanska identiteta je utelešena v tibetanski pokrajini«. Zato je jasno, da zanje nov politični in vrednostni sistem, ki jim je bil vsiljen, ter popolnoma spremenjena demografska struktura nekoč etnično homogene entitete, predstavljajo močan vzvod za nezadovoljstvo.

Politični razvoj Tibeta v štirih desetletjih po okupaciji Tibetanci povzemajo s črnim humorjem, ki odseva njihovo razočaranje nad kitajsko politiko v Tibetu: prvo desetletje (1950-1960) smo izgubili zemljo – vojaška okupacija; drugo desetletje (1960-1970) smo izgubili politično moč – zamenjava tibetanske vlade s komunistično oblastjo; tretje desetletje (1970-1980) smo izgubili kulturo – kulturna revolucija; in četrto desetletje

(1980-1990) smo izgubili ekonomijo – politika priseljevanja in zaposlovanja zaradi hitrejšega gospodarskega razvoja (Struga 2001, 24).

3 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE

Analiza zgodovinskih obdobj skupaj z dejavniki, ki so pripeljali do rojstva tibetanskega vprašanja, nedvoumno kažejo v smer, da vprašanje Tibeta ni manjšinsko vprašanje, kot ga danes prikazuje Kitajska, temveč je v svojem bistvu tesno povezano z vprašanjem nacionalizma in pravice do samoodločbe. Pravico tibetanskega ljudstva do samoodločbe in politične neodvisnosti namreč postavlja v nasprotje s kitajsko zahtevo po ozemeljski celovitosti. Kot ugotavlja Hannum (1993, 424), se »pravna razprava v zvezi s statusom Tibeta prej nanaša na samoodločbo v klasičnem smislu kot na manjšinske (ali staroselske) pravice.« Čeprav danes položaj tibetanskega ljudstva zaradi odločne kitajske asimilacijske politike vedno bolj spominja na problem manjšine v neki večetnični državi, pa nas zgodovinska dejstva navajajo k sklepu, da je bil Tibet v času pred zasedbo (vsaj v praksi) neodvisna država. Kitajska zasedba Tibeta je torej protipraven akt, Tibet pa ima, kot navaja Herzer (2002), v skladu s svojo zgodovinsko pravico do suverenosti in ozemeljske celovitosti »pravico, da odloči o svojem prihodnjem političnem, socialnem, kulturnem in ekonomskem statusu.«

Vendar pa se je pri tem treba vprašati, ali bi tibetansko ljudstvo danes še vedno imelo pravico do samoodločbe, vključno z neodvisnostjo, tudi če bi veljalo stališče Kitajske, da je Tibet v preteklosti postal legitimen del njenega ozemlja. Temeljno vprašanje torej je, ali ima tibetansko ljudstvo tudi pravico do zunanje samoodločbe v obliki neodvisnosti, in ali ta pravica prevlada nad načelom ozemeljske celovitosti. Na to vprašanje skušam odgovoriti v naslednjih poglavjih.

3.1 TIBETANCI KOT LJUDSTVO

Čeprav v mednarodnem pravu ne obstaja neka splošno veljavna in za vse primere relevantna definicija pojma ljudstvo, lahko brez dvoma rečem, da so Tibetanci ljudstvo v tistem pomenu besede, kakršnega uporabljajo vsi, v prvem poglavju naštetih mednarodni dokumenti, ki govorijo o načelu pravice ljudstev do samoodločbe.

Tibetanci izpolnjujejo tako objektivne kot subjektivne kriterije, po katerih neko skupino ljudi prepoznamo kot ljudstvo. V luči kriterijev, ki jih je podal UNESCO v

poročilu, ki obravnava koncept ljudstva, tibetansko ljudstvo izpolnjuje prav vse našete kriterije: «(a) skupno zgodovinsko tradicijo; b) rasno ali etnično identiteto; c) kulturno homogenost; d) jezikovno enotnost; e) religiozno ali ideološko sorodnost; f) teritorialno povezanost; ter g) skupno ekonomsko življenje.» Poročilo poleg naštetih objektivnih, navaja tudi subjektivne kriterije, zavest ali voljo do izražanja skupne identitete ter pripadnosti (UNESCO 1990: 7-8).⁷⁰

Tibetanci so torej ljudstvo, ki se po objektivnih značilnostih razlikuje od Han Kitajcev. Naseljujejo geografsko ločeno ozemlje, tibetansko planoto; njihov jezik je del posebne tibetansko-burmejske skupine, ki se razlikuje od indijskih in kitajskih jezikov in dialektov, tako v govornem kot tudi pisnem obliki; predstavljajo ločeno etnično skupino s posebno kulturno tradicijo, ki se je razvijala skozi mnoga tisočletja ločene zgodovine in jo posebej razvijata razvoj tibetanske umetnosti, literature, arhitekture, plesa, gledališča in posebnega načina življenja; in končno, tibetanska identiteta je neločljivo povezana z njihovo religijo, ki predstavlja posebno vrsto mahajana budizma in je imela od nekdaj močan vpliv na kulturni, družbeni in zgodovinski razvoj Tibetancev. Poleg naštetih objektivnih elementov njihove posebne identitete izpolnjujejo Tibetanci tudi subjektivni kriterij. Zgodovina odnosov med Kitajsko in Tibetom nedvoumno kaže na obstoj »subjektivnega dojetja /.../ nacionalne identitete« Tibetancev (Odbor za človekove pravice 1992, Annex II.2).⁷¹

Pravica tibetanskega ljudstva do samoodločbe je bila izrecno priznana tudi v okviru OZN, v resoluciji GS 1723 (XVI) iz leta 1961, znova pa je bila potrjena z resolucijo GS 2079 (XX) iz leta 1965. Resolucija GS 1723 (XVI) je Kitajsko pozvala, da preneha s »praksami, s katerimi se kršijo temeljne človekove pravice in svoboščine tibetanskega ljudstva, vključno z njihovo pravico do samoodločbe.« V skladu z dikcijo te resolucije dogodki, ki so sledili tibetanskemu uporom leta 1959 v Tibetu, ko je Kitajska z represivno politiko zadušila upor Tibetancev, čemur je sledilo tudi zatiranje posebne kulturne in verske identitete Tibetancev, predstavljajo »kršenje temeljnih človekovih pravic in

---

⁷⁰ Čeprav je splošno sprejeto, da za definicijo tega pojma noben kriterij ni ključen ali postavljen kot pogoj, pa so nekateri strokovnjaki mnenja, da je izjema pri tem teritorialna povezanost, in sicer na podlagi argumenta, da je ta povezanost potrebna za preprečitev morebitne nadaljnje dezintegracije nekega območja, do katere bi lahko prišlo na temelju zahteve po samoodločbi (Cobban 1970, 107).

⁷¹ Da so Tibetanci ljudstvo v mednarodnopravnem smislu, torej ljudstvo, ki mu je priznana pravica do samoodločbe, je potrdil zaključek konference mednarodnih pravnikov, ki je potekala v Londonu leta 1993. Na konferenci je sodelovalo 30 uglednih mednarodnih pravnikov iz Evrope, Afrike, Azije in obeh Amerik, med dokumenti, ki so jih upoštevali pri v svojem zaključku pa je bila tudi bela knjiga Kitajske (London Statement on Tibet 1993).

svoboščin, določenih v Ustanovni listini Združenih narodov in v Splošni deklaraciji človekovih pravic, vključno z načelom samoodločbe ljudstev in narodov.«⁷²

3.2 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE VS. PRAVICA KITAJSKE DO OZEMELJSKE CELOVITOSTI

Upošteva je nesporno dejstvo, da Tibetanci predstavljajo posebno ljudstvo, pravzaprav ne more biti tudi dvoma, da imajo pravico do samoodločbe. Vendar pa je problem s samoodločbo, ker v mednarodni skupnosti ni soglasja v zvezi z vprašanjem, kdaj je zahteva nekega ljudstva do samoodločbe upravičena, oz. kdaj ima neka večetnična država pravico, da prepreči morebitno odcepitev (Goldstein 1997, ix). Zaradi pomanjkanja jasnih kriterijev v zvezi z obsegom uresničevanja pravice do samoodločbe imamo pri tovrstnih konfliktih vedno opraviti s temeljnim protislovjem med pravico nekega ljudstva do samoodločbe na eni in pravico suverene države do ohranitve njene ozemeljske celovitosti na drugi strani.

Pravica države do ohranitve ozemeljske celovitosti je zapisana v Ustanovni listini OZN in je prav tako kot pravica do samoodločbe del občega običajnega prava. Načelo oz. obveznost spoštovati ozemeljsko celovitost držav je del vsebine načela o suvereni enakosti držav, ki velja za eno najpomembnejših načel mednarodnih odnosov.⁷³ V skladu z dikcijo Deklaracije sedmih načel suverena enakost vključuje različne elemente, med katerimi je tudi nedotakljivost ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti držav.

---

⁷² Sponzorja resolucije leta 1961 sta bila poleg Irske in Malaje, ki sta predlagali tudi prvo resolucijo o Tibetu iz leta 1959 (resolucija GS 1353 (XIV) še Salvador in Tajska, sprejeta je bila s podporo 56 držav članic; za ponovno vključitev vprašanja Tibeta na agendo OZN leta 1965 so poleg omenjenih štirih predlagateljic glasovali še Filipini in Nikaragva. V okviru razprave leta 1965 je prvič spregovorila tudi Indija, ki je izjavila, da »odkar je Tibet prišel v primež Kitajske, so bili Tibetanci podvrženi nepretrgani in naraščajoči neusmiljenosti, ki ima v analih sveta le nekaj redkih primerjav.« Predstavniki Filipinov je med razpravo izpostavil, da 15 let po »lažni osvoboditvi Tibeta« LR Kitajska »še vedno ni identificirala »agresivnih imperialističnih sil«, predstavnik Tajske pa je poudaril, da večina držav zavrača stališče, da je Tibet del Kitajske (International Campaign for Tibet 2008). Samo države komunističnega bloka so takrat jasno stale na strani Kitajske in njenega stališča, da Tibet tvori del njenega ozemlja. Vendar pa vse od leta 1971, ko je Kitajska postala stalna članica Varnostnega sveta in pridobila ključni položaj v okviru OZN, vprašanje samoodločbe tibetanskega ljudstva ni več prišlo na dnevni red teles OZN (Baehr in dr. 1994, 194).

⁷³ Zagovorniki koncepta t. i. vestfalske suverenosti, po kateri nacionalna suverenost temelji na dveh načelih, načelu teritorialnosti in nevmešavanja zunanjih akterjev v notranje zadeve držav, so mnenja, da je začetek sodobne ideje ozemeljske celovitosti treba iskati v Vestfalskem miru iz leta 1648. Mirovni pogodbi iz Osnabrücka in Münstra, s katerima se je končala 30-letna vojna v Nemčiji in vojna med Španijo in Nizozemsko, v skladu s tem mišljenjem veljata za temelj sodobne mednarodne ureditve, temelječe na konceptu nacionalne suverenosti (Wikipedia 2008c).

3.2.1 Nelegitimnost oblasti LR Kitajske v Tibetu

Če zanemarimo vprašanje političnega statusa Tibeta pred letom 1950 oz. sprejmemo stališče, da je Tibet v preteklosti postal legitimen del kitajskega ozemlja, se sprašujemo, kateremu od omenjenih temeljnih načel mednarodnega prava dati prednost v primeru vprašanja Tibeta. Ali protislovje med načeloma razrešiti v korist pravice Kitajske do ozemeljske celovitosti ali v korist tibetanske zahteve do samoodločbe?

Pravno podlago za rešitev nakazanega protislovja gre iskati v Deklaraciji sedmih načel, in sicer v tistem njenem členu, ki se nanaša na t. i. protiodcepitveno klavzulo, v skladu s katero lahko suverena država upravičeno zahteva spoštovanje njene pravice do suverenosti in ozemeljske celovitosti, v kolikor se ta država obnaša »v skladu z načelom enakopravnosti in samoodločbe narodov«, in ko njena vlada »predstavlja celoten narod določenega ozemlja brez razlikovanja glede na raso, vero ali barvo.« Kršitev omenjenega načela enakopravnosti in samoodločbe narodov predstavlja po dikciji te deklaracije »izpostavljenost narodov tujemu podjarmljenju, nadvladi in izkoriščanju«. Kot ugotavlja van Praag (1998, 55), »n/ačelo legitimnosti oblasti pomiri očiten konflikt med ozemeljsko celovitostjo in samoodločbo ter izraža priznanje, da v skladu z mednarodnim pravom človekove pravice postavljajo mejo avtoriteti oblasti.«

Vsaka država je v skladu z omenjeno deklaracijo dolžna »podpirati uresničevanje načela enakopravnosti in samoodločbe narodov«; »podpirati vesplošno spoštovanje in izpolnjevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin«, in »da se vzdrži vsakršnega nasilnega dejanja, ki onemogoča zgoraj omenjenim narodom udeležanje /.../ njihove pravice do samoodločbe in svobode ter neodvisnosti.« Država, ki ni sposobna izpolnjevati omenjenih dolžnosti, temveč v nasprotju s tem krši pravico narodov do samoodločbe, ki torej krši njihovo svobodno izbiro političnega statusa ter gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja; ki zatira ljudi, ki bi jih morala zaščititi; uničuje njihovo kulturo, jih ekonomsko izkorišča ali pa predstavlja interese, ki niso interesi tega naroda, izgubi legitimnost do celotne ali dela populacije.

Podoben zaključek v zvezi z razmerjem med samoodločbo in načelom ozemeljske celovitosti navaja tudi UNPO v poročilu *Self-Determination in Relation to Individual Human Rights, Democracy and the Protection of the Environment*, in sicer, da »neki vladi ne bi smela biti zagotovljena zaščita načela ozemeljske celovitosti /.../, če ta vlada zlorablja svojo moč z zatiranjem ljudstev pod njeno oblastjo ali če resno krši njihove pravice.« Hkrati poročilo navaja, da »mnoge vlade skušajo uničiti ali asimilirati

manjšinska ljudstva na podlagi napačne pretveze o zaščiti nacionalne varnosti ali ozemeljske celovitosti države« (UNPO 1993, 10). Identičen argument uporablja tudi LR Kitajska pri utemeljevanju svoje politike do manjšinskih območij.

Zahteva po samoodločbi lahko v določenih primerih torej prevlada nad zahtevo po ozemeljski celovitosti države, ki ni legitimni predstavnik ljudstva, temveč si to ljudstvo podreja in ga izkorišča. V tem primeru ima zatirano ljudstvo tudi pravico do odcepitve, vendar le v izjemnih primerih in v skrajni sili. Kot smo ugotovili v prvem poglavju, pravica do odcepitve namreč ni postala del pravice do samoodločbe, razen v primerih ljudstev pod kolonialno oblastjo in v primeru vojaške okupacije.

Vendar lahko kljub tako ozkemu obsegu pravice do zunanje samoodločbe v primeru Tibeta sklenemo, da pravica do samoodločbe prevlada nad načelom ozemeljske celovitosti. Temeljni argument tega zaključka je, da oblast LR Kitajske ne predstavlja legitimne oblasti tibetanskega ljudstva. Kitajska oblast v Tibetu namreč ni rezultat svobodne izbire tibetanskega ljudstva in ni akt njegove samoodločbe. Tibetanci so podvrženi nadvladi tujega političnega sistema, ki jim je bil vsiljen brez upoštevanja svobodne volje tibetanskega ljudstva. Ta zaključek dodatno podpirajo tudi kršitve temeljnih človekovih pravic in svoboščin, katerim so Tibetanci podvrženi vse od tibetanskega upora leta 1959, in ki ogrožajo obstoj posebne kulturne in etnične identitete Tibetancev (glej poglavje 3.2.3).

Kitajska torej ni delovala kot legitimna oblast Tibetancev, temveč je kršila omenjeni načeli enakopravnosti in samoodločbe narodov, katerih spoštovanje predstavlja pogoj za upravičenost zahteve Kitajske do ohranitve njene ozemeljske celovitosti.

Tudi konferenca mednarodnih pravnikov je leta 1993 v svojem poročilu navedla, da sta načeli nacionalne enotnosti in ozemeljske celovitosti držav »združljivi v konkretnem primeru Tibeta in upošteva njegovo dolgo zgodovino ločenega obstoja z uresničevanjem njegove pravice do samoodločbe.« Poleg tega poročilo navaja, da je bil Tibet vse od kitajske zasedbe leta 1950 »pod tujo okupacijo in nadvlado LR Kitajske in pod upravo, ki ima značilnosti represivne kolonialne administracije.«⁷⁴ To ugotovitev poročilo podkrepi s kitajsko politiko priseljevanja netibetanskega prebivalstva v Tibet, z administrativno delitvijo tradicionalnega tibetanskega ozemlja in vključitvijo dela ozemlja v sosednje kitajske province ter s številnimi navedbami o kršitvah temeljnih človekovih pravic. V skladu s poročilom so te kršitve »dodatno opravičilo za zahtevo

---

⁷⁴ Celo Hu Yaoband, ki je kasneje postal generalni sekretar KP Kitajske, je ob obisku Tibeta leta 1980 razmere v regiji opisal z besedami: »To je navadni kolonializem« (Roy 1998, 49).

tibetanskega ljudstva do uresničevanja njihove pravice do samoodločbe« (London Statement on Tibet 1993).

Ugotovitev, da je tibetansko ljudstvo podvrženo tujemu političnemu sistemu, ki ni izraz njegove pravice do samoodločbe, je potrdilo tudi poročilo Generalnega sekretarja OZN o situaciji v Tibetu, ki je bilo predloženo resoluciji Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin 1991/10. Poročilo navaja, da je bil »naravni gospodarski, družbeni in politično-kulturni razvoj Tibeta okrnjen« zaradi »neželjenega vsiljevanja tujih vzorcev«. To je povzročilo, da sta »ljudstvo in družba, ki sta bila ekonomsko samozadostna, z lastno sofisticirano kulturo in avtohtonimi običaji, postala skoraj v celoti odvisna od odločitev, ki jih sprejema nekaj tisoč milj stran tuj narod, z drugačnimi običaji, vrednotami, cilji in stremljenji in sta pod pritiskom, da sprejmeta in se prilagajata tem tujim vzorcem, da bi preživel« (Odbor za človekove pravice 1992, Annex 2.7).

3.2.2 Koncept avtonomije na Kitajskem

Dejstvo, da oblast v Tibetu ne predstavlja legitimne oblasti Tibetancev, temveč politični sistem, ki jim ne zagotavlja ustrezne zaščite obstoja njihove kulturne identitete, temveč na mnogih področjih krši njihove temeljne človekove pravice in svoboščine, vključno s pravico do samoodločbe, najbolje ponazarja ravno stopnja avtonomije ART ter ostalih avtonomnih območij v državi. Kot ugotavlja Hannum (1996, 426), »sedanji kitajski sistem ne zagotavlja pomembne politične avtonomije« svojim t. i. »avtonomnim« etničnim ali jezikovnim entitetam znotraj Kitajske«.

Temelj današnjega sistema avtonomije na Kitajskem predstavlja kitajska ustava iz leta 1982, ki podaja tri osnovna načela kitajske politike do manjšin: (1) enakost in medsebojna pomoč; (2) regionalna avtonomija in samouprava; ter (3) enotnost domovine (Huang v Baehr in dr. 1994, 193). V skladu s prvim načelom, katerega temelj najdemo v 4. členu ustave, so vse nacionalne skupine enakopravne, prepovedana je diskriminacija, velik poudarek pa gre enotnosti vseh nacionalnosti. Že v preambuli je zapisano, da se je z namenom, da se zaščiti enotnost nacionalnosti »potrebno bojevati proti nacionalnemu šovinizmu, zlasti hanskemu šovinizmu, ter proti lokalnemu nacionalnemu šovinizmu.« »Hanski šovinizem« se nanaša na oblastnost Hanov in njihovo zaničevanje manjšin, ki izvirata iz konfucijanske percepcije ostalih narodov kot »barbarskih«, medtem ko se »lokalni šovinizem« nanaša na vsakršen poskus in zahtevo

manjšin po samoodločbi (Tsering 2005, 49). V skladu s 4. členom je država dolžna pomagati pri gospodarskem in kulturnem razvoju manjšin, omogočena pa jim je tudi svobodna raba in razvoj njihovih jezikov ter ohranjanje njihovih »folklor in običajev«.⁷⁵

Drugo načelo kitajske manjšinske politike, ki daje manjšinam pravico do regionalne avtonomije (člen 4(3) ustave), pa zasenči tretje načelo o enotnosti domovine, v skladu s katerim so »vsa nacionalna avtonomna območja integralni deli LR Kitajske«. Prepovedana so dejanja, ki »spodkopavajo enotnost nacionalnosti ali hujskajo na njihovo odcepitev«, je pa omogočena regionalna avtonomija »v območjih, kjer prebivalstvo manjšin živi v strnjenih skupnostih.«

Avtonomija je osrednja točka kitajske manjšinske politike, katere glavni cilj je zadržati različne nacionalnosti znotraj Kitajske. Vendar ta avtonomija »v kombinaciji s šibkim pravnim sistemom, preokupacijo s suverenostjo in centralizacijo oblasti ne omogoča učinkovitega zagotavljanja delitve oblasti« (Tsering 2005, 49-50).⁷⁶ Peti odstavek 3. poglavja ustave opisuje strukturo in pooblastila oblasti na lokalni ravni⁷⁷, strukturo nacionalne avtonomije in telesa samouprave nacionalnih avtonomnih območij pa opisuje šesti odstavek 3. člena ustave. Iz opisa pristojnosti in razdelitve oblasti na tej ravni izhaja, da je »centralizirana, hierarhična struktura države vrhovna« (Hannum 1996, 423).

Za organe samouprave avtonomnih območij ustava opredeljuje ljudske kongrese in ljudske vlade na ravni regij, prefektur ali okrožij (112. člen). Pristojnosti teh teles zajemajo po diktiji 116. člena ustave sprejemanje »avtonomnih predpisov in ostalih ločenih predpisov v luči političnih, ekonomskih in kulturnih značilnosti nacionalnosti«, ki živijo na teh avtonomnih območjih. Toda uveljavitev teh predpisov zahteva potrditev višjih ravni oblasti. Zakone, ki jih sprejme avtonomna regija, mora tako potrditi Stalni odbor nacionalnega ljudskega kongresa (SONLK). Podobno velja tudi za zakone, ki jih

---

⁷⁵ Dikcija same kitajske ustave izraža pogled Kitajske na kulturno tradicijo manjšinskih območij. Kultura je razumljena v zelo ozkem smislu, in sicer kot skupek običajev in folklornih navad, kar daje sami zaščiti njihove kulture zelo omejene možnosti. Od tod tudi temeljne zahteve Tibetancev po večji kulturni in verski svobodi, ki bi zajemala mnoge aspekte njihove kulturne tradicije.

⁷⁶ Močan občutek Kitajcev do identificiranja z ozemljem, ki celo prekaša njihov občutek kulturne identitete, izhaja zlasti iz tradicionalne samopodobe Kitajske kot osrednjega cesarstva, močan občutek do ozemlja pa se je še okreplil v obdobju 19. stoletja, ko je bila Kitajska predmet številnih ponižanj zaradi vmešavanja Zahoda in »neenakih pogodb« (Pye v Tsering 2005, 50).

⁷⁷ Glavni organi državne oblasti na lokalni ravni so v skladu s 96. členom Lokalni ljudski kongresi, ki imenujejo lokalne vlade, ki so odgovorne lokalnim kongresom (člen 101). Poleg tega imajo na pokrajinski ravni pooblastilo, da odredijo lokalne predpise (100. člen). Zaključni stavek odraža realnost razdelitve pristojnosti znotraj LR Kitajske: »Lokalni ljudski kongresi /.../ so državni administrativni organi pod združenim vodstvom državnega sveta, kateremu so podrejeni.«

sprejmejo avtonomne prefekture ali okrožja. Te mora najprej potrditi zakonodajni kongres province ali regije (izraz »regija« se uporablja za province z avtonomijo), nato pa se jih predloži »v zapisnik« SONLK. Slednji pa imajo v skladu s 67. členom pristojnost, da razveljavijo lokalne predpise, ki »so v nasprotju z ustavo, zakonom ali administrativnim pravilom in predpisom«. Avtonomna območja lahko upravljajo s finančnimi sredstvi, ki jih odreja državni finančni sistem (117. člen), in organizirajo lasten gospodarski razvoj, vendar »pod vodstvom državnih načrtov« (118. člen). Večje pristojnosti imajo na področju izobraževanja, znanosti, kulture in javnega zdravja, v zadevah fizične kulture ter zaščite kulturne dediščine in razvoja njihovih kultur (119. člen). Kljub posebnemu poudarku, ki ga daje kitajska zakonodaja lokalnim kulturam in jezikom, pa je sistem zaščite manjšinske kulturne tradicije izjemno omejen zaradi razumevanja kulture, ki je omejena zgolj na »folkloro in običaje«. Največjo ceno tako omejenega razumevanja kulture plačuje religija, ki je za Tibetance ključen element njihove kulture. Kot bomo spoznali v nadaljevanju, Tibetanci nimajo verske svobode, saj se Kitajci dobro zavedajo, da je ravno religija temelj njihove nacionalne identitete in tako tisti vzvod, ki usmerja izražanje nacionalnih čustev in nasprotovanje kitajski oblasti.

V skladu s kitajskim zakonom ustava ni sama po sebi obvezujoča, zato avtonomija temelji na navadnem zakonu, ki ga lahko kadarkoli spremeni Nacionalni ljudski kongres ali celo SONLK (Tsering 2005, 56). Režim manjšinske avtonomije tako najdemo v Zakonu o regionalni nacionalni avtonomiji (ZRNA) (Tsering 2005, 53). Zakon, ki je bil sprejet leta 1984 in spremenjen 2001. leta, ponovi mnoge določbe ustave, ki se nanašajo na sistem avtonomije, poudarjajo pa šibkost tega sistema. Med njimi so naslednje: (a) avtonomija obstaja v okviru centralizirane države; (b) avtonomija je skupaj z avtonomnimi območji omejena z vrhovnostjo, ki je v rokah kitajske KP znotraj sistema demokratičnega centralizma oz. »demokratične diktature« ljudstva; (c) pristojnosti avtonomnih območij se izvajajo pod »združenim državnim vodstvom«; (d) najvišja dolžnost avtonomnih območij je, da podpirajo nacionalno enotnost, ter da »interesom države kot celote dajejo prednost pred vsem ostalim in da s pozitivnimi ukrepi izpolnjujejo naloge, ki jim jih nalagajo državni organi na višjem nivoju« (7. člen); (e) večino pristojnosti morajo avtonomna območja izvajati v skladu z zakonom; (f) avtonomija mora ustrezati hierarhiji avtoritete, v skladu s katero državni organi usmerjajo, nadzorujejo in vodijo izvajanje splošnih in avtonomnih pristojnosti na lokalnih ravneh. Poleg tega v skladu s tem zakonom ne obstaja nikakršna pravica do

avtonomije. Po diktiji 12. člena ZRNA so avtonomna območja lahko ustanovljena tam, »kjer ena ali več manjšinskih nacionalnosti živi v koncentriranih skupnostih, v luči lokalnih pogojev, kot je odnos med različnimi nacionalnostmi in stopnja gospodarskega razvoja, ter z ozirom na zgodovinske okoliščine«. Vendar pa je končna odločitev o ustanovitvi določenega avtonomnega območja v rokah državnega sveta in tako v veliki meri podvržena političnim interesom (Tsering 2005, 56).

Spremembe ZRNA iz leta 2001 so v opisan sistem avtonomije vpeljale še en kritični element, in sicer tržno usmerjen in pospešen gospodarski razvoj, ki mu mora Kitajska slediti skoraj za vsako ceno (Tsering 2005, 54). Vse dejavnosti modernizacije avtonomnih območij, spodbujanja tujih investicij, tehnološkega razvoja, povečanja izvoza ter mobilnosti dela morajo biti v skladu z državnimi smernicami in razvojnimi načrti. S ciljem hitrega gospodarskega razvoja teh območij daje država poseben poudarek privabljanju bolj kvalificirane delovne sile (zlasti izobraženih Han Kitajcev) v avtonomna območja. Kot ugotavlja Tsering (2005, 55), je glavni vzvod teh določb zakona »večja integracija avtonomnih območij v gospodarstvo in administracijo države pod vodstvom centralne oblasti.« V skladu s tako zastavljenim sistemom avtonomije in vodenjem gospodarstva imajo avtonomna območja malo prostora za izvajanje neodvisne politike, zaradi dajanja prednosti gospodarskemu razvoju pred ostalimi cilji (tudi pred zaščito manjšinskih kultur) pa je zakon »nezdružljiv s konceptom avtonomije« (Tsering 2005, 55).

Nobeno področje, za katero so pristojna avtonomna telesa, ni izvzeto iz nadzora centralne oblasti. Šibka avtonomija manjšinskih območij, skupaj z odsotnostjo učinkovite zaščite verskih svoboščin, svobode izražanja, združevanja in zbiranja pa jasno kažejo na skrajno omejeno obliko samouprave »avtonomnih« območij (Tsering 2005, 57).⁷⁸

3.2.3 Kršitve človekovih pravic v Tibetu

Stanje na področju človekovih pravic je v Tibetu tesno povezano z zahtevo tibetanskega ljudstva po samoodločbi (Baehr in dr. 1994, 195). Splošno sprejeto stališče je, da vse dokler Tibetancem ne bo dana uresničitev njihove pravice do samoodločbe,

---

⁷⁸ Medtem ko ustava v 36. členu zagotavlja versko svobodo, pa nihče ne sme religije izrabljati za dejavnosti, s katerimi se krši javni red. V skladu z Zakonom o zborovanju, pohodih in demonstracijah iz leta 1989 morajo prebivalci v Tibetu pred kakršnimikoli takimi dejavnostmi najprej prositi za vladno odobritev (Baehr in dr. 1994, 194).

bodisi v obliki dejanske avtonomije pokrajine in ne zgolj avtonomije na papirju, kakršni smo priča danes, bodisi v radikalnejši obliki neodvisnosti pokrajine, ki je cilj in zahteva mlajše generacije Tibetancev, se stanje na področju zaščite človekovih pravic v Tibetu ne bo izboljšalo (Odbor za človekove pravice 1992, Annex II).⁷⁹

Kršitve človekovih pravic Tibetancev so torej tesno povezane s sistemom izjemno šibke avtonomije pokrajine, ki sem jo že opisala. Kajti če bi Tibetanci uživali dejansko avtonomijo, delujočo kot instrument, ki različnim etničnim skupnostim znotraj suverene države dovoljuje izvajanje neposrednega nadzora nad področji, do katerih imajo poseben interes in so bistvenega pomena za obstoj njihove posebne etnične, kulturne in religiozne identitete, potem bi bili odstranjeni temeljni vzroki za kršitve temeljnih pravic in svoboščin Tibetancev. In ne nazadnje, s tem bi bili odstranjeni tudi tisti vzvodi, zaradi katerih ostaja sistem kitajske nadvlade nad Tibetanci tako krhek. Slednje se je pokazalo nedavno ob 49. obletnici tibetanske vstaje z nasilnim odporom proti kitajskim oblastem, tako v Lhasi kot tudi v sosednjih provincah, ter v nekaterih drugih državah po svetu.

Kršenje človekovih pravic Tibetancev vključuje širok spekter pravic, vključno s priseljevanjem netibetanskega prebivalstva v regijo, diskriminacijo na področju zaposlovanja, izobraževanja in stanovanja, z uničevanjem okolja, zanikanjem verske svobode in svobode izražanja ter z mučenjem in s samovoljnim zapiranjem političnih nasprotnikov in t. i. »nacionalističnih simpatizerjev« (van Praag 1998, 60).

Politika priseljevanja netibetanskega prebivalstva v ART in sosednje province, ki so nekdanj tvorile del tibetanskega kraljestva, je tesno povezana z vprašanjem kršenja človekovih pravic Tibetancev, saj gre za bolj posreden in subtilnejši del vladne politike, katere namen je oslabilo etnično identiteto Tibetancev in jo nadomestiti z identiteto drugega ljudstva (van Praag 1998, 69).

Kitajska vlada je leta 1994 celo javno priznala, da spodbuja in podpira priseljevanje v Tibet (Tibet Justice Center 1999).⁸⁰ Pred tem pa je zanikala politiko priseljevanja

---

⁷⁹ Podoben zaključek poda tudi poročilo konference mednarodnih pravnikov iz leta 1993, ki navaja: »Grobe kršitve temeljnih človekovih pravic tipično spremljajo poskuse po zanikanju uresničevanja pravice nekega ljudstva do samoodločbe. Tak je primer v Tibetu. Na ta način je zanikanje osnovnih pravic tesno povezano z zanikanjem pravice do samoodločbe. Le z vzpostavitvijo pogojev, pod katerimi bi slednja pravica bila svobodno uresničena, bodo odstranjeni tudi temeljni vzroki za hude kršitve človekovih pravic (London Statement on Tibet 1993, 8).

⁸⁰ V načrtu za ART iz leta 1997 je privabljanje »zasebnih podjetnikov iz območij izven Tibeta« opredeljeno kot eno glavnih orodij za razvoj gospodarstva v regiji (Tibet Justice Center 1999). Pojem preseljevanja prebivalstva (population transfer) vključuje gibanje prebivalstva, ki je posledica političnih in/ali ekonomskih procesov, v katerih sodelujejo vlada ali vladne agencije (Podkomisija za preprečevanje

Kitajcev v Tibet, vendar mnoge statistike in ostali viri kažejo na to, da je ta politika že desetletja prisotna na tibetanski planoti. Število kitajskega prebivalstva je v Tibetu (političnem in etničnem) vse od zasedbe strmo naraščalo, vlada pa še danes z različnimi ekonomskimi spodbudami podpira priseljevanje kitajskih priseljencev.⁸¹ Čeprav so Tibetanci v ART v celoti gledano še vedno večina, pa v vseh večjih mestih (ekonomskih, političnih in kulturnih centrih Tibetancev) in v večini rodovitnih območjih podeželja število Kitajcev že presega število Tibetancev (Odbor za človekove pravice 1992, Annex II).

Posledica priseljevanja kitajskega prebivalstva v regijo je diskriminacija Tibetancev na področju politične reprezentacije, izobraževanja, zaposlovanja in stanovanja, s čimer se oblikuje izolirana skupnost (Odbor za človekove pravice 1992, Annex 2.7). Veliko število tibetanskega kadra znotraj administracije Tibetancem ne zagotavlja resničnega prenosa oblasti v roke lokalne tibetanske vlade. Kot ugotavlja Shakya (2002, 58), te tibetanske kadre nastavlja KP, njihovi položaji pa predstavljajo nagrado za lojalnost KP. Njihova vloga, kot v nadaljevanju navaja Shakya, ni v tem, »da izražajo voljo tibetanskega ljudstva, temveč da Tibetancem predstavljajo voljo partije.«

Diskriminacija na področju izobraževanja se kaže v dvotirnem izobraževalnem sistemu, v katerem morajo učenci že v zgodnjem obdobju izbrati jezik, v katerem bo potekalo njihovo izobraževanje. Sprejemni izpiti in pouk v vseh šolah, višje od osnovnega izobraževanja, potekajo v kitajskem jeziku. Tudi v vladnih službah delo poteka v kitajskem jeziku (van Praag 1998, 73). Izobraževanje v tibetanskem jeziku je precej pod standardom izobraževanja, ki ga nudijo šole, v katerih izobraževanje poteka v kitajskem jeziku (Odbor za človekove pravice 1992, Annex 2.7). Poleg tega je aktivno znanje kitajskega jezika predpogoj za dostop do univerzitetnega izobraževanja ter ključnega pomena za pridobitev visokih položajev v vladi ali trgovini (Baehr in dr. 1994, 195). Dodatno oviro pri poklicnem razvoju posameznika pa predstavljata tudi

---

diskriminacije in za varstvo manjšin 1993) V skladu s končnim poročilom Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin (leta 1999 preimenovana v Podkomisijo za pospeševanje in varstvo človekovih pravic), naslovljenim *Človekove pravice in preseljevanje populacije*, je politika preseljevanja prebivalstva nezakonita in predstavlja kršitev mednarodnega prava tudi v primeru, kadar je ta politika prikrita in kadar se izvršuje pod pretvezo gospodarskega razvoja (Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin 1997). Elementi take vladne politike lahko po dikciji poročila Podkomisije vključujejo finančne spodbude, načrtovanje, javno informiranje, novačenje priseljencev, zakonodajne reforme in druge aktivnosti na področju sodstva.

⁸¹ Medtem ko v času zasedbe na območju današnje ART ni živel skoraj noben Kitajec, v sosednjih provincah pa je bilo le nekaj 100.000 Kitajcev, je leta 1982 uradni cenzus pokazal 1.541.000 Kitajcev v Tibetu, od tega skoraj 100.000 v ART. Novejša raziskava je ocenila, da se celotna kitajska populacija v ART giblje med 250.000 do 300.000, v sosednjih provincah pa naj bi bilo skupno celo od 5 do 5,5 milijona Kitajcev (van Praag 1998, 70).

dejstvo, da omenjeni položaji zahtevajo članstvo v KP, in stališče, po katerem je vsakršno religiozno verovanje nezdržljivo s partijsko ideologijo. Diskriminacijska politika Tibetancem preprečuje, da bi popolnoma sodelovali v ekonomskem življenju Tibeta, s čimer se ustvarja segregirana skupnost, ki pomeni velik potencial za prihodnje nasilne proteste.

Kljub izjemnemu gospodarskemu razvoju v regiji in visokim vladnim finančnim injekcijam v gospodarstvo Tibeta ostaja življenjski standard Tibetancev pod nacionalnim povprečjem. Večinski del od gospodarskega napredka gre v roke kitajskih priseljencev, ki imajo privilegiran dostop do izobraževanja, stanovanja in zaposlovanja. Večina kitajskih uradnikov, trgovcev, lastnikov trgovin in delavcev živi v mestnih območjih, medtem ko je večina Tibetancev še vedno kmetovalcev in nomadov (Odbor za človekove pravice 1992, Annex 2.7).⁸² Tudi v primerjavi z ostalo Kitajsko imajo Kitajci v Tibetu pri zaposlovanju privilegiran ekonomski položaj. Kar 98 odstotkov uradnih kitajskih priseljencev v Tibetu je namreč zaposlenih v državnih podjetjih, v katerih je povprečna plača leta 1985 znašala 2,143 jenov (198 EUR) in je bila precej višja od povprečne plače drugod na Kitajskem (1,442 jenov ali 133 EUR) (Odbor za človekove pravice 1992, Annex 2.7). Priseljevanje Kitajcev v Tibet, ne glede na to, ali je del namerne strategije Kitajske ali zgolj rezultat ekonomskih spodbud, predstavlja za Tibetance, ki živijo v mestih, »vir ekonomske tekme in kulturne grožnje« (Sautman 2002, 104).

Poleg omenjenih elementov kitajske politike, ki spodkopavajo prvotno zgradbo tibetanske ekonomske, družbene in kulturne identitete, Kitajska vztrajno zatira kakršnokoli izražanje nestrinjanja s kitajsko oblastjo (van Praag 1998, 89). Po objavi izrednega stanja v Lhasi marca 1989 je bilo samovoljno, brez sojenja aretiranih in priprtih na tisoče Tibetancev. Ti priporniki, ki so sodelovali pri dejavnostih, usmerjenih

---

⁸² Kot trdi ekonomist Andrew Martin Fisher, gre za »etnično izključujočo rast«. Res je, da se je tibetansko gospodarstvo v letih od 2000 do 2005 podvojilo, a ga je poganjalo hitro širjenje terciarnega sektorja, ki vključuje vladno in strankarsko administracijo ter gradnjo velike infrastrukture, kot je železnica Činghai-Tibet ter mreža avtocest. Ta gospodarska rast večini Tibetancev ne koristi. Nesorazmerno vlaganje države v infrastrukturo je celo povečalo družbene razlike znotraj tibetanske družbe. Le majhen del Tibetancev, med njimi državni uslužbenci, je postal bogat na račun večine. Za razliko od drugih provinc, kjer vlagajo tudi v izobrazbo in zmanjšanje birokracije, varnostne razmere v Tibetu narekujejo drugače. Le šest odstotkov vseh vladnih investicij v Tibet leta 2005 je bilo namenjenih izobrazbi, medtem ko jih je bilo 13 odstotkov namenjenih za vladno in strankarsko administracijo. Rezultat: 45 odstotkov Tibetancev je bilo leta 2005 nepismenih in ni moglo izkoristiti dostopnih gospodarskih priložnosti, saj te zahtevajo znanje mandarinščine (RTV SLO 2008). Kar 87,2 odstotka Tibetancev, ki živijo na celotnem tradicionalnem ozemlju Tibeta, naj bi živelo na podeželju, znotraj ART pa naj bi Tibetanci predstavljali kar 97,6 odstotka celotnega podeželskega prebivalstva pokrajine, medtem ko naj bi Han Kitajci v veliki večini živeli v mestnih predelih (TIN, 4. oktober 2003).

v podporo tibetanski neodvisnosti, so bili aretirani zaradi dejanj, kot so razkazovanje tibetanske zastave, izdajanje in razdeljevanje letakov, pisanje sloganov na zidove ali predajanje informacij tujcem v zvezi z zaporniki. Že za mirne demonstracije v podporo neodvisnosti so bili zelo strogo kaznovani, vse od enega leta do dosmrtnega zapora, pri čemer sojenje ne upošteva niti minimalnih mednarodnih standardov poštenega sodnega postopka. Poleg tega so zaporniki izpostavljeni sistematičnemu mučenju in slabemu ravnanju, ki v nekaterih primerih pripelje do smrti že med priporom, za številnimi političnimi zaporniki pa se preprosto izgubi vsaka sled (Baehr in dr. 1994, 197). Kot navaja van Praag, so izginotja v Tibetu postala rutinska praksa, v številnih primerih so bili osumljenci aretirani in odpeljani od doma brez kakršnegakoli opozorila ter odvedeni v pripor, ne da bi bila o tem obveščena družina priprte osebe (van Praag 1998, 89).⁸³

Poleg državnih pravosodnih in varnostnih institucij opravlja bolj posreden nadzor nad političnimi dejavnostmi in podporniki neodvisnosti tudi mreža odborov in delovnih enot, katerih glavna naloga je zatiranje izražanja političnih stališč. Te lokalne administrativne strukture nadzorujejo mnenja, Tibetance opozarjajo, da ne demonstrirajo ali razstavljajo plakatov z nacionalistično vsebino, ter ljudem, ki izražajo politična mnenja v podporo neodvisnosti, nalagajo sankcije, ki so izvzete iz pravnega sistema (van Praag 1998, 94-95).

Omenjene nadzorne institucije, katerih delovanje se razteza tudi na šolski sistem, predstavljajo integralni del strategije, s katero želi Kitajska zatreti celo mirno izražanje političnih mnenj, njihove dejavnosti pa kršijo osnovne pravice tibetanskega ljudstva, vključno s pravico do svobodnega izražanja, združevanja, demonstracij ter pravico do sprejemanja in dajanja informacij. Vse od nemirov leta 1989 je bil poostren nadzor nad širjenjem informacij, oblasti strogo nadzirajo in omejujejo stike ljudi s tujimi novinarji,

---

⁸³ Izginotja in omenjeni način aretacij zajemajo številne kršitve človekovih pravic, vključno s samovoljnimi aretacijami, odrekanjem primerne sojenja ter mučenjem in slabim ravnanjem z zaporniki. Pravilo št. 37 minimalnih pravil za ravnanje z zaporniki OZN določa, da mora biti zapornikom »v rednih intervalih« dovoljen stik z družino in prijatelji, tako po telefonu kot z obiski (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners). Kitajska vlada je poročala, da je leta 1994 aretirala dvakrat toliko Tibetancev zaradi »protirevolucionarnih« dejavnosti kot leta 1993. Do konca leta 1994 je bilo v zaporu zaradi političnih prepričanj najmanj 628 Tibetancev, od tega 182 žensk in 45 otrok (van Praag 1998, 93). Human Rights Watch je v poročilu *Detained in China and Tibet* navedel, da je v Tibetu, katerega prebivalstvo predstavlja le 0,2 odstotka celotne populacije Kitajske, več političnih in verskih zapornikov kot v celotni državi (Human Rights Watch 1994).

turisti in diplomati, dajanje informacij tujcem v zvezi z razmerami Tibetu pa velja za hud zločin vohunjenja (Odbor za človekove pravice 1992, Annex II.6).⁸⁴

Najvišjo ceno kitajske politike, s katero želijo kitajske oblasti zatreti občutek tibetanske nacionalne identitete, prav gotovo plačuje tibetanska religija. Politika zatiranja tibetanske religije je najbolj »očiten napad na politično in kulturno identiteto Tibetancev« (van Praag 1998, 61). Vse od leta 1960, ko je Mednarodna komisija pravnikov ugotovila, da je bil v Tibetu storjen genocid, uperjen proti Tibetancem kot religiozni skupini, se je zatiranje religije nadaljevalo in se odvija še danes. V letih od 1960 do 1967 je bilo uničenih skoraj vseh od 6000 samostanov. Čeprav Kitajska za uničenje samostanov obtožuje napačno politiko kulturne revolucije, pa je bila več kot polovica samostanov uničenih pred začetkom obdobja kulturne revolucije, saj naj bi bilo do leta 1962, torej štiri leta pred začetkom tega obdobja, uničenih že 97 odstotkov od več kot 2.500 samostanov (Shakya 2002, 43).

Od leta 1976 naprej je kitajska vlada vse verske institucije podredila nadzoru Službe za verske zadeve, katere glavna naloga je reforma budizma, da bi le-ta ustrezal načelom in ideologiji KP. Kitajska vlada skuša nadzorovati notranje funkcije samostanov, v obdobju po nemirih v letih 1987 in 1989 pa je uvedla temeljit vojaški in policijski nadzor nad samostani, med drugim tudi z namestitvijo notranjih obveščevalcev (van Praag 1998, 63-64). Nadzor nad verskimi dejavnostmi izvajajo Demokratični upravljalni odbori, katerih naloga je, da preprečujejo kakršnokoli obliko nacionalistične budistične propagande in prakse. Njihov nadzor v samostanih sega na področje financ in izobraževanja, sprejema duhovnikov ter širjenja verskih predmetov (Baehr in dr. 1994, 197). Kitajska oblast strogo omejuje število duhovnikov v večjih samostanih, hujši primer popolne kršitve verske svobode Tibetancev pa predstavlja zavrnitev reinkarnacije enajstega pančenlame, ki ga je leta 1995 izbral dalajlama, in postavitve drugega kandidata, ki ga je samovoljno izbrala kitajska oblast (UNPO 1996, 47).

Opisane kršitve človekovih pravic v Tibetu kažejo na vladno politiko, s katero želi Kitajska Tibetancem »onemogočiti izražanje njihove politične identitete in v čim večji meri izkoreniniti družbene, kulturne in ekonomske vezi, ki so Tibetance v zgodovini povezovale v ljudstvo« (van Praag 1998, 60-61).

---

⁸⁴ Kršenje pravice do svobodnega pretoka informacij se je pokazalo tudi v nemirih marca letos, ko je oblast iz Tibeta izgnala nekatere tuje novinarje, prebivalcem pa preprečila dostop na spletne strani, preko katerih bi lahko svet obveščali o razmerah v pokrajini.

Leta 1991 je Podkomisija OZN za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin sprejela osnutek resolucije 1991/10, v kateri je izrazila skrb »nad neprestanimi poročili o kršitvah temeljnih človekovih pravic in svoboščin, ki ogrožajo posebno kulturno, versko in nacionalno identiteto tibetanskega ljudstva.« Kitajske oblasti so to resolucijo zavrnile kot popolnoma neutemeljeno obsodbo, mednarodno zanimanje za stanje na področju človekovih pravic v Tibetu pa označile za vmešavanje v njene notranje zadeve in napad na nacionalno in ozemeljsko celovitost države (Baehr in dr. 1994, 198).⁸⁵

Na tem mestu velja dodati, da je Kitajska v skladu z mednarodnim pravom zavezana k spoštovanju človekovih pravic, zaradi česar se ne more izogniti zahtevi po spoštovanju teh pravic s sklicevanjem na načelo nevmešavanja v notranje zadeve. Nasprotno, ravno kršitve človekovih pravic predstavljajo »dodatno upravičenost zahteve tibetanskega ljudstva po uresničevanju njihove pravice do samoodločbe« (London Statement on Tibet 1993). V skladu z razvojem mednarodnega prava na področju človekovih pravic so le-te prenehale biti predmet »izključne notranje pristojnosti« države v smislu pomena člena 2(7) Ustanovne listine OZN (Hannum 1996, 20).⁸⁶ Kako neka država ravna s svojimi državljani in v kakšnem obsegu je prebivalstvu znotraj njenega ozemlja omogočeno sodelovati v njenih političnih, ekonomskih in socialnih procesih, je tako danes tudi skrb mednarodne skupnosti (Sellers 1996, 12).

3.3 PRAVICA TIBETANSKEGA LJUDSTVA DO SAMOODLOČBE - SKLEP

Po navedenih ugotovitvah lahko sklenem, da ima tibetansko ljudstvo pravico do samoodločbe, vključno z neodvisnostjo, ne glede na predhodni politični status Tibeta iz naslednjih razlogov:

---

⁸⁵ Stališče Kitajske v zvezi z zaščito človekovih pravic v drugih državah namreč je, da mednarodno pravo sicer ima jurisdikcijo nad ravnanji držav, ne pa tudi nad posamezniki v teh državah. Ti so zgolj pod zakonom države, katere rezidenti so. V skladu s tem Kitajska torej podpira stališče, da mednarodne organizacije nimajo pristojnosti, da posegajo na področje varstva človekovih pravic v suverenih državah (Roy 1998, 152-153). Čeprav je Kitajska kot članica OZN pod nadzorom Odbora za človekove pravice, je slednji popustil kitajskemu pritisku in leta 1992 odločil, da ne bo glasovanja o osnutku resolucije 1991/10.

⁸⁶ Dokaz za to so dnevni redi teles OZN, kot so Odbor za človekove pravice, Ekonomski in socialni svet in Generalna skupščina. Četrty člen Dunajske deklaracije in akcijskega načrta (1993) določa, da »sta spodbujanje in zaščita vseh človekovih pravic legitimna skrb mednarodne skupnosti.«

1. Tibetanci so nedvomno »ljudstvo« s pravico do samoodločbe, torej pravico, da svobodno določajo svoj politični status in uresničujejo svoj gospodarski, socialni in kulturni razvoj;
2. Kitajska ni delovala kot legitimna oblast Tibetancev, temveč jim je v prvi točki omenjeno pravico do svobodne izbire nasilno odvzela s tem, ko jim je vsilila povsem tuj politični sistem, ki ne upošteva njihove posebne kulturne identitete, zaradi česar so Tibetanci dejansko podvrženi obliki tuje nadvlade;
3. Kitajska je v Tibetu kršila širok spekter človekovih pravic in svoboščin, s katerimi se skuša zatreti vsakršno manifestacijo tibetanske nacionalne identitete. Tako je ogrožen obstoj Tibetancev kot posebnega naroda, ki je več kot 1300 let obstajal neodvisno, zaradi česar postaja uresničevanje pravice do samoodločbe za Tibetance toliko bolj nujno potreben korak.

Pravica Tibetancev do samoodločbe ima trden pravni temelj v Deklaraciji sedmih načel, ki načelo o spoštovanju ozemeljske celovitosti neke države pogojuje z obstojem vlade, ki se obnaša v skladu s pravico do samoodločbe in je legitimni predstavnik celotnega prebivalstva na njenem ozemlju. Ugotovili smo, da kitajska oblast v Tibetu nima omenjene legitimnosti, zato lahko potrdim v uvodu zastavljeno tezo, da ima tibetansko ljudstvo, kljub mednarodnopravnemu načelu suverenosti in ozemeljske celovitosti, pravico do zunanje samoodločbe.

3.4 OBLIKE URESNIČEVANJA PRAVICE TIBETANCEV DO SAMOODLOČBE KOT MOŽNE REŠITVE TIBETANSKEGA VPRAŠANJA

Kljub trdni pravni osnovi, na kateri sloni pravica tibetanskega ljudstva do samoodločbe in izbire prihodnjega političnega statusa, je ta izbira v trenutnih geopolitičnih mednarodnih okoliščinah in spričo velikega gospodarskega vpliva Kitajske izjemno omejena. Popolnoma nerealistična je zlasti najbolj radikalna možnost rešitve vprašanja Tibeta, ki se nanaša na vzpostavitev neodvisne države. Tega se zaveda tudi dalajlama, ki je zato ovrigel zahtevo po neodvisnosti že v 80. letih prejšnjega stoletja. Dalajlama se je leta 1988 na napoved Kitajske, da bo v primeru, če se bo javno odpovedal zahtevi po neodvisnosti Tibeta, dovolila, da se vrne v Tibet, odzval z novim predlogom rešitve tibetanskega vprašanja, s katerim se je prvič javno odpovedal neodvisnosti pod pogojem večje avtonomije pokrajine. Predlog je razkril v govoru pred Evropskim parlamentom v Strasbourgu, njegove glavne točke pa so naslednje: celoten

Tibet, tako politični kot etnični, bi moral postati samoupravna demokratična entiteta z visoko stopnjo avtonomije in pravico do članstva v mednarodnih organizacijah, medtem ko bi bila Kitajska odgovorna za zunanjo politiko Tibeta, s pravico do omejenega števila vojakov v Tibetu, vendar le do takrat, ko bi Tibet postal popolnoma demilitarizirano in nevtralnno območje. Politični sistem bi temeljil na demokratično izvoljenem predsedniku izvršne oblasti, dvodomnem parlamentu in neodvisnem sodnem sistemu (Strassbourg Proposal 1988). Goldstein (1997, 88) ugotavlja, da status Tibeta, kot ga je predvideval novi predlog, spominja na status avtonomnega dominiona, kakršnega je imel Tibet v času dinastije Qing.⁸⁷ Kot ugotavlja Herzer (2000), je odločitev za rešitev tibetanskega vprašanja, ki ne vključuje neodvisnosti, rezultat daljajlamove »ocene o relativni politični in gospodarski moči Kitajske in Tibeta ter dolgoletnega neuspeha mednarodne skupnosti, da bi podprla tibetansko neodvisnost.«

Tudi druga skrajna oblika uveljavitve pravice do samoodločbe, popolna integracija v Kitajsko, je zgolj teoretična opcija, kajti jasno je, da spričo dolgoletne kitajske represije in kršitev temeljnih pravic, večina Tibetancev ne bi podprla take rešitve (Herzer 2002).

Med mednarodnimi strokovnjaki se tako kot najbolj primerno pogosto omenja rešitev, ki bi omogočala večjo avtonomijo pokrajine znotraj kitajske države. Taka rešitev bi namreč razrešila tibetansko zahtevo po samoodločbi na način, ki ne bi ogrozil ozemeljske celovitosti Kitajske (van Praag 1998, 108).⁸⁸ Kot navaja Goldstein (1998, 94), je »ključ do rešitve konflikta oblikovanje kompromisa, ki bi zagotavljal ohranitev tibetanske domovine, v kateri prevladujejo etnični Tibetanci in kjer cvetijo tibetanski jezik, kultura in religija.« Avtonomija predstavlja ključ do takega kompromisa znotraj politične strukture Kitajske, kajti avtonomni režimi, kot navaja Musgrave (1997, 207), zadovoljijo »težnje določenih etničnih skupin, obenem pa ohranjajo ozemeljsko celovitost in suverenost države, zato se jih pogosto omenja kot sredstvo za reševanje

---

⁸⁷ Dominion je uradno ime za kolonije nekdanjega britanskega imperija, v katerih je lokalno prebivalstvo izbiralo lokalna predstavniška telesa, ki so imela zakonodajno in izvršno oblast na področju lokalnih zadev, medtem ko sta bili zunanja politika in obramba v pristojnosti metropole. Gre še za blažjo obliko odvisnosti, kot v primeru protektoratov (Degan 2000, 292). Predlog iz Strasbourga je sprva spravil Peking v zadrego, saj je v preteklosti Kitajska ponavljala, da se je z daljlamo pripravljena pogajati o vsem, razen o popolni neodvisnosti. Vendar je na koncu prevladalo stališče, ki je brezkompromisno zavrnilo predlog daljlamove, in sicer na temelju razumevanja, da predstavlja posredno obliko neodvisnosti (Goldstein 1997, 89). Še posebno kritično točko predloga predstavlja vključevanje celotnega zgodovinskega tibetanskega ozemlja v skupno avtonomno entiteto.

⁸⁸ Skoraj vsi avtorji, tudi tisti najbolj goreči nasprotniki kitajske zasedbe Tibeta, zagovarjajo avtonomijo kot najbolj primerno obliko rešitve vprašanja, sem sodijo zlasti Goldstein (1998), Herzer (2000), Van Praag (1998).

konfliktov med zahtevami etnične samoodločbe in načelom ozemeljske celovitosti držav.«

V prid taki rešitvi pa govori tudi zgodovina kitajsko-tibetanskih odnosov, ki kaže na to, da so bila obdobja posrednega kitajskega vpliva v Tibetu uspešna, medtem ko so obdobja, v katerih je Kitajska v Tibetu skušala vzpostaviti neposredno oblast, vsakokrat izzvala tibetanski odpor. Le posredna kitajska oblast lahko v Tibetu uživa maksimalno tibetansko podporo ter hkrati ščiti ključne kitajske strateške interese (Norbu v Smith 2003, 102). Z zasedbo leta 1950 je Kitajski sicer uspelo vzpostaviti učinkovito oblast v Tibetu, vendar pa se njena oblast, ki jo spremlja represivna in asimilacijska politika, sooča z nenehno grožnjo tibetanskih nasilnih nemirov. Ta grožnja bo obstajala, vse dokler ne bodo v Tibetu vzpostavljene razmere, ki bodo Tibetancem omogočale popolno svobodo do ohranjanja lastne kulture, jezika in vere ter takega gospodarskega razvoja, od katerega bodo primarne koristi imeli Tibetanci in ki bo upošteval tudi okoljevarstvene interese nekoč nedotaknjene tibetanske planote.

Govoriti o avtonomiji kot taki nima posebnega smisla, kajti sam izraz nima splošno sprejetega pomena znotraj mednarodnega prava.⁸⁹ Zato je za rešitev vprašanja Tibeta v obliki avtonomije treba najprej definirati posebno delitev vladnih pristojnosti (Herzer 2000).

Za TVI bi bila optimalna rešitev seveda popolna politična avtonomija, kakršno je dalajlama predlagal leta 1988 v Strasbourgu, in v okviru katere bi bil Tibet pristojen za vsa področja, razen zunanjih zadev in obrambe. Vendar pa je, podobno kot zahteva po neodvisnosti, tudi zahteva po popolni politični avtonomiji za Kitajsko popolnoma nesprejemljiva in ne predstavlja realistične osnove za rešitev tibetanskega vprašanja (Goldstein 1995, 57).⁹⁰

Kot ugotavlja Goldstein (1995, 57), je edina realna možnost za rešitev problema kompromis, ki bi omogočal vzpostavitev resnično »tibetanskega« Tibeta, ne da bi bilo za to treba spremeniti obstoječi komunistični politični sistem. Ravno ohranitev tibetanske kulturne identitete in religije, ki sta v sedanjih razmerah najbolj ogroženi, je

---

⁸⁹ Beseda avtonomija izvira iz grške besede *auto-nomos* (*nomos* pomeni »zakon«), ki pomeni »neodvisen, ki živi po svojih lastnih zakonih.« (Wikipedia 2008a) Avtonomija vključuje samoupravo za določen del prebivalstva države, znotraj katere se lahko oblikuje bodisi na teritorialni ali personalni osnovi (Musgrave 1997, 207).

⁹⁰ Kitajska zavrača možnost popolne politične avtonomije Tibeta kot nesprejemljivo na podlagi argumenta, da je bil Tibet od nekdaj del Kitajske in da si v skladu s tem ne zasluži oblike avtonomije, kakršna je bila priznana Hongkongu ter da je z integracijo v Kitajsko pridobil več koristi. (CBS New 2004).

danesh primarni cilj dalajlame, medtem ko je za Kitajsko najpomembnejši cilj krepitev njenih strateških in prestižnih interesov. Omenjena rešitev bi zadovoljila ključne interese obeh strani, vendar le s predpostavko, da obe strani pristaneta na nekaj pomembnih kompromisov.

Goldstein (1995, 57), denimo, predlaga kompromis, po katerem bi »nova« avtonomna regija Tibet na političnem področju sicer obdržala komunistični politični sistem, Kitajska pa bi morala postopoma imenovati Tibetance na vsa pomembnejša partijska in vladna mesta v administraciji. Tibet bi bil torej še vedno pod oblastjo KP, vendar bi bili vsi pomembnejši položaji v rokah Tibetancev.

Drugo obliko rešitve v politični sferi pa predlaga Sautman (2002, 106). V skladu z njegovim modelom bi morala namreč Kitajska v Tibetu opustiti vse prisotno vodstvo KP v korist koalicijske vlade. Hkrati bi moral dalajlama opustiti zamisel o hitrejši demokratizaciji Tibeta, kot v ostali Kitajski. Koalicija bi bila razdeljena med KP in med tiste dalajlamove predstavnike, ki ne podpirajo ideje neodvisnega Tibeta. KP bi bila v Tibetu pristojna za telesa državne oblasti na ministrski ravni, medtem ko bi bili dalajlamovi predstavniki v tej vladi odgovorni za ministrstva na področjih religije, kulture in izobraževanja.⁹¹

Na kulturnem področju Goldstein predlaga vrsto ukrepov, ki bi okrepili prisotnost in prevlado tibetanske kulture. Eden od najbolj kritičnih ukrepov je premik poudarka s kitajskega na tibetanski jezik, ki bi postal osnovni jezik v državnih uradih. Pomembnim ukrepom lahko prištejemo tudi nujnost izboljšanja standarda izobraževanja, ki poteka v tibetanskem jeziku, in zmanjšanje diskriminacije Tibetancev na področju izobraževanja. Med druge ukrepe bi sodila tudi postopna ukinitve omejevanja števila menihov v samostanih (Goldstein 1998, 7).

Na demografskem in ekonomskem področju bi morala Kitajska sprejeti ukrepe, ki bi zmanjšali število priseljencev v Tibetu, za Tibetance pa povečali koristi od gospodarskega razvoja. Trenutni razvojni program v regiji sicer ne bi bil opuščten, bi pa moral biti njegov primarni cilj blaginja Tibetancev (Goldstein 1998, 7). Končni rezultat tega procesa bi bil Tibet, v katerem bi prevladovala tibetanska kultura in jezik, njegova demografska sestava pa bi bila prevladujoče »tibetanska«.

---

⁹¹ Ta model razdelitve pristojnosti sloni na modelu koalicijske vlade, kot je bila oblikovana med unionisti in nacionalisti na Severnem Irskem. Irski premier Bertie Ahern je ta model avtonomije Severne Irske, ki je pristojna za izobraževanje, kulturo, zdravstveno oskrbo, kmetijstvo in promet, predlagal dalajlami kot možno rešitev tibetanskega vprašanja (Sautman 2002, 106).

Ena od ključnih ovir pri doseganju takega kompromisa je zahteva TVI po združitvi vseh tibetanskih območij v enoten Tibet. Možno premostitev te ovire vidi Goldstein (1995, 58) v hkratni uveljavitvi nekaterih predlaganih reform tudi v tibetanskih etničnih območjih izven ART. Na drugi strani bi bilo treba doseči soglasje o tem, da se vprašanje združitve teh območij preloži za nadaljnjih pet do deset let, oz. dokler se ne bi pokazali rezultati uvedbe novega programa.

Za pristanek Kitajske na tako rešitev bi bilo treba v kompromis vključiti tudi elemente, ki bi vsaj na simbolni ravni okrepili kitajsko suverenost nad Tibetom. V primeru, da bi Kitajska sprejela predlagani kompromis, bi se moral dalajlama torej vrniti v Tibet in javno sprejeti kitajsko suverenost nad območjem ter delovati v smeri vzpostavitve kooperativnih in harmoničnih odnosov med Tibetanci in Kitajci v regiji. Tibetance bi moral prepričati, da prenehajo z nemiri in sprejmejo stališče, da »tibetanski« Tibet ni nezdržljiv z njegovim statusom znotraj Kitajske. Tako delovanje dalajlame bi za Kitajsko pomenilo konec dileme, ker bi se končala podpora Zahoda tibetanski neodvisnosti, za dalajlamo pa bi kompromis pomenil ohranitev Tibeta kot izključno tibetanske domovine, tako za njeno ljudstvo kot tudi kulturo (Goldstein 1998, 8).

Kitajska v Tibetu vodi politiko, ki spreminja njegovo kulturno in etnično podobo, kar med Tibetanci ustvarja napetost, sovraštvo in nasilje. Taka politika ne vodi k dolgoročni varnosti, za katero si prizadeva Kitajska. Kakršna koli rešitev tibetanskega vprašanja bi zato morala nujno vključevati močno etnično komponento (Goldstein 1995, 60). »Etnična« rešitev tibetanskega vprašanja bi bila tudi povsem v skladu s priznanjem Kitajske, da je tibetanski problem v osnovi etnični problem in ne »*sui generis* rezultat »fevdalne« dediščine starega Tibeta«, ter da se bistveno ne razlikuje od ostalih etničnih problemov po svetu (Sautman 2002, 88).⁹²

---

⁹² Leta 1999 je kitajski premier Zhu Rongji v intervjuju kanadskemu poročevalcu dejal: »Vprašanje Kosova je etnični problem, ki je seveda notranja zadeva. Vprašanja, kakršno je Kosovo, obstajajo v mnogih državah. Vi v Kanadi imate vprašanje Quebeca; Velika Britanija ima Severno Irsko; in na Kitajskem je vprašanje Tibeta.« (*Irish Times* 1999).

4 ZAKLJUČEK

Geografska odmaknjenost, dolgoletna politična izolacija in strateška lega, zaradi katere se je Tibet zlasti konec 19. in v začetku 20. stoletja večkrat znašel v navzkrižju interesov velikih sil, so le nekateri od dejavnikov, ki so prispevali k temu, da ostaja vprašanje političnega statusa Tibeta, skupaj z usodo tibetanskega ljudstva, do danes eno od nerešenih vprašanj mednarodne skupnosti. Čeprav se zdi, da je slednja že sprejela končno in nespremenljivo dejstvo, da današnji položaj Tibetancev vedno bolj spominja na položaj manjšine v večnacionalni državi, pa samo tibetansko vprašanje ostaja še kako živo. Tibetansko ljudstvo, ki je po svojih etničnih, kulturnih in jezikovnih značilnostih v osnovi drugačno od Han Kitajcev, si namreč pod pritiski doseljevanja Hanov na nekoč etnično homogeno tibetansko ozemlje, kulturne asimilacije, komunistične indoktrinacije ter policijskega nadzora nad vsem, kar bi lahko le spominjalo na izražanje podpore dalajlami in tibetanskemu nacionalizmu, danes želi le še udeležanje pravice do svobodne izbire lastne usode.

V nalogi sem skušala odgovoriti na dve temeljni vprašanji. Prvo se nanaša na status Tibeta pred njegovo zasedbo leta 1950, drugo pa na pravico tibetanskega ljudstva do samoodločbe v razmerju do nasprotne zahteve Kitajske po ohranitvi njene ozemeljske celovitosti. Kot smo ugotovili pri obravnavi pravice tibetanskega ljudstva do samoodločbe in njenega razmerja do načela ozemeljske celovitosti, stoji zahteva tibetanskega ljudstva do samoodločbe na čvrstem mednarodnopravnem temelju, in to tudi če ne upoštevamo dejstva, da je Tibet pred zasedbo obstajal kot *de facto* neodvisna država, kar je bilo ugotovljeno pri preverjanju prve teze. Tri točke tega pravnega temelja, katerega osnovo predstavlja Deklaracija sedmih načel, velja ponoviti. Prvič, Tibetanci so nedvomno »ljudstvo« s pravico do samoodločbe, torej s pravico, da svobodno določajo svoj politični status in uresničujejo svoj gospodarski, socialni in kulturni razvoj. Drugič, Kitajska ni delovala kot legitimna oblast Tibetancev, temveč jim je omenjeno pravico do svobodne izbire nasilno odvzela, ko jim je vsilila povsem tuj politični sistem, ki ne upošteva njihove posebne kulturne identitete, zaradi česar so Tibetanci dejansko podvrženi obliki tuje nadvlade. Tretjič, Kitajska je v Tibetu kršila širok spekter človekovih pravic in svoboščin, s katerimi se skuša zatreti vsakršno manifestacijo tibetanske nacionalne identitete. Tako je ogrožen obstoj Tibetancev kot posebnega naroda, ki je več kot 1300 let obstajal neodvisno, zaradi česar postaja zahteva po uresničevanju pravice do samoodločbe za Tibetance toliko bolj upravičena.

Z obravnavo tibetanskega vprašanja v luči načela pravice ljudstev do samoodločbe sem hkrati tudi ugotovila, da hrepenenje Tibetancev po svobodi kaže na številne razpoke v sistemu kitajske nadvlade. Ta si je s prijemi, ki bolj spominjajo na kolonialno prisvajanje kot pa na legitimno vzpostavitev oblasti na domnevno integralnem delu kitajskega ozemlja, na tej »zahodni zakladnici«, kot Tibet imenuje Kitajska, skušala podrediti Tibetance in za vedno zatreti njihovo avtentično kulturno bit. Izraz te kulturne biti, ki ji danes grozi popolna asimilacija, predstavlja tibetanski nacionalizem, ki po več kot pol stoletja trajajoči kitajski nadvladi, še vedno živi v srcih Tibetancev. Dokaz za to so tudi najnovejši nemiri v tibetanski prestolnici Lhasi, ki so izbruhnili 10. marca letos, na dan 49. obletnice tibetanske vstaje.

Tibetansko vprašanje bo obstajalo, vse dokler Kitajska ne bo pripravljena priznati, da je to problem, ki ga je treba rešiti čimprej, predvsem ne prepozno. Prepozno tako za Tibetance, ki bodo rešitev problema videli le še v nasilju in iskanju neodvisnosti, kot tudi za Kitajce, ki se bodo spričo izrednih razmer vedno znova soočali z grožnjo njihovi varnosti prav na obrobju njihove države. Kitajska mora sprejeti stališče mnogih mednarodnih strokovnjakov, da za tibetansko vprašanje obstaja rešitev, ki bo v korist obema stranema. Gre za rešitev, ki bo upoštevala varnostne in strateške interese Kitajske na eni in interese Tibetancev po ohranjanju njihove kulture, jezika in vere na drugi strani.

V luči dosedanje razprave se edina primerna in kolikor toliko realna rešitev tibetanskega vprašanja kaže v obliki večje avtonomije pokrajine in vzpostavitvi takih razmer, ki bi Tibetancem dovoljevale svoboden obstoj in razvijanje njihove posebne kulturne identitete, vere in jezika, in to ob takem gospodarskem razvoju, katerega primarna korist bi šla v roke avtohtonim prebivalcem te nekdam skoraj povsem neodvisne entitete na strehi sveta. Vse naštetu predstavlja elemente t. i. notranje samoodločbe kot oblike uresničevanja pravice do samoodločbe, ki v mednarodni skupnosti vedno bolj dobiva pomen in bo v prihodnosti predstavljala rešitev za številne zatirane etnične skupine znotraj držav.

Obravnava tibetanskega vprašanja v luči načela pravice ljudstev do samoodločbe pa je osvetlila tudi dejstvo, da gre pri vprašanju Tibeta za eno tistih nerešenih vprašanj mednarodne skupnosti, pri reševanju katerih so se pokazale številne nedorečenosti in nedoslednosti v zvezi z uresničevanjem mednarodnopravnega načela pravice ljudstev do samoodločbe. Kljub temu, da je bila pravica Tibetancev do samoodločbe izrecno priznana v resolucijah Generalne skupščine, je namreč reševanje tibetanskega vprašanja

primarno prepuščeno ozkim geopolitičnim in ekonomskim interesom velikih sil. Nezanimanje mednarodne skupnosti za reševanje tibetanskega vprašanja kaže na dosledno nadaljevanje dolgoletne spravljive politike do Kitajske, od katere ima Zahod velikanski dobiček. Ta politika osvetljuje dejstvo, da imajo kljub hvalevredni retoriki mednarodne skupnosti o pomenu spoštovanja pravice do samoodločbe, ki se jo smatra celo kot pogoj za dejansko zagotovitev in spoštovanje individualnih človekovih pravic, zadnjo besedo pri reševanju tovrstnih vprašanj politični in gospodarski razmisleki velikih sil.

5 LITERATURA

Afriška listina o pravicah človeka in ljudstev. 1981. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/z1afchar.htm> (5. julij 2007).

Anderson, Malcolm. 2004. *Territory and State Formation in the Modern World.* Cambridge: Polity Press.

Angleško-tibetanski trgovinski predpisi – Anglo-Tibetan Trade Regulations. Sklenjeni 3. julija 1914 in pripeti k osnutku Konvencije iz Simle. 1914. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties14.html> (23. oktober 2008).

Arpi, Claude. 1999. *The Fate of Tibet: When Big Insects Eat Small Insects.* New Delhi: Har-Anand.

Baehr, Peter R., Hilde Hey, Jacqueline Smith in Theresa Swinehart, ur. 1994. *Human Rights in Developing Countries Yearbook 1994.* Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=ivcsDHJzL-YC&printsec=frontcover&dq=E/CN.4/1992/37&hl=sl&source=gbs_summary_r&cad=0#PPP1,M1 (11. november 2007).

Bartkus, Viva Ona. 1999. *The Dynamic of Secession.* Cambridge: Cambridge University Press.

Brownlie, Ian. 1967/1995. *Basic Documents in International Law.* Fourth Edition. Oxford (New York): Clarendon.

Buchanan, Allen. 2007. *Justice, Legitimacy, and Self-Determination. Moral Foundations for International Law.* Oxford: Oxford University Press.

Calvin, James Barnard. 1984. *The China-India Border War.* Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1984/CJB.htm> (15. julij 2008).

Carley, Patricia. 1995. *Selfdetermination: Sovereignty, Territorial Integrity and the Right to Secession*. United States Institute for Peace. Dostopno prek: <http://usip.org/pubs/peaceworks/pwk7.pdf> (23. oktober 2008).

Cassese, Antonio. 1995. *Self-Determination of Peoples: a Legal Reappraisal*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.

CBS New. 2004. China rules out Tibet autonomy, (23. maj). Dostopno prek: <http://www.studentsforfreetibet.org/article.php?id=260> (15. februar 2008).

Charter of the Tibetans in Exile. 1991. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet6.html> (25. marec 2008).

China Internet Information Center. 2002. *China's Tibet Facts and Figures 2002*. Dostopno prek: <http://www.china.org.cn/english/tibet-english/zirzy.htm> (23. oktober 2008).

Cobban, Alfred. 1970. *The Nation State and National Self-determination*. New York: T. Y. Crowel.

Conforti, Benedetto. 2005. *Mednarodno pravo*. Ljubljana: FDV.

Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Mednarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet sveučilišta u Rijeci.

Dunham, Mikel. 2004. *Buddha's Warriors: The Story of the CIA-Backed Tibetan Freedom Fighters, the Chinese Invasion and the Ultimate Fall of Tibet*. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin.

ECOSOC. 1955. *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners* - Minimalna pravila Združenih narodov o ravnanju z zaporniki, sprejeta na prvem kongresu OZN o preprečevanju zločina in ravnanju z zaporniki v Ženevi 1955, na podlagi resolucije ECOSOC-a dne 31. julija 1957 in 13. maja 1977. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp34.htm (23. marec 2008).

Foreign Relations Authorization Act for Fiscal Year 1988-89. 1987. Washington DC, 22. december. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/us/us1.html> (26. november 2007).

Free Tibet Campaign. 2008. *Tibet Facts No.1: Major Allegations: Key Facts on the Chinese Occupation Invasion and Refugees*. 2008. Dostopno prek: http://wiki.idebate.org/index.php/Argument:Chinese_expansion_in_Tibet_is_a_real_threat_to_the_Tibetans (23. marec 2008).

Generalna skupščina. 1948. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* - Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, res. GS 260A (III), sprejeta 9. decembra 1948, v veljavi od 12. januarja 1951. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm (15. november 2007).

--- 1959. *United Nations General Assembly Resolution 1353 (XIV) on Tibet*, sprejeta 21. oktobra 1959. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/un/un3.html> (25. april 2007).

--- 1960. *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* - Deklaracija o podelitvi neodvisnosti kolonialnim deželam in ljudstvom, res. GS 1514 (XV), sprejeta 14. decembra 1960. Dostopno prek: http://www.tamilnation.org/selfdetermination/instruments/60_1514_GA_resolution.htm (5. julij 2007).

--- 1961. *United Nations General Assembly Resolution 1723 (XVI) on Tibet*, sprejeta 20. decembra 1961. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/un/un5.html> (25. april 2007).

--- 1965. *General Assembly Resolution 2079 (XX) on Tibet*, sprejeta 18. decembra 1965. Dostopno prek: <http://tibetjustice.org/materials/un/un6.html> (25. april 2007).

--- 1967. *International Covenant on Civil and Political Rights* - Mednarodna konvencija o državljanskih in političnih pravicah, res. GS 2200A (XXI), sprejeta 16. decembra

1966, v veljavi od 23. marca 1967. Dostopno prek: <http://hrweb.org/legal/cpr.html> (5. maj 2007).

--- 1970. *Declaration On Principles Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations* - Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Organizacije Združenih narodov, res. GS 2625 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno prek: http://self-determination.gi/declaration_on_principles_of_int.htm (24. april 2007).

--- 1976. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* - Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, res. GS 2200A (XXI), sprejeta 16. decembra 1966, v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm (5. maj 2007).

--- 1990. *United Nations Resolution A/RES/45/130, Importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights* - Resolucija GS A/RES/45/130 o pomenu splošnega priznanja pravice ljudstev do samoodločbe in hitre podelitve neodvisnosti kolonialnim deželam in ljudstvom za učinkovito zaščito in spoštovanje človekovih pravic, sprejeta 14. decembra 1990. Dostopno prek: <http://domino.un.org/UNISPAL.NSF/1ce874ab1832a53e852570bb006dfaf6/b809fb03b17dad4785256ae1004f656f!OpenDocument> (14. november 2007).

--- 2005. *United Nations resolution A/RES/59/179, The right of the Palestinian people to self-determination* – Resolucija GS A/RES/59/179, Pravica palestinskega ljudstva do samoodločbe, sprejeta 3. marca 2005. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/487/00/PDF/N0448700.pdf?OpenElement> (5. julij 2007).

--- 2007. *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* - Deklaracija o pravicah staroselskih ljudstev, sprejeta 13. septembra 2007 na 61. plenarnem zasedanju Generalne skupščine. Dostopno prek: <http://www.iwgia.org/sw248.asp> (6. julij 2007).

Goldstein, Melvyn C. 1995. *Tibet, China and the United States: Reflections on the Tibet Question*. The Atlantic Council of the United States` Occasional Paper. Center for Research on Tibet, Case Western Reserve University. Dostopno prek: <http://omni.cc.purdue.edu/~wtv/tibet/article/art4html> (24. maj 2007).

--- 1997. *The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet and the Dalai Lama*. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press.

Goldstein, Melvyn C. 1998. The Dalai Lama`s Dilemma. *Foreign Affairs* 77 (1): 83-97. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/delivery?vid=35&hid=119&sid=36a996ff-0774-401c-bf6a-08f387df185%40sessionmgr104> (23. maj 2007).

Goldstein, Melvyn C. in Matthew T. Kapstein. 1998. *Buddhism in Contemporary Tibet: Religious Revival and Cultural Identity*. Berkeley: University of California Press.

Gudelevičiūtė, Vita. 2005. Does the principle of Self-Determination Prevail over the Principle of Territorial Integrity? *International Journal of Baltic Law* 2 (2): 84-74. Dostopno prek: <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=3aa23ac1-66e8-4193-a3e1-a7286ee6bfd5> (5. maj 2007).

Hannum, Hurst. 1993. *Documents on Autonomy and Minority Rights*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

Hannum, Hurst. 1996. *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: the Accommodation of Conflicting Rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Hao, Yan. 2000. Tibetan Population in China: Myths and Facts Re-examined. *Asian Ethnicity* 1 (1): 11-36. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=32&hid=119&sid=7b342e77-4311-4c9b-b4f2-50ccc0464044%40sessionmgr108> (6. maj 2007).

He, Baogang in Barry Sautman. 2005. The Politics of the Dalai Lama's New Initiative for Autonomy. *Pacific Affairs*. 78 (4): 601-629. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=13&hid=102&sid=36a996ff-0774-401c-bf6a-08f387df185%40sessionmgr104> (6. maj 2007).

Herzer, Eva. 2000. Autonomy, Self-government and Self-Determination for Tibet? *Tibetan Bulletin* 4 (3). Dostopno prek: http://www.radicalparty.org/monitor/tibetan_bulletin.htm (11. februar 2008).

Herzer, Eva. 2002. *The Right to Self-Determination - the Legal Cornerstone to Tibet's Future*. Dostopno prek: <http://www.savetibet.org/news/positionpapers/selfdetermination.php> (22. april 2007).

Human Rights Watch. 1994. *Detained in China and Tibet*. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=zZv3IRRk8WoC&dq=ExtraJudicial+Forms+of+Political+Control+in+Tibet&lr=&hl=sl&source=gbs_summary_s&cad=0 (23. marec 2008).

I.C.J. 1995. *Case concerning East Timor (Portugal v. Australia)*, 30. junij. <http://www.icjciij.org/docket/index.php?sum=430&code=pa&p1=3&p2=3&case=84&k=66&p3=5> (4. november 2007).

Information Office of the State Council of The People's Republic of China. 1992. *Tibet – It's Ownership and Human Rights Situation*. Dostopno prek: <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm> (11. junij 2007).

--- 2004. *Regional Ethnic Autonomy in Tibet*. Dostopno prek: <http://www.china.org.cn/e-white/20040524/index.htm> (4. april 2008).

International Campaign for Tibet. 2008. *Tibet at the UN General Assembly*. Dostopno prek: <http://www.savetibet.org/advocacy/un/resolutions//index.php> (24. februar 2008).

Irish Times. 1999. Zhu links Kosovo and Northern Ireland, (8. april). Dostopno prek: http://www.tibet.ca/en/newsroom/wtn/archive/old?y=1999&m=4&p=8_1 (4. april

2008).

J. Summers, James. 2005. The Right of Self-Determination and Nationalism in International Law. *International Journal on Minority and Group Rights* 12: 325-354. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=7&hid=22&sid=0bf91856-5ffa-467b-bc18-5eb22ef799a3%40sessionmgr7> (6. maj 2007).

Jayasinghe, Shyamon. 2002. The Future of Self-Determination. *Contemporary Review* 280 (1634): 169-171. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=14&hid=119&sid=7b342e77-4311-4c9b-b4f2-50ccc0464044%40sessionmgr108> (22. maj 2007).

Kapitan, Tomis. 2006. Self-Determination and International Order. *Monist* 89 (2): 356-370. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=6&hid=22&sid=0bf91856-5ffa-467b-bc18-5eb22ef799a3%40sessionmgr7> (6. maj 2007).

Konvencija med Veliko Britanijo in Tibetom – Convention Between Great Britain and Thibet, podpisana 7. septembra 1904 v Lhasi. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties10.html> (23. oktober 2008).

Konvencija med Veliko Britanijo, Kitajsko in Tibetom – Convention Between Great Britain, China and Tibet, Simla 13. julij 1914. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties16.html> (26. april 2007).

Konvencija o pravicah in dolžnostih držav – Convention on the Rights and Duties of States, podpisana 26. decembra 1933, v okviru sedme mednarodne konference ameriških držav v Montevideu, v veljavi od 26. decembra 1934. Dostopno prek: <http://www.molossia.org/montevideo.html> (29. januar 2008).

Konvencija v zvezi s staroselskimi in plemenskimi ljudstvi v neodvisnih državah - Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, sprejeta 27. junija 1989 v okviru 76. zasedanja Mednarodne organizacije dela, ki je

potekalo 7. junija 1989. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C169> (6. julij 2007).

Kristan, Ivan. 1990. *Pravica do samoodločbe*. Ljubljana: Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani.

Kuleshov, Nikolai S. 2000. The Tibet Policies of Britain and Russia, 1600-14. *Asian Affairs* 31 (1): 41-47. Dostopno prek: <http://www.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=23&hid=105&sid=cf068304-0848-4fb0-80ed-7ecf493b55c9%40sessionmgr1107> (8. maj 2007).

Lee, Katie. 2007. China and the International Covenant on Civil and Political Rights: Prospects and Challenges. *Chinese Journal of International Law*. 6: 445-474. Dostopno prek: <http://www.chinesejil.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/6/2/445> (23. julij 2008).

London Statement on Tibet. 1993. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo8.html> (28. januar 2008).

Mednarodna komisija pravnikov. 1959. *The Question of Tibet and the Rule of Law*. Ženeva 1959. Dostopno prek: <http://tibetjustice.org/materials/govngo/govngo1.html> (20. april 2007).

Mednarodna komisija pravnikov. 1960. *Tibet and the Chinese People's Republic*. Ženeva 1960. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo2.html> (20. april 2007).

Mishra, Naveen in Sudhir Kumar Singh. 2002. *Status of Minorities in South Asia*. Delhi: Authorspress.

Moris, Halim. 1997. *Self-Determination: An Affirmative Right or Mere Rhetoric?* Dostopno prek: <http://www.tamilnation.org/selfdetermination/97moris.htm> (30. april 2007).

Müllerson, Rein. 1994. *International Law, Rights and Politics: Developments in Eastern Europe and the CIS*. London, New York: Routledge.

Musgrave, Thomas D. 1997. *Self-Determination and National Minorities*. Oxford: Clarendon Press.

Neuberger, Benyamin. 2001. National Self-Determination: A Theoretical Discussion. *Nationalities Papers* 29 (3): 391-418. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=15&hid=119&sid=7b342e77-4311-4c9b-b4f2-50ccc0464044%40sessionmgr108> (22. maj 2007).

Norbu, Dawa. 1998. *Tibet: The Road Ahead*. London: Rider.

Odbor za človekove pravice. 1984. *CCPR Observation generale No. 12: Le droit des peuples a disposer (Art. 1) - Splošni komentar Odbora št. 12 k Mednarodni konvenciji o državljanskih in političnih pravicah*. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/a7e1ab5acb7fa94480256523004775bd?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/a7e1ab5acb7fa94480256523004775bd?Opendocument) (24. maj 2008).

Odbor za človekove pravice. 1992. *Situation in Tibet – Situacija v Tibetu*, poročilo Generalnega sekretarja OZN, predloženo k osnutku resolucije Podkomisije Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin 1991/10, E/CN.4/1992/37. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/un/un8.html> (4. marec 2008).

Office of His Holiness the Dalai Lama. 2008. *An Overview of Sino-Tibetan Dialogue*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/diir/sino/std/ovstd.html> (23. februar 2008).

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2008. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Declarations and reservations*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/ratification/3.htm#N6> (25. maj 2008).

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi. 1975. *Helsinki Final Act* - Helsinška sklepna listina, sprejeta 1. avgusta 1975 v okviru konference, ki se je začela v Helsinkih 3. julija 1973 in se nadaljevala v Ženevi od 18. septembra 1973 do 21. julija 1975. Dostopno prek: http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (5. november 2007).

Organizacija Združenih narodov. 1992. *Ustanovna listina združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča*. Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.

Park, Jungwon. 2006. Integration of Peoples and Minorities: An Approach to the Conceptual Problem of Peoples and Minorities with Reference to Self-Determination under International Law. *International Journal on Minority & Group Rights* 13 (1): 69-93. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=7&hid=22&sid=0bf91856-5ffa-467b-bc18-5eb22ef799a3%40sessionmgr7> (6. maj 2007).

Pentassuglia, Gaetano. 2002. State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View. *International Journal on Minority & Group Rights* 9 (4): 303-324. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=12&hid=119&sid=7b342e77-4311-4c9b-b4f2-50ccc0464044%40sessionmgr108> (6. maj 2007).

Petrič, Ernest. 1984. *Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki*. Maribor: Obzorja.

Podkomisija Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin. 1991. *UN Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minority Rights Resolution 1991/10*, sprejeta 23. avgusta 1991. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/Resolution/un91.html> (23. marec 2008).

Podkomisija Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin. 1993. *The human rights dimensions of population transfer, including the implantation of settlers*, E/CN.4/Sub.2/1993/17. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/Documents?> (22. julij 2008).

Podkomisija Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin. 1997. *Human rights and population transfer*, E/CN.4/1997/23. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.Sub.2.1997.23.En?Op=OpenDocument](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.Sub.2.1997.23.En?Op=OpenDocument) (17. julij 2008).

Pogodba med Nepalom in Tibetom – Treaty Between Nepal and Tibet, podpisana marca 1856. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties5.html> (23. oktober 2008).

Preda, Adina. 2003. The Principle of Self-Determination and National Minorities. *Dialectical Anthropology* 27 (3/4): 205-226. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=14&hid=106&sid=d975be1c-3bd3-4c8b-97bb-a4c9cbe4cba%40sessionmgr106> (6. maj 2007).

Richardson, Hugh Edward. 1962. *Tibet and its History*. London, Toronto, Melbourne: Oxford University press.

Roy, Denny. 1998. *China`s Foreign Relations*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire in London: Macmillan.

RTV SLO. 2008. *Gospodarski obraz kitajske okupacije Tibeta*, 11. april. Dostopno prek: http://http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=170174 (25. maj 2008).

Sautman, Barry. 2003. Resolving the Tibet Question: problems and prospects. *Journal of Contemporary China* 11 (30): 77-107. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=17&hid=105&sid=cf068304-0848-4fb0-80ed-7ecf493b55c9%40sessionmgr107> (7. maj 2007).

Schwartz, Ronald David. 1994. *Circle of Protest: Political Ritual in the Tibetan Uprising*. New York: Columbia University Press.

Sellers, Mortimer. 1996. *The New World Order: Sovereignty, Human Rights, and the Self-Determination of Peoples*. Oxford, Washington: Berg.

Shakya, Tsering. 2002. Blood in the Snows. *New Left Review* 15 (5-6): 38–60.
Dostopno prek: <http://newleftreview.org/?page=article&view=2388> (24. april 2007).

Shesadi, Kamal S. 1993. *Ethnic Self-Determination and the Break-up of States*. Adelphi Paper 283. Brassey's Ltd.

Sikkim Research Institute of Tibetology. 1981. *The rise of Changchub Gyaltzen and the Phagmo Drupa period*. Dostopno prek:
http://www.thdl.org/texts/reprints/bot/bot_1981_01_02.pdf (22. oktober 2008).

Smith, Warren W. 2003. China's Tibet policy. *Tibet Journal* 28 (4): 101-114. Dostopno prek:
<http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/results?vid=9&hid=105&sid=cf068304-0848-4fb0-80ed-7ecf493b55c9%40sessionmgr107> (5. maj 2007).

Sporazum med Tibetom in Kašmirjem – Agreement Between Tibet and Kashmir, podpisan leta 1852. Dostopno prek:
<http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties4.html> (23. oktober 2008).

Sporazum o prijateljstvu in zavezništvu med vlado Mongolije in Tibeta – Treaty of Friendship and Alliance Between the Government of Mongolia and Tibet, podpisan 11. januarja 1913. Dostopno prek:
<http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties14.html> (23. oktober 2008).

Sporazum v sedemnajstih točkah za mirno osvoboditev Tibeta - Seventeen –Point Peace Plan for the Peaceful Liberation of Tibet. Sporazum med centralno vlado Kitajske in lokalno vlado Tibeta, podpisan 23. maja 1951. Dostopno prek:
<http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html> (25. november 2007).

Stalni tribunal ljudstev. 1992. *Permanent Tribunal of People's Verdict on Tibet*. Strasbourg, 20. november 1992. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo7.html> (11. februar 2008).

Strong, Anna Louise. 1959. *Tibetan Interviews*. Peking: New World Press.

Struga, Brane. 2001. Zgodovina Tibeta. V *Srečevanja s Tibetom*, ur. Ralf Čeplak Mencin, Aleš Črnič in Metka Bartol, 15–29. Tržič: Učila International.

Students For a Free Tibet. 2004. *China's Favorite Propaganda on Tibet and Why It's Wrong*. Dostopno prek: <http://www.studentsforafreetibet.org> (27. februar 2008).

Šušteršič, Matjaž. 2007. *Vpliv ameriške zunanje politike na tibetansko uporniško gibanje: magistrsko delo*. Ljubljana: FDV.

The Office of his Holiness the Dalai Lama. 1988. *Strasbourg Proposal*. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html> (26. november 2007).

The Office of Tibet. 2002. *The Status of Tibet*. Dostopno prek: http://www.lionsroar.name/the_status_of_tibet.htm, 24. februar 2006.

Thornberry, Patrick. 1994. *International Law and the Rights of Minorities*. Oxford: Clarendon Press.

Tibet Justice center. 1999. *Legal Arguments in Reference to the World Bank's Proposed China Western Poverty Reduction Project*. Dostopno prek: <http://www.tibetjustice.org/reports/wbank/> (17. julij 2008).

TIN. 2008. *Overview of the Tibetan population in the PRC from the 2000 census*, 4. oktober. Dostopno prek: <http://www.phayul.com/news/article.aspx?id=5158&t=1&c=1> (15. oktober 2008).

Tsering, Pempa. 2005. *Autonomy & the Tibetan Perspective*. Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre. Dostopno prek: http://www.fnst-freiheit.org/uploads/1404/Autonomy_Book.pdf (12. februar 2008).

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

UNESCO. 1990. *International Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples: Final Report and Recommendations*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf> (11. november 2007).

UNESCO. 1998. *The Implementation of the Right to Self-Determination as a Contribution to Conflict Prevention*. Dostopno prek: <http://www.unpo.org/downloads/THE%20IMPLEMENTATION%20OF%20THE%20RIGHT%20TO%20SELF.pdf> (11. november 2007).

UNPO. 1993. *Self-Determination in relation to Individual Human Rights, Democracy and the Protection of the Environment*. Dostopno prek: <http://www.unpo.org/downloads/Self-determination%20conference%201993.pdf> (27. april 2007).

UNPO. 1996. *The Question of Self-Determination: the Cases of East Timor, Tibet and Western Sahara*. Dostopno prek: <http://www.unpo.org/downloads/Selfdetermination%20Conference1996.pdf> (27. april 2007).

Ustava Ljudske republike Kitajske - Constitution of the People's Republic of China, sprejeta 4. decembra 1982 na petem narodnem ljudskem kongresu. Dostopno prek: <http://english.peopledaily.com.cn/constitution/constitution.html> (23. marec 2008).

Ustanovna listina Organizacije afriške enotnosti. 1963. Dostopno prek: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html (5. julij 2007).

Van Walt van Praag, Michael C. 1987. *The Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law*. London: Wisdom Publications.

--- 1993. *When was Tibet not Tibet?* Dostopno prek: <http://coombs.anu.edu.au/coombspapers/otherarchives/asian-studies-archives/tibetan-archives/tibet-recent-history/tibet-vs-china-history-89.txt> (18. januar 2006).

--- 1998. *The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan Peoples's Right to Self-determination.* Dostopno prek: <http://tamilnation.org/selfdetermination/countrystudies/98tibet.pdf> (3. maj 2007).

Wang, Lixiong. 2002. Reflections on Tibet. *New Left Review* 14 (3-4): 78-111. Dostopno prek: <http://www.newleftreview.org/?getpdf=NLR24805&pdflang=en> (24. april 2007).

Wikipedia. 2008a. *Autonomy*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Autonomy> (23. marec 2008).

--- 2008b. *Tibet*. Dostopno prek: <http://wikipedia.org/wiki/tibet> (30. januar 2008).

--- 2008c. *Westphalian Sovereignty*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Westphalian_sovereignty (5. junij 2008).

World Conference on Human Rights. 1993. *Vienna Declaration and Programme of Action* - Dunajska deklaracija in akcijski načrt, sprejeta 25. junija 1993. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En) (11. november 2007).

Yuchao, Zhu in Blachford Dongyan. 2006. China's Fate as a Multinational State: a preliminary assessment. *Journal of Contemporary China*. 15 (47): 329-348. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=7&hid=22&sid=0bf91856-5ffa-467b-bc18-5eb22ef799a3%40sessionmgr7> (5. maj 2007).

Zakon Ljudske republike Kitajske o regionalni nacionalni avtonomiji - *Law of the People's Republic of China on Regional National Autonomy*, sprejet na drugem zasedanju šestega narodnega ljudskega kongresa, 31. maja 1984, v veljavi od 1. oktobra

1984. Dostopno prek: http://www.novexcn.com/regional_nation_autonomy.html (22. marec 2008).